

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

RIGOROZNÍ PRÁCE

2007

Mgr. Natálie Juriková

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Katedra trestního práva

**TREST OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRÁCÍ
A JEHO VÝKON**

Mgr. Natálie Juriková

Pod hvězdárnou 1671/5

Praha 8 – Kobylisy

182 00

2007

Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracovala sama a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze dne 13.09.2007

Mgr. Natálie Juriková v.r.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Natálie Juriková', written in a cursive style. The signature is positioned below the typed name and extends to the right, ending in a long, sweeping flourish.

OBSAH

Úvod	5
1. Alternativní řešení trestních věcí	8
1.1 Vznik potřeby alternativních řešení trestních věcí a jejich podstata.....	8
1.2 Způsoby alternativních řešení trestních věcí v České republice.....	13
1.3 Alternativní tresty.....	15
1.4 Druhy alternativních trestů.....	17
2. Obecně prospěšné práce jako alternativa k trestu odnětí svobody.....	20
3. Obecně prospěšné práce jako alternativní trest v dokumentech mezinárodních organizací.....	23
4. Platná právní úprava trestu obecně prospěšné práce v České republice.....	29
4.1 Obecná charakteristika.....	29
4.2 Zákonné předpoklady pro uložení trestu obecně prospěšné práce.....	31
4.3 Obsah obecně prospěšných prací.....	33
4.4 Hlediska pro ukládání trestu obecně prospěšných prací.....	35
4.5 Výměra trestu obecně prospěšných prací.....	38
4.6 Přiměřená omezení a povinnosti.....	39
4.7 Lhůta pro výkon trestu obecně prospěšných prací.....	41
4.8 Přeměna trestu obecně prospěšných prací v nepodmíněný trest odnětí svobody.....	42
4.9 Účinky výkonu trestu obecně prospěšných prací.....	46
4.10 Zvláštnosti trestního opatření obecně prospěšných prací u mladistvých.....	48
5. Výkon trestu obecně prospěšných prací.....	50
5.1 Nařízení výkonu trestu obecně prospěšných prací.....	50
5.2 Odklad a přerušování výkonu trestu obecně prospěšných prací.....	53
5.3 Upuštění od výkonu trestu obecně prospěšných prací.....	54
6. Subjekty zajišťující výkon trestu obecně prospěšných prací.....	56
6.1 Soudy.....	56
6.2 Státní zastupitelství.....	56
6.3 Obce a obecně prospěšné instituce.....	57

6.4	Role a činnost Probační a mediační služby.....	59
6.5	Kontrola výkonu trestu obecně prospěšných prací a vedení rádného života.....	62
7.	Právní úprava institutu obecně prospěšných prací ve vybraných zemí.....	64
7.1	Rakousko.....	64
7.2	Německá spolková republika.....	64
7.3	Švýcarsko.....	65
7.4	Nizozemí.....	66
7.5	Belgie.....	70
7.6	Francie.....	70
7.7	Velká Británie.....	72
7.8	Španělsko.....	74
7.9	Finsko.....	74
7.10	Rusko.....	74
7.11	Spojené státy americké.....	75
7.12	Srovnání zahraničních právních úprav vybraných zemí s právní úpravou České republiky.....	77
8.	Odpovědnost za škodu.....	80
8.1	Škoda na majetku.....	82
8.2	Škoda na zdraví.....	83
8.3	Škoda na životním prostředí.....	84
8.4	Zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci osobám odsouzených k výkonu trestu obecně prospěšných prací.....	84
9.	Zhodnocení platné právní úpravy a jejího předpokládaného vývoje.....	89
10.	Statistické údaje o trestu obecně prospěšných prací.....	95
11.	Seznam zkratk.....	99
12.	Seznam použité literatury.....	100
13.	Seznam příloh.....	105

Úvod

Zaobírat se účinností systémů trestní justice, zejména pak smyslem a účinností trestů, není zdaleka jednoduchou záležitostí. Zpravidla při těchto úvahách vyvstane celá řada otázek, na které nelze jednoznačně odpovědět. Každopádně se takovými otázkami nezabývají pouze erudovaní odborníci a právní experti, ale zamýšlí se nad nimi, byť v poněkud zjednodušené podobě, také laická veřejnost. V posledních desetiletích se v systémech trestní justice většiny nejen evropských států začíná prosazovat nový trend, který přináší řadu moderních právních instrumentů. Do popředí trestně politické pozornosti se tak dostávají alternativní způsoby řešení trestné činnosti, od nichž se v tomto směru hodně očekává, především účinnější působení sankční politiky.

Jedním z těchto institutů je také trest obecně prospěšných prací, „novinka“ v systému uplatňovaných sankcí, který je považován za jedno s nejperspektivnějších opatření trestní spravedlnosti poslední doby. A právě uvedený trestněprávní institut je předmětem této práce, a to nejen z naznačených důvodů, ale především pro svůj jedinečný rozměr, proto, že jako trest vykonávaný uvnitř společnosti spatřuje v odsouzeném stále člověka, člena lidského společenství, a dost možná i proto, že takovéto odsouzené potkáváme při provádění jim uložených prací na ulicích nebo třeba v parku, aniž bychom jim věnovali větší pozornost.

Cílem mé rigorózní práce je podat co nejucelenější obraz trestu obecně prospěšných prací se zaměřením na rozbor platné právní úpravy. Nejdříve je však trest obecně prospěšných prací představen v kontextu restorativní justice a krátce poté je pojednáno o alternativních trestech a jejich druzích spolu s úpravou trestu obecně prospěšných prací obsaženou v dokumentech mezinárodních organizací. Stěžejní část této práce je pak věnována analýze platné právní úpravy. Čtvrtá kapitola je zaměřena na charakteristiku trestu obecně prospěšných prací, jeho postavení v systému trestů, vysvětlena jeho podstata a vyloženy zákonné podmínky pro jeho ukládání, jakož i výměra trestu, lhůta pro jeho výkon a účinky, s nimiž je spojen. Navazuje výklad o ukládání obecně prospěšných prací mladistvým pachatelům, který se soustředí na zvláštní podmínky a hlediska jejich uplatnění s ohledem na speciální právní úpravu trestní odpovědnosti a sankcionování mladistvých. Po kapitole rozebírající výkon trestu obecně prospěšných prací následuje část, v níž je shrnuto postavení a úloha jednotlivých subjektů podílejících se na realizaci tohoto trestu. Mimořádná

pozornost je poté věnována zahraničním právním úpravám vybraných zemí, na které navazuje srovnání s naší právní úpravou. Dále je zařazena je také kapitola o odpovědnosti za škodu, která může být způsobena při výkonu trestu. Pro zajímavost byla zpracována také kapitola o některých statistických údajích souvisejících s ukládáním trestu obecně prospěšných prací, které demonstrují stále rostoucí význam a popularitu tohoto trestu. Závěr této práce je věnován zhodnocení platné právní úpravy s důrazem na její nedostatky, které je doprovázeno návrhy de lege ferenda a také přiblížením hlavních změn které byly promítnuty do návrhu nového trestního zákona.

⁰ Barbořík, Michal: Trest obecně prospěšných –Aktuální problémy a jejich řešení, Trestní právo č.5/2006,s. 4-12.
Jde o rigorózní práci autora.

1. Alternativní řešení trestních věcí

1.1 Vznik potřeby alternativních řešení trestních věcí a jejich podstata

Ve druhé polovině 20. století dochází k **explozi kriminality**, v první řadě majetkové, která paradoxně postihuje nejvyspělejší společnosti s nejvyšší životní úrovní. Masový charakter kriminality znamená, že jejími pachateli jsou převážně osoby netrpící žádnými psychickými a zdravotními poruchami a nijak, a to ani sociálním postavením, se nevymykají z průměru populace. V důsledku toho jsou zpochybněny dosud převládající pozitivistické deterministické teorie, které monopolně ovládly jak trestněprávní legislativu a politiku, tak i kriminologii od 19. století až do 70. let 20. století. Determinismus vedl k tomu, že na zločince bylo pohlíženo jako na oběť buď sociálních poměrů nebo nezvládnutelných deviací psychických či biogenetických, na zločinnost pak jako na funkci chudoby. Pozitivismus předpokládal, že vše je empiricky poznatelné a na základě poznání změnitelné.

Programy tomu odpovídající byly **dlouhodobé, drahé a neúčinné**. V období hospodářské recese v 70. letech 20. století klesá ochota států financovat tyto projekty. Kriminalita neustále roste, ale také se brutalizuje. Rovněž i obětí zločinu přibývá, přičemž se snižuje jejich šance na jakékoli odškodnění. Oběti zločinu tak začínají představovat nový sociální problém. Se vzrůstajícím počtem zejména majetkových trestných činů a enormním zvýšením počtu krátkodobých trestů odnětí svobody dochází k trvalému přetížení všech článků v systému trestní justice. **Vězeňství se nachází v krizi**, věznice jsou přeplněny, takže iluzivnost o převýchovném poslání trestů je stále markantnější; naopak se potvrzuje teze o věznicích jako nejdražší škole zločinu, a to bez ohledu na nejrůznější a nejnákladnější reformy vězeňství.

Stále více se začal prosazovat názor, že je třeba ve větší míře aplikovat v trestním soudnictví především sankce nespojené s odnětím svobody. **Hledání vhodných alternativ** k trestu odnětí svobody všeobecně - a ke krátkodobým trestům zvláště - přestalo být záležitostí vědeckých společností a různých jiných nevládních organizací a ocitlo se ve středu zájmu příslušných vládních orgánů ve většině západoevropských zemí a zaujalo pozornost i nadnárodních institucí. Významnou roli zde sehrála a stále sehrává zejména

Rada Evropy, která v četných rezolucích, studiích a v dalších podkladech iniciativně nastolovala problematiku trestu odnětí svobody, podmínek jeho výkonu a upozorňovala na možnost a účelnost jeho nahrazení jinými tresty. Obdobné úsilí vyvíjí v rámci OSN Výbor pro prevenci a kontrolu zločinnosti a Hospodářská a sociální rada.¹

Dosavadní zkušenosti svědčí o tom, že existují v zásadě **tři způsoby, jak reagovat na tyto problémy.**² Prvním je zvýšení kapacity justičního systému zvýšením počtu soudců v trestních věcech i pracovníků orgánů činných v přípravném řízení. Prakticky to znamená zvyšování kapacity systému trestní justice tak, aby odpovídala rostoucí kriminalitě, čímž se zmenší průtahy v řízení, ale velmi pravděpodobně se dostane pod tlak kapacita vězeňského systému. Druhým způsobem je pak snížení počtu věcí projednávaných před soudy, a to cestou dekriminalizace, depenalizace, rozšíření možností využít odklonů od standardního řízení před soudem a ukládání alternativních trestů. Znamená využívat mechanismy, které umožňují nepostihovat určité kategorie deliktů standardními tresty, zejména nepodmíněným trestem odnětí svobody, ale jiným druhem sankcí a alternativních opatření. Současně se v praxi osvědčují modely disponující širokou škálou možností řešit vhodné případy mimo standardní řízení za aktivní účasti obviněného a oběti. Třetím způsobem je pak zkrácení doby jednání před soudy i délky přípravného předsoudního stádia řízení, a to především zaváděním alternativních zjednodušených typů řízení a zefektivněním standardních procesních postupů změnou platných právních předpisů.

Druhá polovina 20. století je tak dobou hledání nových forem spravedlnosti a snahou o vytvoření podmínek pro široké uplatnění alternativních způsobů řízení před soudem a využití alternativ k potrestání v trestních věcech. Tyto **formy alternativního řešení trestních věcí lze charakterizovat** jako specifické postupy využívané alternativně oproti standardnímu trestnímu řízení a zvláštní formy reakce na trestnou činnost představující alternativu k tradičnímu nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Účelem je snaha individualizovat trestní postih, pozitivně motivovat pachatele trestných činů k životu v souladu se zákonem, aktivně zapojit do řešení trestních věcí osoby poškozené trestnou

¹ Některé z těchto dokumentů jsou vymezeny v kapitole „Obecně prospěšné práce jako alternativní trest v dokumentech mezinárodních organizací“

² blíže viz. Sokolář, A., Pury, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha. C.H. Beck. 2000, s. 5-7

činností, řešit efektivně přetížení soudů a orgánů činných v trestním řízení vůbec, vypořádat se s nedostatkem kapacity věznic, zlevnit trestní i civilní řízení a najít účinné formy prevence kriminality, a to vše při zachování vysokých nároků na věcnou správnost a spravedlnost soudního rozhodování. Rozšíření možností uplatnění alternativních trestních postupů a ukládání alternativních trestů aktivizuje strany soudního řízení a posiluje v nich vědomí odpovědnosti za navrhovaná řešení.

Právě o využití těchto alternativ se opírá nový **koncept tzv. obnovující trestní spravedlnosti** (*restorative justice*), představující určitý protiklad k tradičně represivnímu pojetí **odplatné trestní spravedlnosti** (*retributive justice*). Uplatnění obou těchto modelů prodělalo určitý vývoj a v současné době ani jeden z nich neexistuje v původně krystalicky čisté podobě.

V pojetí tradičního modelu **odplatné neboli trestající justice** byl a doposud do značné míry stále je primární obětí trestného činu stát. Všechny síly a prostředky jsou soustředěny na ochranu státu před pachateli, kteří ohrožují veřejný zájem. Konkrétní individuální oběti je přisuzováno spíše pasivní postavení, takže se na výkonu trestní justice zúčastňuje jen v poměrně malém rozsahu, zpravidla pouze v souvislosti s uplatněním nároku na náhradu škody. Tento model do značné míry potlačuje preventivní prvky působení na obviněného s přihlédnutím k povaze trestné činnosti. Ve většině zemí uplatňujících tento model se trestní justice soustřeďuje na obviněného a až na málo výjimek oběti do značné míry přehlíží. Důsledkem toho je, že oběti trestného činu při uplatňování svých práv většinou neobdrží takovou pomoc, jakou by si představovaly a obvinění zaměřující se na uplatnění obhajoby v řízení si neuvědomí důsledky svého jednání ve všech souvislostech a zpravidla je průběh řízení ani uložený trest dostatečně nemotivuje k životu bez konfliktu se zákony. Doprovodným jevem takového modelu je pokračující odosobnění justičního systému a poměrně malý prostor pro uplatnění alternativ k nezbytně formálnímu standardnímu důkaznímu řízení v soudním přelíčení. Velké praktické problémy spojené s uplatňováním tohoto tradičního modelu trestní justice vedly k tomu, že jako reakce na něj a výraz snahy řešit vzrůstající problémy praktického fungování trestního soudnictví vzniklo koncepčně odlišné pojetí restorativní justice.

Nové pojetí **restorativní justice**³ přistupuje k trestnému činu zcela odlišně a vidí v něm především poškození jedné osoby jinou, nikoli útok na stát. Soustřeďuje se proto na konflikt, který vznikl mezi obětí trestného činu a jeho pachatelem jako reakce na spáchaný trestný čin. V trestním procesu se proto počítá nejen s aktivní rolí obviněného, ale také s individuálním zohledněním zájmů a potřeb oběti trestného činu a dalších dotčených subjektů, přičemž klade důraz na odstranění konfliktu mezi nimi, což je i v širším veřejném zájmu. Koncepce restorativní justice je tedy chápána jako úsilí po obnovení trestným činem narušeného nebo ohroženého systému chráněných hodnot a sociálních vztahů. V širších souvislostech lze východiska uplatnění konceptu restorativní justice a alternativního řešení trestních věcí shrnout v následujících tezích:

1. Základem trestní odpovědnosti je spáchání trestného činu, neboť jen za něj může být osoba trestně stíhána a odsouzena.
2. Trestný čin je především útokem proti lidem a mezilidským vztahům. Primárními oběťmi jsou především ti, kteří byli trestným činem bezprostředně poškozeni, ale mohou jimi být také rodinní příslušníci oběti apod.
3. Trestný čin je buď sám projevem určitého konfliktu nebo konfliktní stav vyvolává.
4. Konflikt spojený s trestným činem lze vnímat v několika rovinách: jako konflikt mezi konkrétními osobami (např. pachatelem a obětí jeho trestného činu), v podobě konfliktu mezi zájmy pachatele, dalších osob dotčených trestným činem a veřejným zájmem a konečně v rovině rozporu mezi normami (představami) pachatele a normami společnosti.
5. Střet různých norem je jedním ze základních důvodů toho, proč dochází k trestné činnosti. Řešení tohoto konfliktu různých norem vytváří předpoklad urovnání trestným činem narušených právních a společenských vztahů a přispívá k tomu, aby se trestná činnost neopakovala.
6. Z možných způsobů řešení trestní věci je žádoucí preferovat ten, který umožňuje zohlednit jak oprávněné zájmy jednotlivých osob, tak i veřejný zájem a zahrnout do celkového řešení i přiměřenou reakci na spáchaný trestný čin.
7. Reakce na spáchaný trestný čin může, ale nemusí mít podobu trestu.
8. Trestní represi je vhodné využívat jen pokud nelze zvolit jiné způsoby řešení trestní věci a vždy jen v nezbytně nutné míře.

³ blíže viz. Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha. C. H. Beck, 2000, s. 9 - 15

9. Výrazně pozitivní vliv a efekt může mít již samotný způsob projednání trestného činu a řešení jeho následků.
10. Uplatnění specifických forem mediační práce, odklonů od standardního trestního řízení a alternativních sankcí není levnou milostí pro pachatele, ale vždy v sobě obsahuje i sankční prvky různé intenzity, individualizované s ohledem na povahu trestného činu, jeho příčiny, motivy a následky, osobnost pachatele, jeho chování před činem, během něho i po něm a perspektivu jeho dalšího osobního rozvoje.
11. Dosažené řešení a jeho promítnutí v konečném rozhodnutí vydaném v trestním řízení musí v maximální možné míře respektovat i oprávněné zájmy všech dalších subjektů dotčených trestným činem, tj. zájmy oběti a jejího blízkého sociálního okolí, zájmy komunity, v níž se pachatel a oběť pohybují, a veřejný zájem, tedy zájem společnosti jako celku.
12. Optimálním cílem je nalezení řešení vyhovující všem dotčeným subjektům - strategie win-win (vítězství pro všechny).
13. Alternativní využití mediace a probace přináší lidsky citlivější zohlednění potřeb a zájmů všech dotčených osob a důkladnější individualizaci řešení jednotlivých případů.

Východiska restorativní trestní spravedlnosti jsou založena na přesvědčení, že pokud má pachatel převzít skutečnou osobní a nikoli pouze formálně trestněprávní odpovědnost za to, co svým trestným činem způsobil, resp. vyvolal, musí nejdříve plně porozumět svému jednání v jeho sociálních i individuálních souvislostech a uvědomit si z toho pramenící faktické, nikoli pouze trestněprávní důsledky. Konkrétněji řečeno to znamená dospět k takovému způsobu odčinění trestného činu, který odpovídá potřebám poškozeného a nalézt perspektivu svého dlouhodobého užitečného společenského a pracovního uplatnění i možnost naplnění své představy plnohodnotného života bez konfliktu se zákonem. Z pasivního objektu trestního řízení se stává motivovaný subjekt, který svým následným chováním může zvrátit nebo alespoň zmírnit dopad svých minulých činu.

1.2 Způsoby alternativních řešení trestních věcí v České republice

Možnosti praktického uplatnění jednotlivých forem alternativního řešení trestních věcí jsou limitovány právním rámcem, v němž se musí pohybovat. Aktivita směřující k alternativnímu řešení trestních věcí probíhají u nás ve dvou rovinách. Jednak v rámci systému platného trestního práva, jednak mimo tento systém, v prostředí, které samo není právem regulováno, ale v němž lze podle platné právní úpravy dosáhnout řešení, které má určitý dopad v trestněprávní oblasti. V případě alternativ k potrestání trestem odnětí svobody, můžeme z tohoto hlediska rozeznávat⁴:

- a) **alternativy v oblasti trestního práva**, resp. alternativy podle trestního práva **hmotného a procesního**, a
- b) **alternativní postupy** směřující k řešení trestních věcí realizované **mimo systém trestního práva**.

V rámci alternativ v oblasti trestního práva lze vymezit alternativy hmotněprávní a procesní. Mezi **hmotněprávní alternativy** patří alternativní tresty a alternativy k potrestání. V nejobecnější rovině jsou **alternativními tresty** všechny tresty nespojené s bezprostředním odnětím svobody, fakticky však lze mezi ně zařadit především tresty vykonávané ve společenství (tzv. komunitní sankce, v našich podmínkách *trest obecně prospěšných prací a podmíněné odsouzení* doplněné vhodně stanovenými přiměřenými povinnostmi nebo přiměřenými omezeními), tresty s probačními prvky (zejména *podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem*) a *peněžitý trest* (případně spojený s určitými přiměřenými povinnostmi a přiměřenými omezeními) a u mladistvých především trestní opatření *obecně prospěšných prací*, *peněžitá opatření*, *peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu*, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (*podmíněné odsouzení*) a odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu *s dohledem*.

Spíše výjimečně pak další tresty, např. samostatně uložený trest zákazu činnosti nebo cizinci uložený trest vyhoštění. U mladistvých je možné vedle uloženého trestního opatření uložit i *výchovná opatření*.

⁴ blíže viz. Sotolář, A., Půry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha. C. H. Beck. 2000, s. 15 - 21
doplněno o změny v právní úpravě

Hmotněprávními **alternativami k potrestání** jsou *upuštění od potrestání a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem* a u mladistvých *upuštění a podmíněné upuštění od uložení trestního opatření*, které může být doprovázeno *výchovnými opatřeními*. I když v těchto případech není uložen trest, jde o specifickou reakci na trestný čin se sankčními prvky.

Všechny uvedené alternativní tresty a alternativy k potrestání je možné kombinovat *s ochrannými opatřeními* (především s ochranným léčením a u mladistvých s ochrannou výchovou). Prvořadým smyslem těchto opatření je specifická forma ochrany společnosti a obviněného, současně však jsou svou povahou také určitými omezeními v běžném způsobu života obviněného.

Procesními alternativami k standardnímu trestnímu řízení, tzv. **odklony** v trestním řízení (*diversion*), jsou podle naší právní úpravy zejména řízení o *podmíněném zastavení trestního řízení*, o *schválení narovnání*, a o vydání *trestního příkazu*. U mladistvých přichází v úvahu i *odstoupení od trestního stíhání*. Zatímco první dvě z těchto alternativ předpokládají zapojení stran do řešení trestní věci a nejsou spojeny s uložením trestu, byť určitou formu postihu v sobě rovněž zahrnují, třetí představuje zkrácené písemné řízení bez provedení hlavního líčení a bez součinnosti stran. Samotný trestní příkaz má účinky odsuzujícího rozsudku a vždy jím musí být uložen trest, není tedy alternativou k potrestání. Takovou alternativou naopak může být zastavení trestního stíhání v trestních věcech, v nichž ho lze vést jen se souhlasem poškozeného, pokud poškozený takový souhlas vezme zpět v důsledku toho, že dojde k urovnání jeho vztahů s obviněným. Za další alternativu lze považovat i zastavení trestního stíhání pro neúčelnost, což upravuje ustanovení § 172 odst. 2 tr.řádu

Mezi **alternativními postupy směřující k řešení trestních věcí realizované mimo systém trestního práva** patří zejména **mediace** a ujednání v rámci ní dosažená. Z hlediska trestního práva procesního je mediace zvláštní neprocesní formou alternativního řešení trestních věcí, jejíž výsledky se mohou promítnout do rozhodnutí ve věci, ale sama jako taková právem upravená není. Postup v mediaci musí být vždy veden tak, aby nemařil trestní řízení, zejména pak opatřování a provádění důkazů. V samotné mediaci neprobíhá dokazování v trestněprávním smyslu a skutečnosti, které vyjdou najevo z vyjádření osob na

ní zúčastněných, nelze použít jako důkaz v standardním trestním řízení. Předmětem řešení konfliktních stavů v rámci mediace zároveň nemůže být to, co patří do sféry trestního práva hmotného, tedy především rozhodování otázky viny, ale ani trestu. Výsledky mediace ovšem mohou být významné pro úvahu soudu o druhu a výměře trestu, resp. o alternativě k němu. Hovoříme-li tedy o mediaci v trestní justici, je třeba ji odlišovat od odklonů v trestním řízení. Samotná mediace je neprocesním způsobem alternativního řešení trestních věcí, prostřednictvím kterého lze urovnat konflikt spojený s trestným činem a jeho důsledky v rovině morální, etické a sociální. Tím může zároveň vytvořit podmínky pro jeho řešení v rovině trestněprávní.

V souvislosti s uplatněním a výkonem alternativních trestů a alternativ k potrestání v trestním řízení se jako další specifická metoda řešení problémů spojených se stíhaným trestným činem a osobou jeho pachatele využívá **probace**, spojující v sobě pomoc, psychosociální vedení a pozitivní motivaci pachatele s nezbytnou mírou kontroly jeho chování. Využití probace je ovšem na rozdíl od mediace z větší části součástí standardního výkonu soudních rozhodnutí a jako takové se opírá o autoritu státu.

1.3 Alternativní tresty

Alternativní tresty nabízejí jinou možnost potrestání pachatele než je uložení trestu odnětí svobody. Jsou alternativou k přeplněným věznicím, ve kterých je odsouzený izolován od společnosti, což s sebou nese množství negativních důsledků. Pachatel se stává pasivním členem společnosti, nemusí pracovat, nemá možnost hledat si práci či organizovat svůj volný čas. Navíc má zajištěno ubytování, stravu, zdravotní a sociální péči, a to vše na účet daňových poplatníků. I to je jeden z důvodů, proč se někteří pachatelé do vězení opakovaně vrací. Krátkodobý trest odnětí svobody se u pachatelů méně závažných trestných činů jeví jako zbytečně nákladný a z hlediska prevence dalšího páchaní trestné činnosti neúčinný. A v neposlední řadě je třeba zmínit i negativní důsledek nepodmíněného trestu odnětí svobody, spočívající v nebezpečí kriminální infekce (zejména škodlivé vlivy ostatních i více narušených, odsouzených).

Naopak filosofie alternativních trestů je odlišná - ponechat odsouzeného na svobodě

a uložit mu takový druh povinnosti nebo omezení, který bude působit preventivně proti páchání další trestné činnosti, ochrání společnost, uspokojí zájmy obětí trestného činu a upevní v pachateli návyky a postoje potřebné k vedení řádného života. Alternativní trest pachatele nezbavuje svobody, ale vyžaduje od něj dodržování určitých omezení či splnění povinnosti, musí například zaplatit ze svého příjmu státu jistý obnos peněz (peněžitý trest), podrobit se dohledu či léčení nebo jiným omezením, nesmí se po určitou dobu zdržovat v konkrétním místě (trest zákazu pobytu), nesmí po určitou dobu vykonávat určitou činnost (trest zákazu činnosti) nebo musí odvést určitý počet hodin práce pro „veřejné blaho“ (trest obecně prospěšných prací). V průběhu výkonu trestu se sleduje, zda odsouzený plní podmínky uloženého trestu a zda žije v souladu s normami společnosti. Při neplnění těchto podmínek může soud rozhodnout o náhradní sankci, kterou je většinou trest odnětí svobody. Alternativní trest je jakousi podanou rukou pachateli ze strany státu, který musí reagovat na spáchaný trestný čin, nechce však přímo přistupovat k uvěznění pachatele.

Hlavními důvody, pro které je třeba usilovat o nahrazení trestu odnětí svobody jinými alternativami, je skutečnost, že tyto alternativy:

- nemají nevýhody trestu odnětí svobody,
- přinášejí podstatně nižší náklady na jejich výkon,
- při jejich uložení nejsou přetrhávány sociální vazby pachatele s prostředím, ve kterém žije,
- zohledňují osobnost jedince a jeho individuální vlastnosti,
- napomáhají ke zrychlení trestního řízení.

Od nových forem alternativních trestů se rovněž očekává, že sníží vězeňskou populaci a omezí přeplněnost věznic. Proto by měly být ukládány osobám, pro něž tradiční podmíněné odsouzení nebo běžná probace se jeví jako neúčinné, ale na druhé straně závažnost jejich provinění ani stupeň narušenosti nevyžaduje bezpodmínečnou izolaci od společnosti. Při zavádění alternativních trestů tedy jde o to vyplnit propast mezi podmíněným odsouzením a běžnou probací na straně jedné a uvězněním na straně druhé. Přesto vždy alternativní tresty představují určité riziko pro bezpečnost společnosti, neboť zatímco se zdá, že mohou splnit všechny ostatní funkce trestu, zůstává problematickou funkcí zneškodnění, se kterou se dokáží vypořádat vězení tím, že pachatele

od společnosti na čas izolují. Jedinou možností, jak alespoň částečně znemožnit odsouzeným k alternativním trestům páchat další trestnou činnost ještě v průběhu jejich výkonu, je co nejpřísnější a co nejintenzivnější dohled nad nimi. Kromě toho jen takovýto způsob dohledu dokáže přesvědčit represivně naladěnou veřejnost, že odsouzenému se skutečně dostalo spravedlivého trestu.

Těžiště alternativních trestů spočívá v intenzivním dohledu nad pachatelem, přičemž kvalita tohoto dohledu bude rozhodovat o tom, zda tyto tresty budou také v potřebné míře uplatňovány. Kvalita dohledu je ovšem podmíněna počtem a kvalitou pracovníků, kterým bude tento dohled svěřen, tedy probačním úředníkům. U probačních úředníků se především vyžadují schopnosti a dovednosti manažersko-organizačního a právně-administrativního typu, méně již tradičního typu sociálně-právního. Práce probačního úředníka je typově naprosto odlišná od metod a náplně práce běžného sociálního pracovníka. Probační úředník plní sociálně rehabilitační úlohu především tím, že soustavně nekompromisně vede potrestaného k odpovědnosti, sebekontrolě a sebekázni tak, že důsledně dbá na to, aby se potrestaný podřídil všem podmínkám a povinnostem, např. aby podstoupil protialkoholní a protidrogové léčení, absolvoval povinné konzultace a praktický výcvik k získání a osvojení základních sociálních a pracovních návyků a dovedností.

1.4 Druhy alternativních trestů

Alternativní tresty může členit různým způsobem⁵.

Nejčastějším členěním je však členění na alternativní tresty v užším pojetí a alternativní tresty v širším pojetí. Zatímco do užšího pojetí řadíme takové tresty, které v sobě zahrnují odborné psychosociální vedení a kontrolu pachatele, které jsou zajišťovány specializovanou sociální službou (v ČR se jedná o Probační a mediační službu působící v resortu Ministerstva spravedlnosti ČR), pod pojmem alternativní trest v širším pojetí rozumíme všechny tresty nespojené s odnětím svobody.

⁵ blíže viz. Osmančík, O. a kol.: K problematice alternativních trestů a opatření. Praha. IKSP. 1996

Alternativní tresty v užším pojetí v České republice:

- *Podmíněné odsouzení* - spočívá v podmíněném odkladu výkonu trestu odnětí svobody na zkušební dobu od jednoho do pěti let. Podmíněně odložit lze pouze trest odnětí svobody v trvání do dvou let. Podmíněně odsouzenému může soud uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti nebo povinnost nahradit podle svých sil škodu, kterou trestným činem způsobil.
- *Podmíněné odsouzení s dohledem* - spočívá v podmíněném odkladu výkonu trestu odnětí svobody na zkušební dobu od jednoho do pěti let, a to trestu odnětí svobody nepřevyšující tři roky. Soud nad pachatelem zároveň vysloví (probační) dohled, který spočívá v pravidelném osobním kontaktu pachatele s pracovníkem Probační a mediační služby. Obdobně jako u podmíněného trestu může soud uložit i přiměřená omezení a přiměřené povinnosti.
- *Trest obecně prospěšných prací* - spočívá v povinnosti pachatele odpracovat osobně a bezplatně ve svém volném čase soudem stanovený počet hodin (v rozmezí 50 - 400 hodin) ve prospěch obcí, státních nebo jiných obecně prospěšných institucí.

Alternativní tresty v širším pojetí v České republice:

- *Peněžitý trest* - lze jej uložit ve výměře od 2.000 Kč do 5.000. 000 Kč, jestliže pachatel úmyslnou trestnou činností získal nebo se snažil získat majetkový prospěch, popř. u méně závažných trestných činů, pokud není třeba ukládat trest odnětí svobody. Současně s uložením peněžitého trestu ukládá soud tzv. náhradní trest odnětí svobody do dvou let, pokud by peněžitý trest nebyl zaplacen.
- *Trest zákazu činnosti* - lze uložit na jeden rok až deset let, pokud se pachatel dopustil trestného činu v souvislosti s touto činností.
- *Trest vyhoštění* - ukládá se pouze cizincům, kteří nemají na území republiky dovolen dlouhodobý pobyt ani jim nebyl poskytnut azyl, a znamená zákaz zdržovat se po dobu jednoho roku až deseti let nebo po dobu neurčitou na území ČR.
- *Trest zákazu pobytu* - lze uložit na jeden rok až pět let vyžaduje-li to se zřetelem na dosavadní způsob života pachatele a místo spáchání trestného činu ochrana veřejného pořádku, rodiny, zdraví, mravnosti nebo majetku. Nemůže se však vztahovat na místo nebo obvod, němž má pachatel trvalý pobyt.
- *Trest propadnutí majetku* - může soud uložit vzhledem k okolnostem spáchaného

trestného činu a poměrům pachatele, odsuzuje-li jej k výjimečnému trestu nebo k nepodmíněnému trestu odnětí svobody za závažný úmyslný trestný čin, jímž pachatel získal nebo se snažil získat majetkový prospěch a rovněž v případech, kdy to trestní zákon ve zvláštní části dovoluje.

- *Trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty* - které bylo použito ke spáchání trestného činu či která byla k jeho spáchání určena nebo ji pachatel získal trestným činem nebo jako odměnu za něj, popř. ji pachatel za tuto věc nebo jinou majetkovou hodnotu nabyt, pokud její hodnota ve vztahu k hodnotě nabyté věci nebo jiné majetkové hodnoty není zanedbatelná.

2. Obecně prospěšné práce jako alternativa k trestu odnětí svobody

Novelou trestního zákona č. 152/1995 Sb. byl s účinností od 1. 1. 1996 rozšířen systém trestů o novou alternativu trestu odnětí svobody - trest obecně prospěšných prací. Jeho zavedení je v souladu se současným mezinárodním kriminálně politickým trendem *projevujícím* se v úsilí o širší využívání trestů nespojených s odnětím svobody a postupným nahrazováním nepodmíněného trestu odnětí svobody těmito alternativami.

Obecně prospěšné práce existují jako samostatná zvláštní sankce v řadě evropských zemí (např. v Anglii, Francii, Nizozemí, Belgii, Maďarsku, Norsku, Dánsku a v dalších). V některých dalších zemích jsou využívány jako náhradní trest k nezaplacenému peněžitému trestu (Německo, Švýcarsko) nebo se uplatňují ve formě pokynů při podmíněném odsouzení či při zastavení trestního stíhání (Rakousko, Německo).

Podstata trestu obecně prospěšných prací spočívá v tom, že pachatel, který se provinil proti společnosti, má šanci odčinit své chování prací pro obecný prospěch, např. úklidem veřejných prostranství nebo budov, pomocí postiženým spoluobčanům, prací při ochraně životního prostředí apod. Tyto práce uložené mu soudem musí pachatel vykonat osobně, bezplatně a ve svém volném čase. Trest je zde představován újmou, která se projevuje citelným zásahem do volného času pachatele a rovněž tím, že za vykonanou práci pachatel neobdrží odměnu. Sama práce pak představuje významný výchovný prvek. Je příležitostí k tomu, aby pachatel, který by jinak byl pouhým pasivním vykonavatelem příkazů či zákazů, se aktivně přičinil o svou výchovu. Má sloužit k tomu, aby byla podpořena pachatelova sebedůvěra a sociální odpovědnost. Práce vykonávaná ve veřejném zájmu má přinést pachateli morální užitek, má sloužit k jeho začlenění do společnosti a přispět k jeho pracovní adaptaci.

V evropských zemích, ve kterých se trest OPP uplatňuje, se vyžaduje k jeho uložení souhlas pachatele. Do českého právního řádu tento prvek bohužel převzat nebyl. Existují zde nejméně tři důvody⁶, proč je užitečné trest OPP podmínit souhlasem

⁶ blíže viz. Vanduchová, M.: K novému trestu obecně prospěšných prací. Právní praxe č. 7/1996. s. 397-401

pachatele.

Za prvé je to obava, aby se použití OPP nedostalo do konfliktu se zákazem nucené práce. Z hlediska naší právní úpravy však tato obava odpadá, protože podle čl. 9 odst. 2 písm. a) Listiny základních práv a svobod není nucenou prací práce ukládaná podle zákona osobám vykonávajícím trest nahrazující trest odnětí svobody. Další významný důvod svědčící pro vyžadování souhlasu pachatele souvisí s výchovným účelem trestu. Vyjádřeným souhlasem pachatel na sebe bere povinnosti spojené s výkonem tohoto trestu. Tento souhlas, byť zpočátku formální, by měl posléze pod vhodným vedením vyústit ve vnitřní akceptaci viny a následujícího trestu. Třetí důvod vychází z požadavku respektování citelnosti trestu. Trest OPP, záležející většinou v pomocných manuálních pracích vykonávaných na očích veřejnosti, by mohl být některými pachateli, např. trestných činů v dopravě, považován za příliš citelný, neodpovídající spáchanému trestnému činu.

V zahraničních právních úpravách jsou obecně prospěšné práce chápány většinou jako trest nahrazující nepodmíněný trest odnětí svobody velmi krátkého trvání. Česká právní úprava, podle které lze trest OPP uložit pachateli trestného činu se sazbou trestu odnětí svobody, jejíž horní hranice nepřevyšuje 5 let, je v tomto ohledu výjimečná a často kritizovaná.

Okruh činností, které lze v rámci trestu obecně prospěšných prací vykonat, bývá v právních úpravách pojat velmi široce. Většinou se jedná o manuální a pomocné práce v komunálních zařízeních, při úpravě zeleně a ochraně životního prostředí, úpravě a údržbě komunikací a budov, pomocné práce v nemocnicích, domovech důchodců, školských či sportovních zařízeních, zařízeních Červeného kříže, církevních organizacích apod. Není možné je vykonávat v soukromých zařízeních a podnicích, které jsou zaměřeny na docílení zisku.

Obecně prospěšné práce jsou trestem, který vyžaduje, aby pachatel byl v průběhu jeho výkonu podroben dohledu nad výkonem prací a současně též kontrole v tom směru, zda vede řádný život a dbá případných přiměřených omezení či povinností, uložených soudem. Velmi důležitou roli zde hrají probační pracovníci, kteří by měli provádět nejen dohled a kontrolu, ale i práci poradenskovýchovnou a pečovat o výběr

a získávání pracovních míst.

Pozitiva trestu OPP pak jednoznačně vyplývají ve srovnání s trestem odnětí svobody. Pobyt odsouzených ve věznicích je velkou finanční zátěží pro celou společnost. Sehnat práci pro člověka ve výkonu trestu odnětí svobody je v dnešní době velmi problematické. S výkonem trestu odnětí svobody je spojena také sociální izolace odsouzeného. Vězení je považováno za školu zločinu. Člověk, který je propuštěn na svobodu si musí hledat práci, ale kontakty, které udržoval před uvězněním jsou přetrhané, chybí mu praxe a nemá čistý trestní rejstřík - to vše ztěžuje získání práce. Mnoho lidí se tak dostává do bludného kruhu, ze kterého se hledá cesta ven jen velmi těžko. Naproti tomu uložení trestu OPP dává odsouzenému ještě jednu šanci. Umožňuje mu odpykat si trest bez negativních stránek, které přináší trest odnětí svobody. Jedinec neztrácí kontakt s okolím a může pracovat. Na druhou stranu je ve svém jednání omezen určitou povinností vůči společnosti. Navíc pokud bude vykonávat trest OPP v prostředí, kde bude mít možnost poznat a napravit důsledky svého jednání, je velká pravděpodobnost, že trest povede k nápravě pachatele a nejlépe splní svůj účel. Odsouzený k trestu OPP je nucen aktivně se zapojit do práce pro komunitu v místě svého bydliště nebo v jeho okolí. Trest OPP podporuje pocit zodpovědnosti odsouzeného za vlastní chování a život. Dále upevňuje jeho pracovní návyky a rozvíjí řemeslnou dovednost. Je-li navíc vykonán v zákonné lhůtě, je vymazán z rejstříku trestů a na výpise se tedy jeho uložení neobjeví. Trest OPP je účinnější a nesrovnatelně levnější než výkon trestu odnětí svobody ve vězení.

3. Obecně prospěšné práce jako alternativní trest v dokumentech mezinárodních organizací

V posledních dvaceti letech se výrazně projevuje na mezinárodním poli názor, že je třeba širěji aplikovat v trestním soudnictví především sankce nespojené s odnětím svobody. Na sedmém kongresu OSN o prevenci kriminality a zacházení s pachateli, konané v roce 1985 v italském Miláně, byla přijata *Rezoluce o snížení vězeňské populace, o alternativách trestu odnětí svobody a o společné integraci pachatelů*. Podle této rezoluce je alternativa volba trestu nespojeného s odnětím svobody, ukládaného pachateli, který by jinak byl odsouzen k trestu odnětí svobody. Nepřichází v úvahu vůči tomu, kdo by jinak byl zproštěn viny. Aby šlo o skutečnou alternativu trestu odnětí svobody, nesmí tato alternativa zahrnovat žádnou ztrátu svobody. Jinak by mohlo jít pouze o vylepšení trestu odnětí svobody, o jeho lepší a humánnější výkon. Délka trvání alternativní sankce musí být úměrná trestnému činu a délce trestu odnětí svobody, který by jinak byl za trestný čin uložen. U odsouzené osoby musí být reálné předpoklady vyhovět stanoveným podmínkám. Mezi vhodné alternativy trestu odnětí svobody jsou zařazeny např. podmíněné odsouzení, podmíněný odklad výkonu trestu, domácí vězení, probace, ale také služba pro veřejnost, práce ve společenském zařízení, náhrada škody a veřejná dítka (pokud neobsahuje veřejné zostuzení nebo zesměšnění pachatele). Za vhodnou alternativu je v tomto dokumentu rovněž označeno nucené ambulantní nebo ústavní léčení pachatelů narkomanů, alkoholiků nebo duševně chorých, jsou-li ovšem splněny alespoň základní podmínky jak náležitého zjištění zdravotního stavu pachatele k tomu povolanými experty, tak výkonu tohoto léčení v k tomu způsobilém zařízení. Doba hospitalizace však nesmí překračovat dobu, ke které by byl pachatel jinak odsouzen při uložení trestu odnětí svobody.

Na VIII. kongresu OSN pak byly k otázce alternativních trestů přijaty zásadní pravidla a rezoluce. Jde především o dokument nazvaný *Minimální pravidla pro vypracování opatření nespojených s výkonem trestu odnětí svobody*, jinak známá též jako tzv. Tokijská pravidla. Tato pravidla obsahují souhrn základních principů k prosazení opatření nespojených s odnětím svobody, definují různé druhy takových opatření a stanoví základní předpoklady jejich aplikace. OSN v tomto dokumentu zároveň vyzývá všechny členské země k uskutečňování v něm obsažených pravidel v mezích podmínek každé konkrétní země.

Podstata trestu obecně prospěšných prací, spočívající v bezplatném, osobním provedení stanovených prací ve volném čase nutně vyvolává otázku, zda je tento institut v souladu se **zákazem nucené práce**. „*Mezinárodní pakt o občanských a politických právech* přijatý Valným shromážděním OSN v roce 1966 (rezoluce č. 2200, XXI, čl. 8) a Úmluva č. 29 Mezinárodní organizace práce z roku 1930 o nucené nebo povinné práci ve znění Úmluvy č. 105 o odstranění nucené práce z roku 1957 zakazují jakékoli formy donucování k práci. Čl. 4 citovaného Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (viz Sdělení č. 209/1992 Sb. Federálního ministerstva zahraničních věcí o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolu č. 3, 5 a 8) uvádí: „od nikoho se nebude vyžadovat, aby vykonával nucené nebo povinné práce“^{7a}. Stejný požadavek nalezneme rovněž v evropské Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a v Listině základních práv a svobod, vyhlášené prostřednictvím ČNR č. 2/1993 Sb. jako součást ústavního pořádku České republiky. Čl. 9 Listiny základních práv a svobod stanoví, že nikdo nesmí být podroben neceným pracím nebo službám (čl. 9). Výkon obecně prospěšných prací ale neznamená protiústavní porušení zákazu nucených prací a služeb, protože Listina základních práv a svobod v čl. 9 odst. 2 uvádí, že zákaz podrobení nuceným pracím nebo službám se nevztahuje na práce ukládané podle zákona osobám ve výkonu trestu odnětí svobody nebo osobám vykonávajícím jiný trest, nahrazující trest odnětí svobody. Obdobným způsobem je v čl. 4 odst. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod stanoveno, že za nucenou nebo povinnou práci se nepovažuje práce běžně požadovaná při výkonu trestu uloženého podle čl. 5 této Úmluvy nebo v době propuštění z tohoto trestu. Z uvedeného tedy vyplývá, že soudně uložený výkon obecně prospěšných prací nelze považovat za nucenou práci. Přesto ale přetrvává spor o to, zda nejde o donucení k práci ve všech případech, kdy se pro ni občan nerozhodl dobrovolně a její výkon je vyžadován pod hrozbou sankce, zda tedy soudem nařízená obecně prospěšná práce není donucením k práci, když je ukládána místo trestu odnětí svobody^{7a}. Otázka zní, jestli nejde o nepřípustné donucení k práci, pokud pachatel vykonává uložený trest obecně prospěšných prací s vědomím možnosti přeměny tohoto trestu v trest odnětí svobody v případě, že obecně prospěšné práce zaviněně nevykonává. Právě tato možnost přeměny trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody je předmětem diskusí, neboť by na takovou přeměnu mohlo být nazíráno jako na určitý druh hrozby s donucujícím účinkem na občana.

Tento rozpor je některými odborníky překonán vyžádáním souhlasu pachatele s uložením tohoto trestu jako nezbytné podmínky jeho uložení. K tomu je však oponenty namítáno, že tento souhlas je v podstatě „irelevantní, protože i tento souhlas by byl vydán či vynucen pod hrozbou jiné sankce, tedy trestu odnětí svobody, který by byl uložen, kdyby nebylo možné vyslovit uložení trestu obecně prospěšných prací.“^{7a}

Jiný aspekt je spatřován v souhlasu pachatele z hlediska penitenciárního. Přestože je trest obecně prospěšných prací tzv. alternativní sankcí, tedy trestem, který je ukládán místo trestu odnětí svobody, je nutné, aby splňoval účel trestu vyjádřený v ustanovení § 23 T.Z. Výkon trestu obecně prospěšných prací musí mít pozitivní vliv na odsouzeného a vést jej k tomu, aby nadále vedl řádný život. Zdůraznit je třeba pozitivní motivaci pachatele, kterou lze uplatnit zejména při projednání podmínek a možnosti uložení tohoto trestu ještě před samotným rozhodnutím soudu. K tomuto cíli může významně přispět účast probačních úředníků. Výsledkem těchto jednání by mělo být výslovný souhlas pachatele s uložením této sankce. Pachatel tak pro případ, že nebude uznán vinným, je srozuměn s tím, že jako právní následek jím spáchaného činu bude soudem vysloven trest obecně prospěšných prací, spočívající v určité pracovní povinnosti, kterou je povinen splnit^{7a}.

Z penitenciárního hlediska je tedy souhlas pachatele s uložením této sankce potřebný pro dosažení převýchovného efektu. Tento efekt může nastat tehdy, pochopí-li pachatel škodlivost svého jednání a přijme-li trest jako právní následek svého jednání. Jak již bylo uvedeno výše, souhlas pachatele s uložením trestu obecně prospěšných prací sehrává úlohu i z hlediska citelnosti tohoto trestu, neboť i praxe ukázala, že někteří pachatelé tento druh trestu, spočívající povětšinou v pomocných manuálních pracích na očích veřejnosti, považují za nepřijatelný a výslovně jej odmítají.

Uvedenou problematikou se zabývala také Rada Evropy, „která na základě iniciativy Evropského výboru pro trestní problematiku a Výboru pro spolupráci v trestních záležitostech doporučila vládám členských států řídit se v oblasti jejich vnitřní legislativy principy zakotvenými v textu Evropských pravidel v oblasti společenských sankcí a opatření. Tato pravidla jsou pojímána jako paralela k Evropským vězeňským pravidlům a formulují tedy základní požadavky, ke kterým by mělo být při zacházení s pachateli přihlíženo. V roce 1976 byla vydána *resoluce R (76) 10 „K alternativním opatřením k uvěznění“*. Od té doby bylo do jednotlivých trestních systémů zavedeno více než 20 alternativních trestů.

Dalším významným dokumentem vypracovaným na půdě Rady Evropy je *Doporučení č. R (92) 16 Výboru ministrů Rady Evropy členským státům k Evropským pravidlům o trestech a opatřeních realizovaných ve společenství*.^{7b} Výbor ministrů si je vědom výrazného vývoje v oblasti aplikace trestů a opatření ve společenství a bere v úvahu skutečnost, že tyto tresty a opatření představují významný prostředek boje s kriminalitou, který odstraňuje negativní účinky uvěznění. Jako cíl si klade dosáhnout žádoucí rovnováhy mezi potřebou ochraňovat společnost ve smyslu jak dodržování právního řádu, tak aplikace norem umožňujících náhradu škody způsobené obětem trestných činů na straně jedné a uznáním potřeb pachatele, co se jeho společenského přizpůsobení týče, na straně druhé. Podle tohoto Doporučení spíše uplatnění trestních sankcí uvnitř společenství, namísto izolace pachatele, může v dlouhodobé perspektivě nabídnout společnosti lepší ochranu, včetně ochrany zájmů obětí trestných činů. Doporučení stanoví, že nebudou vytvořena žádná zákonná ustanovení umožňující automatickou přeměnu trestu nebo opatření realizovaného ve společenství v trest nepodmíněný v případě nedodržení jakékoli podmínky nebo povinnosti vyplývající z uplatňování těchto trestů nebo opatření. Uložením a uplatňováním trestů nebo opatření ve společenství se usiluje o rozvoj smyslu pachatele pro odpovědnost vůči společnosti obecně a vůči oběti trestného činu zejména. Tresty nebo opatření realizovaná ve společenství budou uložena pouze tehdy, je-li známo, které podmínky nebo povinnosti by mohly být pro pachatele přiměřené, a je-li známo, že pachatel je připraven se jim podrobit a je ochoten ke spolupráci. Před vynesemím rozsudku by měl být získán souhlas obžalovaného. Doporučení zároveň klade značné požadavky na odborný personál odpovědný za realizaci trestu nebo opatření ve společenství.

^{7a} Karabec, Z.; Rozum, J.: K problematice souhlasu pachatele s uložením trestu OPP, Právní praxe č. 4/1998, s. 227-230.

^{7b} český překlad např. Válková, J.: Doporučení č. R (92) 16 Výboru ministrů členským státům k Evropským pravidlům o trestech a opatřeních realizovaných ve společenství. Praha. IKSP. 1997

Karabec, Z.; Rozum, J.: K problematice souhlasu pachatele s uložením trestu OPP, Právní praxe č. 4/1998, s. 227-230.

Upravuje rovněž poskytování informací o těchto opatřeních tak, aby se veřejnost zapojila do jejich realizace a pohlížela na ně jako na přiměřené a důvěryhodné reakce na kriminální chování. V úpravě obecně prospěšných prací klade důraz na to, aby úkoly, které jsou pachatelům formou práce pro společenství uloženy, nebyly bezúčelné, ale naopak byly společensky užitečné, smysluplné a v maximální možné míře vedly ke zvýšení pachatelových dovedností. Výkonem práce pro společenství nesmí mít žádný podnik prospěch. Pracovní podmínky pachatelů při práci pro společenství budou v souladu s obecně platnou legislativou o zdraví a bezpečnosti práce. Pachatelé budou pojištěni proti nehodě a pracovnímu úrazu. Náklady související s výkonem práce v zásadě nemá nést pachatel. Vyžaduje-li závažnost případu individuální přístup k realizaci trestu nebo opatření ve společenství, bude pachatelům poskytnuta kvalitní osobní, sociální nebo materiální pomoc. Odsouzený musí být na počátku realizace těchto opatření informován o důsledcích nedodržení podmínek a povinností uvedených v rozhodnutí, a o pravidlech, na jejichž základě může být za takové jednání vrácen zpět před orgán s rozhodovací pravomocí. Doporučení zároveň ukládá podporovat realizaci výzkumů trestů a opatření ve společenství a pravidelné vyhodnocování jejich výsledků.

V materiálech Rady Evropy je zdůrazňováno, že obecně prospěšné práce jsou jedním z nejprogresivnějších opatření evropského trestního práva posledních let. Nabízejí řadu možností pro budoucí využití a jsou do nich vkládány značné naděje odborníků. Originalita tohoto trestu spočívá v tom, že OPP aktivně přispívá k možnosti nápravy odsouzeného, a to nejen při výkonu práce. Nenaruší se užitečné svazky pachatele s jeho okolím, není zbaven výkonu normálních společenských povinností ani zodpovědnosti. Tím se zvyšuje jeho motivace zachovávat stanovená pravidla a co nejdříve se zařadit do normálního života.

V neposlední řadě je třeba zmínit další významný dokument vypracovaný na půdě Rady Evropy, a to *Doporučení REC (2000)22 O zdokonalování implementace Evropských pravidel o alternativních trestech a opatřeních*.⁸ Výbor ministrů v dokumentu zdůrazňuje pokračující význam vytváření, ukládání a zavádění alternativních trestů a opatření založených na zásadách obsažených v Doporučení c. R(92) 16 o Evropských pravidlech o alternativních trestech a opatřeních. Zohledňuje výsledky průzkumu Evropského výboru při řešení problematiky trestné činnosti do implementace Evropských pravidel, a obzvláště problémy, kterým čelí členské státy. Uznává nutnost novely Pravidla 5 Evropských pravidel na základě

výsledků průzkumu a vytváření praxe, v dohledu nad pachateli si je vědom postupného vytváření nových možností účinnějšího a širšího využití alternativních trestů a opatření. Doporučení zároveň uznává, že důležitý vývoj a měnící se praxe v oblasti alternativních trestů a opatření a problémy, na které upozornily členské státy, vyžadují další vysvětlení a interpretaci několika ustanovení obsažených v Evropských pravidlech. Zdůrazňuje, že hledání východiska v alternativních trestech a opatřeních, a jejich implementace by vždy měly být provázeny respektováním základních právních záruk obsažených v Evropské konvenci o lidských právech (*European Convention on Human Rights*) a zásad stanovených v Evropských pravidlech. Uznává význam Doporučení R(92)17 týkajícího se důslednosti v udělování trestu, R(97)12, o personálu zabývajícím se implementací trestů a opatření, R(99)19 o zprostředkování v trestních záležitostech a R (99)22 týkajícího se přeplnění věznic a růstu vězeňské populace pro toto Doporučení. Výsledkem práce výboru je doporučení vládám členských států, aby se ve své legislativě a praxi týkající se délky trvání alternativních trestů a opatření řídily revidovaným zněním Pravidla 5 Doporučení R(92)16 o Evropských pravidlech o alternativních trestech a opatřeních, obsaženém v příloze I tohoto doporučení, a to zejména při revizi legislativy, metodiky a praxi ve vztahu k vytváření, ukládání a implementaci alternativních trestů a opatření s cílem efektivnějšího využití alternativních trestů a opatření, zásadami stanovenými v příloze II tohoto doporučení, a aby zajistily co nejširší rozšíření doporučení a zprávy o dosažení účinnějšího využívání alternativních trestů a opatření, které vypracoval Evropský výbor na řešení problematiky trestné činnosti, a věnovaly zvláštní pozornost doplňkovým výkladům a vysvětlením určitých Evropských pravidel. Výbor rovněž vypracoval návrh zprávy o dosažení účinnějšího využití alternativních trestu a opatření.

⁸ český překlad Jan Žižka: Doporučení REC (2000) 22 Výboru ministrů členskými státy o zdokonalování implementace Evropských pravidel o alternativních trestech a opatřeních, Praha, IKSP, r. 2003

4. Platná právní úprava trestu obecně prospěšných prací v České republice

4.1 Obecná charakteristika

Institut obecně prospěšných prací byl do českého právní řádu zaveden novelou trestního zákona a trestního řádu provedenou *zákonem č. 152/1995 Sb.*, který rozšířil výčet trestů v České republice uvedený v §27 tr.zákona tento nový druh trestu jako alternativu k trestu odnětí svobody. Právní úprava trestu obecně prospěšných prací pak byla do dnešního dne jednou novelizována, a to *zákonem č. 265/2001 Sb.*, kterým se mění trestní řád, trestní zákon a další předpisy. Trest OPP a podmínky jeho ukládání jsou tak upraveny v §45 a 45a zákona č. 140/1961 Sb., *trestní zákon*, jeho výkon je upraven v §,335 - 340b zákona č. 141/1961 Sb., *o trestním řízení soudním (trestní řád)*.

Podle *důvodové zprávy* k zákonu č. 152/1995 Sb. byla podnětem k tomuto kroku vzrůstající kriminalita z posledních let, která vyvolala potřebu změnit trestní politiku a zabývat se otázkou účinnosti trestů, zvláště pak trestu odnětí svobody. Zákonodárce si je vědom, že u některých skupin pachatelů má trest odnětí svobody spíše účinky negativní a proto se obrací k hledání alternativ tohoto druhu trestu. Novela vychází rovněž z doporučení č. R (92) 16 Výboru ministrů členských států k Evropským pravidlům o trestech a opatřeních realizovaných ve společenství. Podle *důvodové zprávy* jsou podmínky pro uložení trestu obecně prospěšných prací vymezeny tak, aby se tento druh trestu uplatnil u pachatelů méně závažných trestných činů, na něž není třeba působit trestem odnětí svobody a z nějakého důvodu zároveň nepostačuje nebo není vhodné uložení samostatného peněžitého trestu. Aktuální bude ukládání tohoto trestu zejména za projev vandalství, výtržnictví nebo méně závažné majetkové trestné činnosti, kde je na pachatele žádoucí působit i veřejným míněním. Smyslem tohoto druhu trestu není snižovat nabídku volných pracovních míst, ale vhodně doplňovat práce jinak vykonávané v pracovním vztahu nebo zajistit výkon takových prací, které se z nějakého důvodu (neatraktivnost, nízký výdělek atd.) v pracovním poměru zpravidla nevykonávají. Sazba tohoto trestu vychází z typové závažnosti činů, za které má být ukládán a výměra trestu odnětí svobody, ve který může být přeměněn, sleduje zejména podporu zájmu odsouzeného tento trest v co nejkratší době vykonat. V rámci výkonu trestu OPP se

v tr.řádu upravují instituty odkladu, přerušeni a upuštění od výkonu trestu, a to obdobně jako u jiných druhů trestů. Samotná úprava způsobu výkonu trestu vychází z předpokladu, že každý okresní soud bude mít na základě údajů poskytnutých od obcí ve svém obvodu přehled konkrétních požadavků na OPP z hlediska jejich druhu a místa.

Podle důvodové zprávy k zákonu č. 265/2001 Sb. bylo cílem novelizace ustanovení trestního zákona týkajících se trestu OPP odstranit návaznost na trest odnětí svobody ve formě jeho náhrady, rozšířit možnosti vykonat trest OPP nejen ve prospěch obcí, ale i dalších obecně prospěšných institucí, umožnit obviněnému, aby se k možnosti uloženi trestu OPP vyjádřil (souhlas obviněného stále požadován není) a umožnit stavení lhůty jednoho roku pro výkon trestu OPP v případě zdravotních, zákonných i dalších překážek bránících jeho výkonu. Změny, které tato novela přináší do trestního řádu, souvisejí s novým vymezením účasti zájmových sdružení občanů na trestním řízení a širším zapojením probačních úředníků do úkonů vykonávacího řízení. Postup při výkonu trestu OPP se pak v potřebném rozsahu modifikuje s ohledem na předpokládané rozšíření subjektů, u nichž bude možné tyto práce vykonávat.

Zákon č. 265/2001 Sb. se dotkl úpravy trestu OPP nejen přímými změnami tohoto institutu, ale nepřímou a přitom výrazně jej ovlivnil i novelou ustanovení § 314e odst. 2 písm. a) tr.řádu, když nadále neumožňuje trestním příkazem uložit nepodmíněný trest odnětí svobody. Tato změna neměla ani tak dopad na frekvenci vydávání trestních příkazů, zásadní vliv však měla na volbu druhu ukládaného trestu, a to směrem k nárůstu uložených trestů obecně prospěšných prací.

Určité modifikace podmínek pro ukládání trestu obecně prospěšných prací u mladistvých obsahuje § 26 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., **o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).**

Zejména otázky výkonu trestu obecně prospěšných prací pak upravuje ještě *Metodický návod pro okresní a obecní úřady k zajištění výkonu trestu obecně prospěšných prací*, vydaný Ministerstvem spravedlnosti ČR po dohodě s Ministerstvem vnitra ČR dne 22. 1. 1996. Pro území hlavního města Prahy pak upravuje tuto problematiku *Metodika*

*Magistrátu hlavního města Prahy ze dne 1. 10. 1996. Dalšími právními předpisy obsahující alespoň okrajově úpravu trestu OPP jsou §11 zákona č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících, § 40 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti ČR č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy a §72 instrukce Ministerstva spravedlnosti ČR č. 1/2002 Sb., kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy. Úprava praktických záležitostí týkajících se trestu obecně prospěšných prací je obsažena rovněž v materiálech Probační a mediační služby, např. Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možností ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací, vydaný Probační a mediační službou ČR v roce 2003. Tento Metodický postup ve své příloze obsahuje mj. i **Doporučení k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci osobám odsouzeným k výkonu trestu obecně prospěšných prací.***

Využívání trestu OPP může být v praxi v některých regionech limitováno i tím, že výkon prací podobného charakteru je prováděn i podle dalších právních předpisů v oblastech mimo trestní právo. Jde zejména o zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, který s účinností od 1. 10. 2004 vymezuje tzv. veřejně prospěšné práce jako nástroj státní politiky zaměstnanosti. Veřejně prospěšnými pracemi se rozumí časově omezené pracovní příležitosti spočívající zejména v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných obdobných činnostech ve prospěch obcí nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí, které vytváří zaměstnavatel nejdéle na dobu 12 po sobě jdoucích kalendářních měsíců, a to i opakovaně, k pracovnímu umístění uchazečů o zaměstnání. Pracovní příležitosti jsou vytvářeny na základě dohody s úřadem práce, který na ně může zaměstnavateli poskytnout příspěvek. Nelze si nevšimnout, že vymezení prací i institucí, v jejichž prospěch je lze vykonávat, je totožné s vymezením obecně prospěšných prací.

4.2 Záonné předpoklady pro uložení trestu obecně prospěšných prací

Záonné předpoklady pro uložení trestu obecně prospěšných prací vymezuje § 45 odst.1 tr. zákona kumulativně:

- a) jedná se o trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož *horní hranice trestní sazby nepřevyšuje pět let, přičemž pro určení výše trestní sazby*

v konkrétním případě je rozhodující sazba tohoto trestu stanovená ve zvláštní části trestního zákona, nikoli tedy konkrétní výměra, v jaké by byl pachatelem trestného činu trest odnětí svobody uložen a

- b) existuje tu důvodný předpoklad, že vzhledem k povaze spáchaného trestného činu a možnosti nápravy pachatele není k dosažení účelu trestu uložení jiného trestu třeba.

Trest obecně prospěšných prací je trestem univerzálním. Lze jej tedy uložit v zásadě za kterýkoli trestný čin se stanovenou trestní sazbou. Uložení trestu obecně prospěšných prací tudíž není podmíněno tím, aby byl uveden v sankci u příslušné skutkové podstaty trestného činu ve zvláštní části trestního zákona. Tento druh trestu může být uložen jako trest samostatný nebo i vedle jiného trestu. Nelze jej ale uložit vedle trestu odnětí svobody (§ 45 odst. 1 tr. zákona).

V komentáři k trestnímu zákonu⁹ je v této souvislosti uvedeno, že nelze uložit trest obecně prospěšných prací vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody, ale ani vedle trestu odnětí svobody podmíněně odloženého. Ustanovení § 45 odst. 2 tr. zákona totiž nerozlišuje, o jaký trest odnětí svobody jde. Lze se setkat ale i s jinými názory právních expertů, kteří se neztotožňují s tímto výkladem, a tak jako je podmíněné odsouzení alternativou k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, připouštějí v rámci dosažení účelu trestu i kumulaci trestu obecně prospěšných prací a trestu podmíněného odsouzení.¹⁰ S tímto názorem právních expertů se i já ztotožňuji a považuji jej za přínosný, neboť je v souladu s principem individualizace trestu.

Podstatou trestu obecně prospěšných prací je povinnost vykonat určité soudem stanovené práce ve stanoveném rozsahu. Jak vyplývá z ustanovení § 45a odst. 3 tr. zákona, pachatel musí práci vykonat *osobně, bezplatně a ve svém volném čase*. Sama práce tu představuje významný výchovný prvek. Je příležitostí k tomu, aby pachatel, který by jinak byl pouhým pasivním vykonavatelem příkazů či zákazů, se aktivně přičinil o svou výchovu. Má vést k tomu, aby byla podpořena pachatelova sebedůvěra a sociální odpovědnost.¹¹

⁹ Šámal, P., Půry, F., Rizman, S.: Trestní zákon, komentář, 2. vydání, Praha, C. H. Beck 1995, s. 278.

¹⁰ Vůjtěch, J.: Výzkum institutu obecně prospěšných prací, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1998, s. 7; srovnej Kratochvíl, V. a kol.: Trestní právo hmotné - obecná část - II. Vydání, MÚ Brno 1996, s.275.

¹¹ Vanduchová, M.: K novému trestu obecně prospěšných prací, Právní praxe 7/1996, s.397

Výjimečnost tohoto trestu se projevuje v tom, že obecně prospěšná práce vykonávaná ve veřejném zájmu, tedy v zájmu široké společnosti, přispívá k nápravě odsouzeného. Výkonem tohoto trestu, na rozdíl od nepodmíněného trestu odnětí svobody, se nenarušují užitečné vazby odsouzeného s jeho okolím, odsouzený zůstává na svobodě a není tedy nikterak zbaven svých běžných povinností ani odpovědnosti. Naopak u odsouzeného, který například není zvyklý soustavně pracovat a nevytvořil se u něj potřebný návyk obstarávat si prostředky na uspokojování svých životních potřeb prací, může výkon trestu obecně prospěšných prací za přispění probačního úředníka vést k posílení takové schopnosti. Významným rysem obecně prospěšné práce je tedy fakt, že vyžaduje na odsouzeném, aby dal svůj čas a své schopnosti k dispozici společnosti, jejíž platné právo porušil.¹² Trest obecně prospěšných prací nelze zúžit na pouhé plnění uložené pracovní povinnosti. Je potřeba zdůraznit, že práci vykonává odsouzený ve prospěch jiných občanů a že tato práce má u odsouzeného přispět k uvědomění si škodlivosti vlastního jednání a k vytvoření vazby mezi odsouzeným a společností.

4.3 Obsah obecně prospěšných prací

Jak už ze samotného názvu tohoto trestu - obecně prospěšné práce - vyplývá, pachatel se odsuzuje k výkonu práce k obecně prospěšným účelům. Proto zákon vymezuje i okruh subjektů, v jejichž prospěch mohou být práce vykonávány. Druhy pracovních činností, které mohou být předmětem trestu obecně prospěšných prací, jsou v ustanovení § 45 odst. 3 tr. zákona charakterizovány jejich účelem, tzn. že činnosti jsou podmíněny *obecnou prospěšností*, a dále také *okruhem subjektů*, v jejichž prospěch mohou být prováděny. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu novely trestního zákona, provedená zákonem č. 152/1995 Sb., uvádí, že okruh činností byl stanoven tak, aby bylo možné vhodně doplnit práce jinak vykonávané v pracovněprávním vztahu nebo zajistit výkon takových prací, které se z nějakého důvodu v pracovním poměru zpravidla nevykonávají. Okruh pracovních činností tedy musí vykazovat podstatný znak, a to obecnou prospěšnost prací. Zákon jej dále nijak nedefinuje, je ale zřejmé, že tyto práce musí být vykonávány ve prospěch veřejnosti, tedy širšího okruhu občanů.¹³

¹² Voňková, J., Chalupová, J.: Sociální práce s pachateli, Leges Praha 1992, s. 44.

¹³ Kotulan, P.: K pojmu obecně prospěšnosti při ukládání trestu obecně prospěšných prací, Právní praxe č. 4/1998, s.224.

Lze si ovšem představit i práci vykonávanou ve prospěch jednotlivců, např. pomoc poskytovaná starším či nemocným občanům, přirozeně s jejich souhlasem. U nás tento druh práce není využíván, neboť ho právní úprava nepřipouští, naproti tomu v zahraničí je ovšem i tato forma součástí praxe. Podmínka obecné prospěšnosti je i v tomto případě splněna, neboť práce formou pomoci potřebným občanům zcela jistě splňuje požadovaný charakter a je na ní obecný zájem, protože stát pečuje o občany, kteří se v důsledku nemoci, zdravotního postižení či stáří nemohou o sebe sami starat a tato péče by jinak byla zajišťována obcí či jinou institucí.

Trestní zákon v ustanovení § 45 odst. 3 také stanoví, že tyto činnosti lze provádět *ve prospěch obcí, nebo nově také ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí*, které se zabývají vzděláním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností. Pod pojmem obecně prospěšné instituce si lze představit různé spolky, svazy a občanská sdružení (§ 2 odst. 1 zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů) činná ve výše uvedených oblastech společenského života, dále registrované církve a náboženské společnosti, nadace, fondy a sdružení právnických nebo fyzických osob (§ 18 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku; zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech; zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech). Jmenovitě lze uvést např. Červený kříž, různé charitativní organizace, sdružení ochránců přírody apod.¹⁴

Základní podmínkou je, že práce nesmí sloužit k výdělečným účelům a že provádění obecně prospěšných prací není pro pachatele zaměstnáním. Trestní zákon také uvádí demonstrativní výčet činností, které mohou být jako obecně prospěšné práce vykonávány. Jedná se zejména o údržbu veřejných prostranství, úklid a údržbu veřejných budov a komunikací nebo jiné obdobné činnosti. Samozřejmě je ovšem možné zadat i jiný druh práce vyhovující potřebám organizace a zároveň i dovednosti, případně kvalifikaci odsouzeného.

¹⁴ Místo termínu obecně prospěšné instituce se lze především v podkladech Probační a mediační služby setkat s označením NNO (nevládní neziskové organizace).

V praxi jsou nejčastěji vykonávány *úklidové práce* - zejména úklid vozovek a dalších veřejných prostranství, úklid a údržba sportovních a dětských hřišť, odklízení sněhu, posypy chodníků v zimním období. Vhodné jsou také různé *pomocné práce* - nátěry zábradlí, laviček, odpadkových košů, sekání a hrabání trávy, výsadba zeleně, výkopové práce, stavba dětských letních táborů. O něco méně používané jsou pak *práce stavební a jiné pomocné práce*, např. budování chodníků a jejich údržba, opravy plotů, demolice staveb, truhlářské práce, opravy střech, svářečské práce, instalatérské práce apod. Nejméně používané zůstávají *práce kancelářské a odborné*, např. vytváření internetových stránek a počítačových programů, administrativní práce, roznáška pošty, jazykové překlady, výuka cizích jazyků atd.¹⁵

Práce může být normována hodinově nebo úkolově. Hodinově normovaná práce nezohledňuje faktický výkon, ale docházku odsouzeného. Do odpracovaných hodin se nezapočítává doba, po kterou odsouzený práci nevykonával pro překážky na své straně (přestávka, cesta do práce). Naopak se ale započítává doba překážek na straně obce či obecně prospěšné instituce (např. čekání na dodání materiálu, náradí apod.). U odpovědnějších odsouzených, kteří spolehlivě pracují i bez dohledu a kteří kvůli zaměstnání mohou vykonávat trest spíše o víkendech, může být vhodné spíše úkolové zadání práce. Odsouzenému je práce zadána formou úkolu se stanovením termínu dokončení (např. nátěry zábradlí, posekání trávy na určité ploše) a vykonaná práce je mu následně uznána za určitý počet hodin.¹⁶

4.4 Hlediska pro ukládání trestu obecně prospěšných prací

Při ukládání trestu obecně prospěšných prací je soud povinen přihlížet ke všem obecným hlediskům rozhodným pro stanovení druhu a výměry trestu dle ustanovení § 31 odst. 1 tr. zákona, tedy ke *stupni nebezpečnosti trestného činu pro společnost* a k *možnosti nápravy a poměru pachatele se zřetelem k účelu trestu*.¹⁷

¹⁵ a ¹⁶ Přesličková, H., Gajdoš, R., Krutina, M.: Obecně prospěšné práce, Český helsinský výbor, Praha 2003, s. 15. a 28.

¹⁷ Účelem trestu je ve smyslu § 23 odst. 1 tr. zákona chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páčání trestné činnosti a vychovávat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.

U trestu obecně prospěšných prací navíc trestní zákon zvláště vyžaduje, aby soud přihlédl rovněž ke *zdravotní způsobilosti* pachatele, neboť nelze uložit trest obecně prospěšných prací pachateli, který je nezpůsobilý k soustavnému výkonu práce pro zdravotní postižení dlouhodobého či trvalého charakteru, a to proto, že práce, které jsou obsahem výkonu tohoto druhu trestu, musí odsouzený vykonat sám osobně. V případě pochybností o zdravotní způsobilosti obžalovaného je soud povinen provést i potřebné důkazy. V praxi se totiž nezřídka stává, že otázka zdravotní způsobilosti bývá podceňována a trest obecně prospěšných prací je uložen, přestože není splněn tento základní předpoklad. Zjišťováním zdravotního stavu pachatele se zabývají orgány činné v trestním řízení již při prvním výslechu obviněného a v protokolu o výslechu obviněného je uváděno konstatování, že se obviněný subjektivně cítí být zdravý po fyzické i psychické stránce. Taková informace je sama o sobě pro rozhodnutí o uložení tohoto trestu nedostatečná, proto je soud nepochybně povinen ji před rozhodnutím ověřit. V opačném případě vede takový postup soudu k vydání rozhodnutí, kterým je uložen trest, jehož účelu nemůže být plně dosaženo. Překvapivý výskyt takovýchto rozhodnutí je způsoben tím, že v řadě případů není zdravotní stav obžalovaného ověřován ani dotazem.¹⁸

Ve vykonávacím řízení je pak zjišťování zdravotní způsobilosti podmínkou pro stanovení konkrétního druhu práce, místa a výkonu práce.

Trestní zákon dále ukládá soudu povinnost přihlížet ke *stanovisku pachatele*¹⁹ ohledně uložení trestu obecně prospěšných prací, což je praktické zvláště proto, aby uložený trest byl posléze skutečně vykonán a aby nedocházelo k nežádoucímu vyhýbání se výkonu trestu. De lege ferenda by bylo vhodnější, aby obviněný výslovně již předem vyjádřil souhlas s případným uložením tohoto trestu a nikoli jako je tomu dosud, že obviněný vyjadřuje pouze své stanovisko, a to až při samotném soudním projednávání věci.²⁰ Na tomto místě lze poukázat na některé dokonalejší zahraniční právní úpravy, kdy obviněný dává souhlas předem třeba i písemně nebo při soudním projednávání i prostřednictvím svého obhájce, jak je tomu například v nizozemské právní úpravě, přičemž souhlas je nutnou podmínkou pro uložení tohoto trestu a obviněný zde dává výslovný souhlas po projednání podmínek výkonu

¹⁸ Vájtěch, J.: Výzkum institutu obecně prospěšných prací, IKSP, Praha 1998, s. 27, 28.

¹⁹ Stanovisko obviněného k uložení trestu obecně prospěšných prací - viz příloha č. 1.

²⁰ Urbánek, J.: Trest obecně prospěšných prací v Nizozemském království a v České republice, Trestněprávní revue č. 7/2003, s. 203.

trestu s probačním úředníkem, což jistě posiluje jistotu, že trest bude náležitě vykonán a účel trestu tak bude naplněn.

Souhlas pachatele s uložením trestu je vyžadován ve všech evropských zemích, kde je tento trest uplatňován, a to hned z několika důvodů.

„První důvod, pro který je souhlas pachatele s uložením trestu obecně prospěšných prací vyžadován, tkví v obavě, aby se použití trestu obecně prospěšných prací nedostalo do konfliktu se zákazem nucené práce. Například v německé úpravě, v níž jsou obecně prospěšné práce zakotveny jako alternativa náhradního trestu odnětí svobody u peněžitého trestu, je jejich dobrovolnost zdůrazněna již jejich označením termínem „svobodná práce“ (§ 293 EStGB). Se souhlasem pachatele, resp. s jeho návrhem na uložení tohoto trestu pak počítají právní předpisy všech spolkových zemí, které podmínky pro ukládání tohoto trestu a jeho výkon upravují. Přesto se v SRN poukazuje na to, že není zcela vyjasněno, zda takto vymezená dobrovolnost je v souladu s ústavněprávním požadavkem zákazu nucené práce, neboť pachatel dává své svolení pod hrozbou uložení trestu odnětí svobody. Další důvod souhlasu pachatele je spojen s výchovným účelem trestu. Vyjádřeným souhlasem pachatel na sebe bere povinnosti spojené s výkonem tohoto trestu. Tento souhlas, možná zpočátku formální, by měl posléze pod vhodným vedením probačního úředníka vyústit ve vnitřní akceptaci viny a následujícího trestu. Třetí důvod vychází z požadavku respektování citelnosti trestu. Trest obecně prospěšných prací, záležející většinou v pomocných manuálních pracích vykonávaných na očích veřejnosti, by mohl být některými pachateli, např. trestných činů v dopravě považován za příliš citelný, neodpovídající svou úměrností spáchanému trestnému činu“.²¹

Povinnost soudu přihlížet také ke stanovisku pachatele byla do platné právní úpravy vtělena novelou trestního zákona č. 265 z roku 2001 s účinností od 1.1.2002. Jejím cílem bylo umožnit pachateli, aby se k možnosti uložení trestu obecně prospěšných prací vyjádřil. K dosažení nápravného účinku je totiž třeba, aby pachatel s uložením trestu vnitřně souhlasil a zavázal se tak k výkonu uložených prací.

²¹ Vanduchová, M.: K novému trestu obecně prospěšných prací, Právní praxe č. 711996, s. 398.

Požadavek zřetele ke stanovisku pachatele však nevylučuje možnost uložit trest obecně prospěšných prací i při negativním postoji pachatele k tomuto trestu nebo v případě, kdy se pachatel odmítne k této otázce vyjádřit.²²

V souladu s ustanovením § 45a odst. 2 tr. zákona soud přihlédne také k možnosti uložení tohoto trestu. Předmětem úvah tu jistě bude konkrétní nabídka pracovních míst a vhodnost daného druhu práce pro odsouzeného.

4.5 Výměra trestu obecně prospěšných prací

Trest obecně prospěšných prací může soud uložit ve výměře *od 50 do 400 hodin* (§ 45 odst. 1 tr. zákona).

V této souvislosti je třeba respektovat zásadu, že pokud se ukládá jiný druh trestu než odnětí svobody, nemůže být uložen v takové výši, aby při jeho přeměně v trest odnětí svobody byla překročena příslušná trestní sazba tohoto trestu. Aplikace této zásady přichází v úvahu u trestných činů, jejichž horní hranice nepřevyšuje 6 měsíců (např. § 225, § 226 tr. zákona).²³ Znamená to tedy, že pokud soud odsuzuje pachatele například pro trestný čin rvačky podle § 225 tr. zákona, je vázán u příslušné skutkové podstaty stanovenou trestní sazbou odnětí svobody (tento trestný čin je ohrožen trestní sazbou odnětí svobody až na 6 měsíců), což znamená, že nemůže uložit trest obecně prospěšných prací ve výměře 400 hodin, protože pokud by došlo k přeměně tohoto trestu na trest odnětí svobody, došlo by tak k překročení horní hranice trestní sazby.²⁴ V této souvislosti lze upozornit na některé propracovanější zahraniční právní úpravy, např. švýcarskou, kde nejdříve soud vysloví nepodmíněný trest odnětí svobody v konkrétní výměře a ten je pak přepočítán na trest obecně prospěšných prací.²⁵ V prostředí naší právní úpravy však soudci musí při určování konkrétní výměry trestu obecně prospěšných prací přihlížet k tomu, aby byla dodržena výše popsaná zásada.

²² Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M.: Trestní právo hmotné - I. Obecná část. Praha: Aspi Publishing, 2003, s. 288.

²³ Osmančík, O. a kol.: K problematice alternativních trestů a opatření, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1996, s. 25.

²⁴ Pro přepočet obou trestů stanoví trestní zákon jejich vzájemný poměr tak, že každé i jen započaté dvě hodiny nevykonaného trestu obecně prospěšných prací se počítají za jeden den odnětí svobody - viz § 45a odst. 4 tr. zákona;

²⁵ Ve Švýcarsku odpovídá jeden den odnětí svobody 4 hodinám obecně prospěšných prací.

S výměrou trestu obecně prospěšných prací souvisí také další velmi důležité ustanovení trestního zákona týkající se ukládání trestů za více trestných činů. Ve smyslu ustanovení § 36 trestního zákona musí být nepřekročitelnost horní hranice trestu obecně prospěšných prací dodržena i při ukládání dalšího trestu stejného druhu. Tato zásada se vztahuje na případ, kdy pachateli je ukládán nový trest v době, kdy starý trest dosud nebyl vykonán. Z uvedeného ustanovení vyplývá, že jestliže soud odsuzuje pachatele za trestný čin, který spáchal před tím, než byl trest uložený dřívějším rozsudkem vykonán, a ukládá mu trest stejného druhu, nesmí tento trest spolu s dosud nevykonanou částí trestu uloženého dřívějším rozsudkem přesahovat nejvyšší výměru dovolenou trestním zákonem pro tento druh trestu, tzn. u trestu obecně prospěšných prací 400 hodin. V praxi toto ustanovení někdy činí potíže, neboť soudy v některých případech nezjišťují, zda pachateli byl již dříve trest obecně prospěšných prací uložen a ukládají jej opětovně v době, kdy předchozí trest obecně prospěšných prací nebyl dosud vykonán.²⁶ Nápravu takového pochybení soudu je pak možno dosáhnout jen prostřednictvím některého mimořádného opravného prostředku.²⁷

4.6 Přiměřená omezení a přiměřené povinnosti

Soud může při rozhodování o uložení trestu obecně prospěšných prací uložit pachateli na dobu tohoto trestu také přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život (§ 45a odst. 1 tr. zákona). Jejich demonstrativní výčet je uveden v ustanovení § 26 odst. 4 trestního zákona. Jedná se o následující omezení a povinnosti:

- a) podrobit se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace,
- b) podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy,
- c) podrobit se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle tohoto zákona,
- d) podrobit se vhodným programům psychologického poradenství,
- e) zdržet se návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami,
- f) zdržet se hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek.

²⁵ Sotolář, A., Půry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C. H. Beck, 2000, s. 321, 322.

²⁶ Podnět střediska Probační a mediační služby ČR k podání stížnosti pro porušení zákona - viz příloha č. 2.

Podle teorie by soudci tudíž měli ukládat co nejvíce omezení a povinností, neboť tak přispívají k převýchově odsouzeného. V praxi je však častěji užívána pouze možnost „podrobit se léčení závislosti na návykových látkách“, kterou obsahuje ust. § 26 odst. 4 písm.c) trestního zákona. Ostatní omezení a povinnosti nejsou ukládána téměř vůbec.

Rozhodnou dobou je doba od právní moci odsuzujícího rozsudku až do skončení výkonu trestu. Po této době už není možné trest přeměnit, protože byl již vykonán.

Míra účinnosti přiměřených omezení a povinností je závislá na ochotě pachatele spolupracovat s institucemi, které poskytují programy pro získání vhodné pracovní kvalifikace, sociálního výcviku a převýchovy, léčby závislosti na návykových látkách apod.²⁷

Protože trestní zákon uvádí pouze příkladný výčet přiměřených omezení a povinností, může soud uložit i jiná vhodná omezení či povinnosti, která budou reagovat na trestnou činnost pachatele, na okolnosti, za kterých pachatel trestný čin spáchal apod. Dodržování uložených přiměřených povinností či omezení slouží jako podklad pro případné posuzování soudu, zda pachatel v době výkonu trestu vedl řádný život či v opačném případě, zda je tu důvod pro přeměnu trestu obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody.

Současně s uložením trestu obecně prospěšných prací soud pachateli zpravidla uloží, aby *podle svých sil nahradil škodu*, kterou trestným činem způsobil. Tato náhrada škody se odlišuje od povinnosti pachatele nahradit škodu poškozenému, který své nároky uplatnil v rámci adhezního řízení. Náhradu škody podle ustanovení § 45a odst. 1 trestního zákona může soud uložit bez ohledu na to, zda poškozený své nároky uplatnil v trestním řízení či nikoli. Uvedená úprava evidentně sleduje především výchovný aspekt této náhrady škody, neboť trestní zákon stanoví, že se jedná o náhradu „podle sil odsouzeného“.

²⁷ srovnej Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M.: Trestná právo hmotné -1. Obecná část. Praha: Aspi Publishing, 2003, s. 293.

Toto uložení náhrady škody není exekučním titulem.²⁸ Poškozený, který chce dosáhnout náhrady škody, jež mu byla trestným činem způsobena, je oprávněn navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit tuto škodu. Takový postup je už ale upraven v jiné části trestního zákona (§ 43 odst. 3, § 206 odst. 2 tr. řádu).

4.7 Lhůta pro výkon trestu obecně prospěšných prací

Odsouzený je povinen vykonat trest obecně prospěšných prací do jednoho roku ode dne, kdy soud nařídil výkon tohoto trestu (§ 45a odst. 3 tr. zákona). Do této jednorochní lhůty se ovšem nezapočítává doba, po kterou odsouzený

- 1) nemohl obecně prospěšné práce vykonávat pro zdravotní nebo zákonné překážky,
- 2) se zdržoval v cizině,
- 3) byl ve vazbě nebo vykonával trest odnětí svobody.

Počátek a průběh této jednorochní lhůty může být ovlivněn rozhodnutím soudu o odkladu či přerušení výkonu tohoto trestu v rámci vykonávacího řízení (§ 339, § 340 tr. řádu). Zákonná jednorochní lhůta je maximálním limitem, v němž mají být uložené práce provedeny. Bude-li s odsouzeným dohodnut časový harmonogram, podle něhož mají být práce provedeny v kratším časovém horizontu, je takto stanovená doba závazná.²⁹ Odsouzený je povinen vykonat obecně prospěšné práce ve stanovené době, nejpozději však do jednoho roku od nařízení výkonu tohoto trestu. K této hranici jsou povinny přihlížet i obce a obecně prospěšné instituce, u nichž mají být práce vykonávány. Pokud by totiž stanovily harmonogram prací na dobu delší než jeden rok, nemohlo by být takové překročení zákonného limitu, jehož důsledkem je přeměna trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody, přičítáno k tíži odsouzenému.

²⁸ Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M.: Trestní právo hmotné -1. Obecná část. Praha: Aspi Publishing, 2003., s. 293.

²⁹ Sotolář, A., Půry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C. H. Beck, 2000, s. 326. Dále též Drašík, S.; Hasch, K.: Ještě k výkonu trestu obecně prospěšných prací, Trestní právo č. 5/1999, s.20-22

4.8 Přeměna trestu obecně prospěšných prací v nepodmíněný trest odnětí svobody

O přeměně trestu obecně prospěšných prací nebo o přeměně jeho zbytku v trest odnětí svobody rozhodne předseda senátu na návrh obecního úřadu nebo instituce, u nichž mají být obecně prospěšné práce vykonávány, probačního úředníka nebo i bez takového návrhu ve veřejném zasedání (§ 340b odst.1 tr. řádu).

Podle ustanovení § 45a odst. 4 tr. zákona, jestliže pachatel v době od odsouzení do skončení výkonu trestu obecně prospěšných prací nevedl řádný život, nebo zaviněně nevykonal ve stanovené době uložený trest, přemění soud trest obecně prospěšných prací nebo jeho zbytek v trest odnětí svobody a rozhodne zároveň o způsobu jeho výkonu.

Pro přeměnu trestu obecně prospěšných prací existují dva právně relevantní důvody - *odsouzený nevedl řádný život nebo zaviněně nevykonal uložený trest ve stanovené době*, přičemž postačí naplnění i jen jediného z obou důvodů, aby byl trest přeměněn.

V případě prvního důvodu se bude soud zabývat otázkou, zda odsouzený vyhověl přiměřeným omezením či povinnostem, které mu byly také uloženy, zda dodržuje právní řád, zda plní své závazky, nedopouští se trestných činů či přestupků. Klíčovou úlohu tu sehrává zejména probační úředník, který je vedle dohledu nad vlastním průběhem výkonu trestu pověřen také sledováním chování odsouzeného. Součástí aktivit probačních úředníků je také poradensko-výchovná činnost zaměřená na poskytování pomoci odsouzenému, působení na odsouzeného, aby vedl řádný život, na pochopení škodlivosti trestného jednání, pomoc odsouzenému při uspořádání jeho životních poměrů, při řešení problémů, pomoc s vytvářením sociálního zázemí a s výběrem vhodných pracovních činností (§ 2 odst. 1 zákona o Probační a mediační službě).

Dohled probačního úředníka je založen zejména na osobním kontaktu s odsouzeným, odsouzený v dohodnutých termínech dochází za probačním úředníkem, podává informace o způsobu života, o plnění uložených přiměřených omezeních, o průběhu výkonu trestu. Tento způsob kontroly v podobě dobrovolných konzultací je dle možností probačních úředníků doplněn samostatným zjišťováním informací o odsouzeném, např. od pověřeného pracovníka obecního úřadu, kde odsouzený vykonává

trest obecně prospěšných prací, od příbuzných, přátel, dotazem na poškozeného, zda odsouzený plní vůči němu své závazky. Je žádoucí, aby byl probační úředník v kontaktu s odsouzeným, s osobami z blízkého okolí, případně s poškozeným, a tak získával důležité informace o životní situaci odsouzeného, o způsobu jeho obživy, o plnění pracovních povinností atd.³⁰ Pokud probační úředník při výkonu dohledu zjistí, že odsouzený porušuje uložený režim, může odsouzeného upozornit na nedostatky a důsledky, které jsou spojeny s takovým jednáním, případně může odsouzenému, jedná-li se o méně závažné porušení stanovených podmínek, omezení či povinností, dát neformální výstrahu.³¹ Při opakovaném nebo závažnějším porušení stanovených podmínek, omezení či povinností pak neprodleně informuje soud (§ 7 odst. 3 věta první zákona o Probační a mediační službě). Pro dosažení účelu trestu je nezbytné, aby úředníci Probační a mediační služby neplnění uloženého režimu co nejdříve odhalili, zjistili příčiny tohoto jednání a společně s odsouzeným případně našli řešení a v neposlední řadě také oznámili tuto skutečnost soudu, který pak zejména v případě, že tu není předpoklad úspěšného vykonání trestu, trest obecně prospěšných prací přemění v trest odnětí svobody.

Druhým důvodem přeměny trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody je *zaviněné nevykonání trestu ve stanovené době*. Předpokladem je tu tedy zavinění odsouzeného. To ale nelze spatřovat například v onemocnění nebo úrazu odsouzeného, pokud mu to znemožní přechodně vykonávat stanovené práce. Tato přechodná zdravotní nezpůsobilost bude důvodem pro odklad nebo přerušování výkonu trestu (§ 339 odst. 1 tr. řádu). Zavinění u odsouzeného by nebylo dáno ani tehdy, pokud by odsouzený projevoval zájem na vykonání uložených prací, ale k výkonu trestu by nedošlo, protože by mu zadavatel, např. obec, práci nepřidělil, ať už by to bylo způsobeno nezájmem příslušných pracovníků pověřených touto agendou, nebo třeba i nedostatkem práce vhodné pro výkon trestu obecně prospěšných prací, nebo by byl časový harmonogram výkonu prací stanoven tak, že odsouzenému znemožní vykonat uložené práce v maximální roční lhůtě.³²

³⁰ Srovnej Sotolář, A.: Nad judikaturou k obecně prospěšným pracím, Soudní rozhledy č. 12/2001, s. 440.

³¹ V díkci ustanovení § 7 odst. 3 zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, je uvedeno *upozornění*.

³² Sotolář, A., Půry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C. H. Beck, 2000, s.326.

Takovou situaci si lze představit zejména tehdy, jsou-li uloženy odsouzenému sezónní práce, které jsou aktuální např. v létě či na podzim, ovšem v zimě už potřeba výkonu těchto prací není.

Zaviněné nevykonání trestu obecně prospěšných prací ve stanovené době může spočívat v nečinnosti odsouzeného, v marném uplynutí lhůty stanovené pro vykonání trestu. Časté jsou případy, kdy se odsouzený nedostaví ani k samotnému projednání podmínek na obecní úřad, nebo se sice dostaví, s prací třeba i započne, ale po několika odpracovaných hodinách už do práce nepřijde. Může se jednat i o odmítání provádět uložené práce, vyhýbání se zahájení pracovní činnosti nebo pokračování v ní. Známý jsou i případy, kdy odsouzený svévolně oddaluje výkon trestu vymýšlením různých výmluv. Přeměna trestu bude přicházet v úvahu i tehdy, způsobí-li si odsouzený újmu na zdraví ve snaze dosáhnout tak zdravotní nezpůsobilosti pro výkon uložených prací. V praxi se již objevil případ, kdy odsouzený nestihl vykonat uložené práce ve stanovené době, neboť odjel do zahraničí za výdělkem a proti rozhodnutí soudu o přeměně trestu pak podal stížnost, ve které namítal, že se mu v zahraničí naskytla lukrativní práce a byl přesvědčen, že se v tomto případě jedná o „jiné důležité důvody“ pro přerušení výkonu uloženého trestu dle ustanovení § 339 odst. 3 tr. řádu. Stížnost odsouzeného byla příslušným soudem zamítnuta, neboť důvod, který odsouzený uvedl, nemá oporu v zákoně.³³

Zavinění odsouzeného může spočívat rovněž v tom, že odsouzený zmaří stanovení doby výkonu trestu tím, že před projednáním podmínek změní místo bydliště, aniž by o tom informoval soud.

Odsouzený je povinen vykonat trest obecně prospěšných prací ve stanovené době, tedy dle časového harmonogramu, byl-li takový sestaven, nejpozději však do jednoho roku ode dne, kdy soud nařídil výkon tohoto trestu. K přeměně trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody tedy může dojít ještě před uplynutím maximální zákonné jednorocní lhůty. Jestliže byly uloženy práce odsouzenému rozvrženy dle časového harmonogramu do kratšího časového horizontu, zaviněné nedodržení tohoto harmonogramu je relevantním důvodem pro rozhodnutí soudu o přeměně trestu v trest odnětí svobody.

³³ K tomu podrobněji Sotolář, A.: Nad judikaturou k obecně prospěšným pracím, Soudní rozhledy č. 12/2001, s.441.

K řízení o přeměně trestu nebo jeho zbytku je příslušný soud, který výkon trestu nařídil. Řízení zahájí předseda senátu na návrh obecního úřadu nebo instituce, u nichž mají být obecně prospěšné práce vykonávány, na návrh probačního úředníka, ale i bez takového návrhu, tedy na základě vlastních informací. O přeměně soud rozhoduje ve veřejném zasedání a je povinen zároveň stanovit způsob výkonu trestu odnětí svobody a rovněž tak i jeho délku podle přepočtu nevykonané části trestu obecně prospěšných prací. Při rozhodování o způsobu výkonu trestu odnětí svobody soud postupuje podle obecných ustanovení § 39a tr. zákona pro zařazení pachatele do některého typu věznice. Pro přepočet trestu se užije závazný poměr, podle kterého se *každé i jen započaté dvě hodiny nevykonaného trestu obecně prospěšných prací přepočítají na jeden den odnětí svobody* (§ 45a odst. 4 tr. řádu). Z praxe jsou známy i poněkud kuriózní případy, kdy odsouzený nevykonal třeba jen nepatrnou část trestu obecně prospěšných prací, neodpracoval např. posledních deset hodin a zbytek trestu mu byl přeměněn na trest odnětí svobody v délce pěti dnů. To je na naše podmínky poněkud neobvyklé a zcela jistě nelze takový případ považovat za žádoucí. Jedná se totiž o velmi krátký trest odnětí svobody a požadovaný převýchovný efekt je jen velmi nízký.

Zahájení řízení o přeměně trestu obecně prospěšných prací nebo jeho zbytku v trest odnětí svobody, případně i nepravomocné rozhodnutí o této přeměně, samo o sobě nebrání odsouzenému v pokračování ve výkonu trestu obecně prospěšných prací. Je proto povinností soudu v tomto řízení vždy zjišťovat, zda a v jakém rozsahu odsouzený ke dni rozhodnutí vykonal uložený trest obecně prospěšných prací.³⁴

Proti rozhodnutí o přeměně trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody je dle ustanovení § 340b odst. 2 trestního řádu přípustná stížnost, která má odkladný účinek. Rozhodnutí se doručuje příslušnému obecnímu úřadu či obecně prospěšné instituci, u níž má být práce vykonávána. Pravomocné rozhodnutí o přeměně trestu již ovšem je překážkou pro pokračování ve výkonu trestu obecně prospěšných prací. V této době již nelze odsouzenému umožnit výkon stanovených prací a odvrátit tak výkon trestu odnětí svobody, na který byl trest obecně prospěšných prací pravomocně přeměněn.

³⁴ Srovnej Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C. H. Beck, 2000, s. 327.; dále též Draščík, S.; Hasch, K.: Ještě k výkonu trestu obecně prospěšných prací, Trestní právo č. 5/1999, s. 21

Pokud by snad ale nějakým nedopatřením odsouzený pokračoval v práci a vykonal trest až poté, co bylo pravomocně rozhodnuto o jeho přeměně v trest odnětí svobody, použije se zde analogicky ustanovení § 38 odst. 2 tr. zákona o započítání vykonaného trestu obecně prospěšných prací do již přeměněného trestu odnětí svobody³⁵ a to tak, že i jen započaté dvě hodiny vykonaného trestu obecně prospěšných prací se počítají za jeden den odnětí svobody.³⁶ V minulosti se již vyskytl takový případ, kdy odsouzený vykonával stanovené práce i poté, co mu byl trest obecně prospěšných prací pravomocně přeměněn v trest odnětí svobody. Uvedená situace byla způsobena špatnou koordinací činnosti soudu a příslušného orgánu zajišťujícího výkon trestu. Bez důsledné spolupráce soudu s příslušným obecním úřadem či obecně prospěšnou institucí, u níž jsou obecně prospěšné práce vykonávány, může vzniknout podobná situace tehdy, pokud soud koná řízení o přeměně ex offio z důvodu, že odsouzený nevedl řádný život. Přitom ale odsouzený řádně vykonává uložené práce. Obecní úřad (obecně prospěšná instituce) v tomto případě, kdy sám nepodává podnět k přeměně trestu, nemá informace o probíhajícím řízení. Proto je nutné, aby jej soud neprodleně informoval o svém rozhodnutí, kterým byl trest obecně prospěšných prací pravomocně přeměněn v trest odnětí svobody.

V této souvislosti je třeba ještě uvést, že pokud by snad odsouzený po zahájení řízení o přeměně pokračoval ve výkonu trestu a ke dni konání veřejného zasedání již celý trest vykonal, pak soud již o přeměně nemůže rozhodnout.³⁷

4.9 Účinky výkonu trestu obecně prospěšných prací

Jakmile byl trest obecně prospěšných prací vykonán, pokud byl uložen jako trest samostatný, *hledí se na pachatele, jako by nebyl odsouzen* (§ 45a odst. 5 tr. zákona). Totéž platí i v případě, že bylo od výkonu trestu nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno. Jedná se o jeden ze dvou institutů, které odstraňují či alespoň zmírňují nepříznivé důsledky odsouzení v občanském životě odsouzeného.

³⁵ K tomu srovnej rozhodnutí R 50/1999- IV

³⁶ Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P.: *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*, Praha, C. H. Beck, 2000, s. 327.

³⁷ Drašík, S.; Hasch, K.: *Ještě k výkonu trestu obecně prospěšných prací*, *Trestní právo č. 5/1999*, s. 23, 24.

Na rozdíl od tzv. zahlazení odsouzení (§ 69 a násl. tr. zákona), o které je nutné žádat po splnění zákonných podmínek, v případě tohoto trestu již samotné úspěšné a řádné vykonání trestu s sebou nese takový účinek, že bez dalšího rozhodnutí soudu se na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen. V praktickém životě to znamená, že odsouzení není vykazováno ve výpisu z Rejstříku trestů. Tato zásada se ovšem nevztahuje na tzv. opis z Rejstříku trestů, vydávaný pro účely trestního řízení orgánům činným v trestním řízení, neboť zde je odsouzení nadále uvedeno. Takovýmto způsobem trestní zákon motivuje odsouzeného, aby uložený trest vykonal co nejdříve a bez zbytečných průtahů, což je rovněž v souladu s dosažením účelu trestu.

Popsané účinky nastávají ovšem za splnění další podmínky spočívající v tom, že odsouzený po dobu výkonu trestu vedl řádný život, vyhověl přiměřeným omezením či povinnostem, pokud byly uloženy apod.³⁸ Právě zde je demonstrována myšlenka tohoto druhu trestu, že pachateli se ukládá tento trest, neboť existuje důvodný předpoklad, že i bez omezení osobní svobody se „polepší“ a povede řádný život.

V případě, že by však vedle trestu obecně prospěšných prací byl pachateli uložen ještě jiný trest (peněžitý trest za trestný čin spáchaný z nedbalosti, trest zákazu činnosti či trest propadnutí věci), účinky fikce neodsouzení nastanou až tehdy, když jsou splněny podmínky pro vznik této fikce i těchto trestů.³⁹

³⁸ O tom již pojednáno výše v kapitole o přeměně trestu obecně prospěšných prací

³⁹ Sotolář, A., Půry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C. H. Beck, 2000, s. 328.

4.10 Zvláštnosti trestního opatření obecně prospěšných prací u mladistvých

Novela trestního zákona provedená zákonem č. 152/1995 Sb. umožnila ukládat trest obecně prospěšných prací také mladistvým pachatelům, tedy osobám, které v době spáchání trestného činu dovršily patnáctý rok věku a nepřekročily osmnáctý rok svého věku. Ustanovení § 78 trestního zákona stanovilo, že mladistvému může soud uložit pouze některé z trestů, mezi nimiž figuruje právě trest obecně prospěšných prací. Následující ustanovení § 79 odst. 1 trestního zákona, podle něhož se trestní sazby odnětí svobody stanovené trestním zákonem u mladistvých snižovaly na polovinu, se na trest obecně prospěšných prací nevztahovalo. Od 1.1. 2004 ovšem trestní odpovědnost a sankcionování mladistvých upravuje samostatný zákon č. 218/ 2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže (dále ZSVM), který je speciální normou ve vztahu k obecnému trestnímu zákonu. Uvedený zákon vymezuje osobu mladistvého shodně s trestním zákonem, ovšem od nabytí účinnosti tohoto zákona se v případě mladistvých používá termín *provinění* místo trestný čin. Další odlišností je, že právním následkem provinění není trest jako u dospělých pachatelů, nýbrž *opatření*, která v první řadě sledují výchovné působení na mladistvého, vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého, obnovu narušených sociálních vztahů, ochranu před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páčání provinění (§ 9 odst.1 ZSVM). V systému opatření, která lze mladistvému uložit, jsou podle závažnosti provinění rozlišena opatření výchovná, ochranná a trestní opatření. Pro trestní opatření, která jsou nejzávažnějším právním následkem provinění mladistvého, se uplatňuje princip subsidiarity ve vztahu k ostatním opatřením.⁴⁰ Ustanovení § 3 odst. 2 ZSVM výslovně uvádí, že trestní opatření lze použít pouze tehdy, jestliže zvláštní způsoby řízení a opatření, zejména obnovující narušené sociální vztahy a přispívající k předcházení protiprávním činům, by zřejmě nevedly k dosažení účelu zákona. Mladistvému může soud uložit trestní opatření, která jsou taxativně uvedena v ustanovení § 24 odst. 1 ZSVM, mezi něž patří i obecně prospěšné práce.

Soud pro mládež může tedy mladistvému uložit obecně prospěšné práce za podmínek stanovených trestním zákonem s přihlédnutím k jeho stanovisku k možnosti

⁴⁰ srovnej Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M.: Trestní právo hmotné -1. Obecná část. Praha: Aspi Publishing, 2003, s. 367.

jejich uložení, které je soud povinen zjistit. V případě mladistvých obdobně jako u dospělých pachatelů soud do svých úvah o vhodné sankci zahrne i postoj mladistvého k možnosti uložení obecně prospěšných prací. Ani v tomto případě se ale nejedná přímo o souhlas s uložení obecně prospěšných prací.

Obecně prospěšné práce nesmí vzhledem ke své povaze nebo okolnostem, za nichž jsou vykonávány, ohrožovat zdraví, bezpečnost nebo mravní vývoj mladistvých a jejich horní hranice nesmí převyšovat polovinu horní hranice stanovené trestním zákonem, *maximální výměra je tedy 200 hodin* (§ 26 odst. 1 ZSVM). Právní úprava umožňuje i kumulaci opatření a stanoví, že soud pro mládež může vedle trestního opatření obecně prospěšných prací uložit i vhodná výchovná opatření, tzn. dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení či napomenutí s výstrahou (§ 26 odst. 1 věta třetí; § 24 odst. 2 ZSVM).

5. Výkon trestu obecně prospěšných prací

5.1 Nařízení výkonu trestu obecně prospěšných prací

Výkon trestu obecně prospěšných prací upravuje ustanovení § 335 až 340b zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu, ve znění pozdějších předpisů. Mezi subjekty podílející se na výkonu tohoto trestu patří soudy, úředníci Probační a mediační služby, obecní úřady, státní či jiné instituce, u nichž jsou obecně prospěšné práce vykonávány, případně zájmová sdružení občanů.

Předpokladem pro výkon trestu je rozhodnutí, kterým se trest obecně prospěšných prací ukládá, a rozhodnutí, jímž se nařizuje výkon uloženého trestu. Rozhodnutí, kterým se nařizuje výkon trestu obecně prospěšných prací, je třeba odlišovat od rozhodnutí soudu, které je výsledkem trestního řízení a kterým soud rozhodl o vině obžalovaného a uložil mu trest obecně prospěšných prací. Rozhodnutím, které se má vykonat, je tedy *odsuzující rozsudek* nebo *trestní příkaz*, který je vydán okresním soudem, výjimečně krajským soudem rozhodujícím v prvním stupni, jehož místní příslušnost je dána podle obecných ustanovení trestního řádu. Soud ukládající tento trest ve svém rozhodnutí nestanoví druh, místo ani dobu provádění těchto prací. Jakmile se takové rozhodnutí stane vykonatelným, předseda senátu (samosoudce) zašle jeho opis okresnímu soudu, v jehož obvodu má odsouzený trest vykonávat. Zde se zákonodárce odchýlil od obecné zásady, vyjádřené v ustanovení § 315 trestního řádu, podle něhož výkon trestu spadá do působnosti soudu, který trest uložil.⁴¹

Výkon trestu nařizuje zásadně samosoudce okresního soudu, který rozhoduje usnesením, proti němuž není přípustná stížnost. V usnesení rozhodne o druhu a místě výkonu obecně prospěšných prací. Přitom vychází z potřeby výkonu těchto prací ve svém obvodu a přihlíží k tomu, aby odsouzený trest vykonával co nejbližší místu, kde bydlí (§ 336 odst. 2 tr. řádu). Při rozhodování je nezbytná úzká spolupráce soudu s probačními

⁴¹ Vůjtěch, J.: Výzkum institutu obecně prospěšných prací, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1998, s.9.

úředníky a s obecními úřady či jinými institucemi, u nichž jsou obecně prospěšné práce vykonávány.

Obecní úřady a obecně prospěšné instituce sdělují své požadavky⁴² na vykonávání obecně prospěšných prací okresnímu soudu, v jehož obvodu mají být tyto práce prováděny. Pro průběžný přehled soudu o potřebě obecně prospěšných prací trestní řád ukládá povinnost obecním úřadům a jiným obecně prospěšným institucím sdělovat soudu každou podstatnou změnu týkající se takových jejich požadavků (§ 338 odst. 2 tr. řádu).

Požadavky obcí a obecně prospěšných institucí musí být konkrétní, obsahovat místo požadovaného výkonu, druh a rozsah práce, dobu jejího provedení, zvláštní podmínky, za nichž lze práce vykonávat, dále počet pracovníků, kteří ji mohou současně vykonávat, kvalifikační předpoklady apod. Soud pak vede jednotnou evidenci těchto požadavků, kterou průběžně aktualizuje.⁴³

Soud zároveň v odůvodnění usnesení o nařízení výkonu trestu poučí odsouzeného o jeho povinnosti dostavit se do 14 dnů od oznámení tohoto usnesení na obecní úřad nebo instituci, u nichž má obecně prospěšné práce vykonávat, k projednání podmínek výkonu trestu.

V této souvislosti je třeba uvést, že soud v usnesení poučuje odsouzeného také o povinnostech, které mu vyplývají z uloženého trestu obecně prospěšných prací, a o následcích v případě, že trest není řádně vykonán. V rámci výzkumu institutu obecně prospěšných prací provedeném v roce 1997 Institutem pro kriminologii a sociální prevenci bylo při studiu trestních spisů takovéto poučení zjištěno již v odůvodnění některých odsuzujících rozsudků. Takový postup byl hodnocen jako účelný a vhodný, neboť je tak odsouzeným dán dostatečný časový prostor k přípravě a přizpůsobení své běžné činnosti a zvyklosti k výkonu uloženého trestu, který je nesporně více či méně omezuje v obvyklém způsobu života. Toto poučení ale podle trestního řádu spadá až do stadia vykonávacího řízení, proto je naznačený postup soudů ukládající trest obecně prospěšných prací dobrovolný. Poučit odsouzeného je podle zákona povinen až samosoudce, který nařizuje výkon trestu.⁴⁴

⁴² Požadavek na vykonání obecně prospěšné práce - viz příloha č. 3.

⁴³ Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C. H. Beck, 2000, s. 335

⁴⁴ Vůjtěch, J.: Výzkum institutu obecně prospěšných prací, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1998, s. 30.

Poté, co se odsouzený dostaví za účelem projednání podmínek výkonu trestu na příslušný obecní úřad či obecně prospěšnou instituci, musí být informován o konkrétním místě a druhu prací, které bude vykonávat, a dále s ním musí být dohodnut termín zahájení prací a časový harmonogram⁴⁵ jejich provádění, při němž je třeba vzít v úvahu pracovní vytížení odsouzeného (např. zaměstnání, studium, péče o děti apod.). Lze také dohodnout, že odsouzený provede uložené práce v kratším časovém horizontu, pokud to jejich povaha připouští. V takovém případě je pak takový termín závazný a pokud by odsouzený zaviněně nedodržel stanovený harmonogram, tedy zaviněně nevykonal určené práce ve stanovené době, je to důvod k přeměně trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody, aniž by bylo nutné vyčkávat konce zákonné jednoroční lhůty. Na druhou stranu je ale třeba uvést, že pokud soud, obecní úřad či obecně prospěšná instituce stanoví časový harmonogram prací zaviněně tak, že odsouzenému znemožní vykonat práce v maximální zákonem stanovené lhůtě, nelze to přičítat k tíži odsouzeného.⁴⁶

V rámci projednávání podmínek výkonu trestu je v závislosti na charakteru určených prací, které bude odsouzený vykonávat, vhodné poučit jej o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci, o poučení pořídít písemný záznam, který odsouzený poté podepíše.⁴⁷

Odsouzený vykonává trest v obvodu okresního soudu, ve kterém bydlí. Pokud s tím odsouzený souhlasí, může být trest vykonán i mimo tento obvod (§ 335 tr. řádu). K tomu dochází zpravidla na žádost odsouzeného, který se například obává reakcí svého okolí, a proto si nepřeje vykonávat trest v místě svého bydliště. V praxi toto nečiní potíže a není výjimkou, že odsouzený provádí uložené práce třeba v jiné části města nebo v úplně jiném městě či obci.

Trestní řád v ustanovení § 337 ukládá obecním úřadům a institucím, u nichž mají být obecně prospěšné práce vykonávány, povinnost bezodkladně sdělit soudu, který výkon trestu nařídil, skutečnost, že odsouzený bez závažného důvodu neprovádí určené práce, nebo se nedostavil ve stanovené čtrnáctidenní lhůtě k projednání podmínek výkonu trestu. Stejně tak soudu bezodkladně sdělují, že odsouzený uložený trest obecně prospěšných prací vykonal.

⁴⁵ harmonogram výkonu trestu obecně prospěšných prací - viz. příloha č. 4.

⁴⁶ Sotolář, A.: Nad judikaturou k obecně prospěšným pracím, Soudní rozhledy č. 12/2001, s. 439.

⁴⁷ Sotolář, A.: Nad judikaturou k obecně prospěšným pracím, Soudní rozhledy č. 12/2001, s. 439.

Významnou úlohu při výkonu trestu obecně prospěšných prací sehraává Probační a mediační služba ČR, nová instituce, která se od 1.1.2001 stala novým subjektem trestního řízení.⁴⁸ Její úředníci jsou mimo jiné pověřeni organizováním, zajišťováním a kontrolou výkonu alternativních trestů. V souvislosti s výkonem trestu obecně prospěšných prací mají probační úředníci a asistenti oprávnění zjišťovat stanovisko pachatele k uložení tohoto trestu. Dále jsou také vyzovumíváni soudem o nařizení výkonu trestu obecně prospěšných prací a provádějí kontrolu nad výkonem tohoto trestu. Při výkonu samotné kontroly postupují v součinnosti s příslušným obecním úřadem nebo institucí, u nichž jsou obecně prospěšné práce vykonávány (§ 336 odst. 3 tr. řádu).

Při výkonu trestů soudy obecně spolupracují i se zájmovými sdruženími občanů. Při výkonu trestu obecně prospěšných prací může soud, považuje-li to za prospěšné, požádat zájmové sdružení občanů činné na pracovišti nebo v bydlišti odsouzeného o výchovné spolupůsobení, pokud toto sdružení nabídlo záruku za převýchovu odsouzeného (§ 338 odst. 1, § 329 odst. 3 tr. řádu). V takovém případě je vhodné pozvat zástupce zájmového sdružení již k samotnému projednání podmínek výkonu trestu obecně prospěšných prací a informovat jej o následujícím postupu.⁴⁹

5.2 Odklad a přerušení výkonu trestu obecně prospěšných prací

Soud, který nařídil výkon trestu obecně prospěšných prací, může na potřebnou dobu výkon tohoto trestu odložit nebo přerušit z následujících důvodů (§ 339, § 440 tr. řádu):

- a) jestliže z lékařských zpráv předložených odsouzeným nebo vyžádaných s jeho souhlasem vyplývá, že v důsledku přechodného zhoršení zdravotního stavu není odsouzený schopen trest vykonat
- b) jedná-li se o těhotnou ženu nebo matku novorozeného dítěte, odloží nebo přeruší
- c) jedná-li se o těhotnou ženu nebo matku novorozeného dítěte, odloží nebo přeruší předseda senátu výkon trestu na dobu jednoho roku po porodu
- d) z jiných důležitých důvodů, např. rodinných, které brání výkonu trestu obecně prospěšných prací, může předseda senátu výkon trestu odložit, a to i opakovaně, nejdéle však na dobu tří měsíců ode dne nabytí právní moci rozhodnutí,

⁴⁸ zřízena zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě ČR.

⁴⁹ K tomu srovnej Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C. H. Beck, 2000, s. 338.

nejdéle však na dobu tří měsíců ode dne nabytí právní moci rozhodnutí, kterým byl tento trest uložen

- e) jestliže byl odsouzený povolán k výkonu vojenské činné služby. Délka doby odkladu či přerušení výkonu trestu je v tomto případě vymezena výkonem uvedené služby.

Soud, který výkon trestu obecně prospěšných prací nařídil, rozhoduje o odkladu a přerušení výkonu trestu, a to i opakovaně, jestliže důvody pro tato rozhodnutí nastaly nebo přetrvávají. Jakmile pomínou důvody k jejich dalšímu trvání, předseda senátu odklad nebo přerušení výkonu trestu obecně prospěšných prací odvolá.

Doba, po kterou byl výkon trestu obecně prospěšných prací odložen nebo přerušen, se nezapočítává do lhůty jednoho roku, v níž má být trest vykonán (§ 339 odst. 5 tr. řádu). Trestní řád ve svých ustanoveních proti shora jmenovaným rozhodnutím připouští podání stížnosti, která má odkladný účinek.

5.3 Upuštění od výkonu trestu obecně prospěšných prací

Předseda senátu upustí od výkonu trestu obecně prospěšných prací nebo jeho zbytku, jestliže je *odsouzený v důsledku změny svého zdravotního stavu dlouhodobě neschopen tento trest vykonat.*

Změna zdravotního stavu je zpravidla vyvolána závažnou nevyléčitelnou chorobou, úrazem či nemocí, která způsobí trvalé poškození organismu. Pokud není možné zdravotní stav objasnit odbornými vyjádřeními v lékařských zprávách, soud přibere k provedení důkazu o zdravotním stavu soudního znalce. Po právní moci rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu obecně prospěšných prací soud vyrozumí obecní úřad, v jehož obvodu se měl trest vykonávat.⁵⁰

Ve všech případech odkladu, přerušení a upuštění od výkonu trestu obecně prospěšných prací, je-li důvodem zdravotní nezpůsobilost odsouzeného, musí taková skutečnost nastat až po vynesení odsuzujícího rozsudku.

⁵⁰ Sotolář, A., Pury, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C.. Beck, 2 000, s. 325.

Pokud by tu snad byla již dříve, nemohl by být tento trest uložen, jak vyplývá z ustanovení § 45a odst. 2 trestního zákona, podle kterého soud při ukládání trestu obecně prospěšných prací přihlíží mimo jiné i ke zdravotní způsobilosti pachatele. V případě, že by byl nařízen výkon trestu obecně prospěšných prací, přestože odsouzený byl k výkonu tohoto trestu zdravotně nezpůsobilý již během meritorního rozhodování, nelze takové pochybení napravit v rámci výkonu rozhodnutí, kterým byl trest uložen. Náprava je v tomto případě možná pouze cestou mimořádného opravného prostředku.

Nedojde-li k upuštění od výkonu trestu obecně prospěšných prací nebo jeho zbytku, odsouzený je povinen vykonat trest v celé výměře, jak mu byl uložen. Podmíněné upuštění od výkonu zbytku trestu ani podmíněné odložení výkonu trestu obecně prospěšných prací není přípustné.⁵¹

Rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu s konečnou platností brání v budoucnosti trest vykonat. S ohledem na ustanovení § 45a odst. 5 tr. zákona je i s tímto rozhodnutím spojena fikce neodsouzení, neboť bylo-li od výkonu trestu nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno, hledí se na pachatele, jako by nebyl potrestán. Fikce neodsouzení v takovém případě nastává právní mocí rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu obecně prospěšných prací.

⁵¹ Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C. Beck, 2000, s. 325.

6. Subjekty zajišťující výkon trestu obecně prospěšných prací

Na trestním řízení při ukládání a výkonu trestu obecně prospěšných prací se v různých jeho fázích podílejí následující subjekty.

6.1 Soudy

Do pravomoci soudů náleží především rozhodování o uložení a výměře trestu obecně prospěšných prací, případně přiměřených povinností či omezení. Po právní moci odsuzujícího rozsudku či trestního příkazu pak rozhoduje okresní soud, v jehož obvodu odsouzený bydlí, o konkrétním druhu práce a místu jeho výkonu. Přitom vychází z požadavku, které mu předalo středisko Probační a mediální služby. Tento soud také rozhoduje o odkladu, přerušení výkonu trestu obecně prospěšných prací a dále také o upuštění od výkonu trestu či jeho zbytku. Pokud odsouzený nevykonal práce ve stanovené době, nebo nevedl řádný život, je to důvodem pro přeměnu trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody. Rovněž k tomuto řízení je příslušný okresní soud, v jehož obvodu odsouzený bydlí. Řízení o přeměně nařizuje předseda senátu na návrh probačního úředníka, instituce, u níž jsou práce vykonávány, nebo i bez takového návrhu, tzn. z vlastního podnětu.

6.2 Státní zastupitelství

Úloha státních zástupců se u institutu obecně prospěšných prací projevuje v tom, že státní zástupce při vznesení obžaloby navrhuje druh a výši trestu pro obviněného. Z analýzy jednotlivých soudních případů, kterou provedl Institut pro kriminologii a sociální prevenci bylo ovšem zjištěno, že státní zástupci jen velmi málo využívají možnosti navrhnout ve své závěrečné řeči uložení trestu obecně prospěšných prací, přestože podle rozhodnutí soudu byly splněny zákonné podmínky pro uložení tohoto druhu trestu.⁵² Státní zástupce může již v průběhu přípravného řízení pověřit probačního úředníka předběžným projednáním podmínek pro uplatnění alternativního postupu, např. podmíněného zastavení trestního stíhání nebo narovnání.

⁵² Vůjtek, J.: Základní poznatky z výzkumu institutu obecně prospěšných prací, České vězeňství č. 1/2000, s. 32.

V rámci přípravy podkladů může probační úředník předjednat podmínky pro výkon obecně prospěšných prací a následně podat soudu návrh na uložení trestu obecně prospěšných prací jako vhodnějšího druhu sankce v daném případě.

6.3 Obce a obecně prospěšné instituce

Obce a obecně prospěšné instituce sehrávají klíčovou úlohu při výkonu trestu obecně prospěšných prací.

Obce a obecně prospěšné instituce především uplatňují požadavky na provedení práce. Písemně žádají příslušný okresní soud o přidělení určitého počtu odsouzených na výkon obecně prospěšných prací.⁵³ Nejjednodušším způsobem je kontaktovat místní středisko Probační a mediační služby, jehož pracovník poskytne obci formulář, do kterého obec či obecně prospěšná instituce vyplní informace týkající se druhu, rozsahu a místě výkonu práce, zvláštní odborné požadavky, počet požadovaných osob apod. Probační úředník pak vytipuje vhodného odsouzeného. Jednotnou evidenci těchto požadavků vede soud, který ji také průběžně aktualizuje.

Jakmile soud vydá usnesení o nařízení výkonu trestu obecně prospěšných prací, opis tohoto usnesení je zaslán obecnímu úřadu či obecně prospěšné instituci, u níž budou práce vykonávány. Jejich úkolem je pak příprava podkladů pro projednání podmínek výkonu trestu obecně prospěšných prací a návrhu dohody o realizaci výkonu obecně prospěšných prací.⁵⁴

Odsouzený je povinen se do 14 dnů po obdržení usnesení soudu dostavit na příslušný obecní úřad či obecně prospěšnou instituci k projednání podmínek výkonu obecně prospěšných prací.⁵⁵ V případě, že tak neučiní, obec či obecně prospěšná

⁵³ Do 31.12. 2002 obce a obecně prospěšné instituce předávaly své požadavky na provedení obecně prospěšných prací okresním úřadům, které byly pověřeny zpracováním přehledu o jejich potřebě. Okresní úřady tak představovaly další subjekt, který se spolupodílel na realizaci výkonu trestu obecně prospěšných prací. Jejich iniciativa byla zákonem předvídaná také v možnosti podávat návrhy na přeměnu trestu obecně prospěšných prací v nepodmíněný trest odnětí svobody. Postavení okresních úřadů v této oblasti bylo upraveno mimo jiné i v Metodickém návodu pro okresní úřady a obecní úřady k provádění výkonu trestu obecně prospěšných prací. V soustavě subjektů zajišťujících aplikaci tohoto trestu však představovaly poněkud nadbytečný článek. Po jejich zrušení zákonem č. 320/2002 Sb. jejich kompetence související s trestem obecně prospěšných prací přešly na střediska Probační a mediační služby a obecní úřady a obecně prospěšné instituce.

⁵⁴ Dohoda o realizaci výkonu obecně prospěšných prací - viz příloha č. 5.

⁵⁵ Pozvánka k projednání výkonu trestu obecně prospěšných prací - viz příloha č. 6.

instituce písemně informuje středisko Probační a mediační služby. Poté, co se odsouzený dostaví, je informován o konkrétním druhu práce, místě jejího výkonu a je s ním dohodnut datum zahájení prací a časový harmonogram jejich provádění. Součástí dohody o realizaci výkonu obecně prospěšných prací je také poučení odsouzeného o otázkách bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, o němž je vhodné pořídit písemný záznam podepsaný odsouzeným.⁵⁶ Zákon výslovně neukládá obcím či obecně prospěšným institucím povinnost vykonávat dohled nad průběhem výkonu trestu. Trestní řád v ustanovení § 315 odst. 1 stanoví, že rozhodnutí vykonává, popřípadě jeho výkon zařizuje ten orgán, který rozhodnutí učinil. V řízení před soudem pak rozhodnutí vykonává nebo jeho výkon zařizuje předseda senátu. Z toho tedy plyne obecná odpovědnost předsedy senátu. Na druhou stranu však trestní řád stanoví, že pokud odsouzený bez závažného důvodu neprovádí určené práce nebo je nevykonává v požadované kvalitě, obecní úřad či obecně prospěšná instituce tuto skutečnost bezodkladně sdělí soudu. Z toho lze dovodit, že je nutné kontrolovat výkon práce a evidovat počet odpracovaných hodin. Obecní úřad však nemusí práci odsouzeného kontrolovat sám, ale může tuto funkci svěřit jiné vhodné osobě. V praxi to bývají pracovníci technických služeb, v některých obcích je kontrolou pověřena obecní policie. Může to ale jistě být přímo pracovník obecního úřadu. Nelze však kontrolou pověřovat bezpečnostní agentury či příslušníky státní policie. Dohled obce se zaměřuje na samotný výkon prací. Obec (obecně prospěšná instituce) eviduje počet odpracovaných hodin, ověřuje, zda práci odsouzený vykonává osobně, v určeném čase a v požadované kvalitě. Zásadně ale nedisponuje žádnými donucovacími prostředky a nemůže rozhodovat o odkladu či přerušení výkonu trestu, jeho přeměně nebo upuštění od výkonu trestu.⁵⁷ Pokud tedy odsouzený neplní určené práce řádně, neplní pokyny zadavatele, zpronevěří či ztratí půjčené pracovní pomůcky, nedostavuje se včas do práce či přestane práce vykonávat, je nutné, aby obec či obecně prospěšná instituce řešila tuto situaci okamžitě společně s probačním úředníkem. Jestliže ale potíže přetrvávají a odsouzený nedbá ani *výstrahy* probačního úředníka, je třeba o této skutečnosti písemně informovat příslušný okresní soud, který výkon trestu nařídil.

V některých případech je možné, že soud ihned nerozhodne o přeměně trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody, ale dá odsouzenému ještě „šanci“ a odročí řízení o přeměně.

⁵⁶ Poučení odsouzeného o BOZP a PO - viz příloha č. 7.

⁵⁷ Sotolář, A., Půry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha, C. H. Beck, 2000, s. 337.

V případě, že příslušná obec či obecně prospěšná instituce má ale špatné zkušenosti s odsouzeným a nemá zájem o to, aby u ní odsouzený v práci pokračoval, nemusí jej k práci znovu přijmout.⁵⁸

Pokud odsouzený vykoná uložený trest obecně prospěšných prací v celém rozsahu, obec či obecně prospěšná instituce o tom prostřednictvím místního střediska Probační a mediační služby vyrozumí příslušný soud a vystaví písemné potvrzení - *zprávu o vykonání prací*, v níž uvede den, kdy byly stanovené práce vykonány. Tím její povinnosti končí. Provedené práce není třeba nikde hlásit a nejsou s nimi spojeny žádné poplatky.

6.4 Role a činnost Probační a mediační služby

Působnost Probační a mediační služby při výkonu trestu OPP vymezuje *trestní řád*. Podle jeho ustanovení provádí PMS zejména kontrolu nad výkonem tohoto trestu. Při výkonu kontroly postupuje probační úředník v součinnosti s příslušným obecním úřadem či institucí, u nichž jsou obecně prospěšné práce vykonávány. Obsah kontroly však není zákonem blíže specifikován. Podle trestního řádu probační úředník spolupracuje s obcemi a obecně prospěšnými institucemi při získávání požadavků na provedení OPP a při výkonu trestu OPP. Rovněž provádí úkony směřující k tomu, aby odsouzený vedl řádný život. Probační úředník může také soudu podat návrh na přeměnu trestu OPP nebo jeho zbytku v trest odnětí svobody.

Bližší úpravu postavení a činnosti PMS v rámci výkonu trestu OPP pak upravují vnitřní předpisy PMS, zejména *Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možnosti ukládání a výkonu trestu OPP* z roku 2003. Ten odlišuje činnost středisek PMS ve fázi před pravomocným rozhodnutím soudu o uložení trestu OPP a ve fázi po pravomocném rozhodnutí soudu.

Ve fázi před pravomocným rozhodnutím soudu upravuje poučení obviněného o trestu OPP, kdy probační úředník (asistent) může provést s klientem předjednání uložení trestu OPP, tj. zjištění stanoviska obviněného k uložení trestu OPP, stručné seznámení s

⁵⁸ Přesličková, H., Gajdoš, R., Krutina, M.: *Obecně prospěšné práce*, Český helsinský výbor, Praha 2003, s. 25.

podmínkami uložení trestu OPP a s následným průběhem jeho výkonu a zjištění vlastní motivace klienta tento druh trestu vykonat. Se souhlasem klienta může rovněž zjišťovat jeho zdravotní stav, dosažení pracovní kvalifikace, časových možností apod. Při práci s klientem v této fázi probační úředník (asistent) rovněž zjišťuje informace týkající se nabídky záruky zájmového sdružení za chování a nápravu odsouzeného. Středisko PMS ve spolupráci a po dohodě s místně příslušným soudem mapuje situaci v regionu, jež se týká stávajících a nových možností výkonu trestu OPP u státních a nestátních organizací a společně s tímto soudem vede aktuální evidenci požadavků na výkon trestu OPP. Za účelem získání nových možností výkonu trestu OPP spolupracuje probační úředník (asistent) se zástupci měst a obcí či obecně prospěšných institucí a seznámí je s podmínkami výkonu trestu OPP v jejich organizaci. Probační úředník (asistent) může v této fázi vykonávat i činnosti v oblasti mediace, kdy se snaží navázat kontakt mezi obviněným a poškozeným za účelem spolupráce při řešení následků trestné činnosti.

Ve fázi **po pravomocném rozhodnutí soudu** se první úkony PMS týkají přípravy podkladů pro vydání usnesení o nařízení výkonu trestu OPP. Probační úředník (asistent) průběžně ověřuje aktuální možnosti pro výkon trestu OPP u konkrétních poskytovatelů, kteří místo pro výkon trestu OPP nabízejí. Před vydáním usnesení o nařízení výkonu trestu OPP probační úředník (asistent) projedná s klientem podmínky výkonu trestu OPP. Při tomto jednání sděluje klientovi např. tyto informace: obecné informace o činnosti PMS při zajištění výkonu a kontroly trestu OPP, podrobné informace o podmínkách a průběhu trestu OPP, vyjasnění rolí zainteresovaných subjektů. Od klienta na druhou stranu probační úředník (asistent) zjišťuje např.: postoj klienta ke spáchanému trestnému činu, míru jeho motivovanosti vykonat trest OPP, jeho časové možnosti trest vykonat, dosažené vzdělání a jinou kvalifikaci, zdravotní stav, postoj klienta k osobě poškozeného či další významné skutečnosti týkající se klienta a projednávaného případu. Na základě zjištěných informací pak probační úředník (asistent) vyhotoví záznam, který slouží soudu jako podklad pro usnesení o nařízení trestu OPP. Pokud již soud nařídil usnesením výkon trestu OPP, sleduje probační úředník (asistent) zahájení výkonu trestu OPP v instituci, kde by se měl účastnit úvodního projednání podmínek výkonu trestu u daného poskytovatele a ověřit podmínky výkonu konkrétních prací a jejich organizační zajištění. Po zahájení výkonu trestu OPP u konkrétní instituce provádí probační úředník (asistent) kontrolu a evidenci výkonu trestu OPP a rovněž kontroluje vedení

řádného života klientem. Podrobnosti k těmto činnostem včetně postupu při nevykonávání trestu OPP jsou uvedeny v následující kapitole. V případě změny bydliště klienta v průběhu výkonu trestu OPP vyhotoví probační úředník (asistent) na žádost klienta zprávu zejména o dosavadním průběhu výkonu trestu, kterou předloží soudu. O změně místa výkonu trestu OPP rozhoduje soud usnesením, popř. písemným opatřením. Ke změně místa výkonu trestu by mělo docházet zejména v případech, kdy klient změní bydliště a nové bydliště se nachází v obvodu jiného okresního soudu. Ke změně místa výkonu trestu OPP v rámci obvodu jednoho soudu (např. z důvodu lepší dopravní dostupnosti, lepší vhodnosti práce pro klienta, ...) by mělo docházet pouze výjimečně. Odpracované hodiny v různých institucích se sčítají. V případě problémů při výkonu trestu OPP může probační úředník (asistent) připravit příslušné podklady a navrhnout soudu odložení, přerušení, upuštění či přeměnu trestu OPP. I v tomto stádiu se PMS může snažit o mediaci. Po ukončení výkonu trestu OPP odsouzeným probační úředník (asistent) tuto skutečnost písemně oznámí soudu a přiloží hodnocení výkonu trestu OPP. Současně také informuje soud o průběhu výkonu trestu OPP a o plnění případně soudem stanovených přiměřených povinností a omezení. Rovněž soud informuje o tom, jak klient hradil (nehradil) způsobenou škodu a jaké kroky byly učiněny v souvislosti s urovnáním narušených vztahů mezi odsouzeným a poškozeným.

V průběhu zajištění výkonu trestu OPP může nastat situace, kdy bude klientovi v době výkonu trestu OPP uložen další trest OPP a součet dosud neodpracovaných hodin z prvního uloženého trestu OPP a hodin uložených v rámci druhého trestu OPP bude vyšší než horní hranice výměry stanovená trestním zákonem - tedy více než 400 hodin. Rovněž může nastat situace, kdy trest OPP byl pravomocně uložen, ale výkon tohoto trestu ještě nebyl nařízen a současně byl uložen další trest OPP. Středisko PMS je v takových případech instruováno k podání podnětu k mimořádnému oprávněnému prostředku, konkrétně ke stížnosti pro porušení zákona.⁵⁹

Výchovné působení probačního úředníka, které provází vztah mezi probačním úředníkem a klientem po celou dobu výkonu trestu, se ještě více uplatní u mladistvých, kde může soud podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže vedle uložení trestního

⁵⁹ blíže viz Doporučený postup střediska PMS ČR v případě zajištění výkonu trestu OPP u klienta, jemuž byl trest OPP uložen opakovaně a který má vykonat tresty OPP, u nichž součet uložených hodin převyšuje horní hranici výměry stanovené ustanovením § 45a odst. 1 tr. zákona, které je přílohou k této práci.

opatření obecně prospěšných prací zároveň uložit i vhodné výchovné opatření, mezi které patří rovněž dohled probačního úředníka. Ten spočívá v pravidelném sledování chování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj, v kontrole dodržování uloženého probačního programu a výchovných povinností či omezení a také v pozitivním vedení mladistvého probačním úředníkem k životu v souladu se zákonem.

Jak vyplývá i z Metodického postupu, i když to není stanoveno v trestním řádu, pro bezproblémový průběh trestu OPP a výchovné působení tohoto trestu na odsouzeného je velmi důležité, aby soud spolupracoval s probačním úředníkem ještě před vynesením odsuzujícího rozsudku, kterým trest OPP ukládá. Probační úředník tak může ve spolupráci s obviněným a institucemi, u nichž se má trest vykonávat, vytvořit soudu podmínky pro uvážení všech okolností a skutečností, které by mohly mít vliv na výkon trestu OPP a na vhodné působení tohoto trestu na pachatele.

Probační a mediační služba by měla sehrávat i metodickou úlohu ve vztahu k obecním úřadům a institucím, u nichž se OPP vykonávají. K tomuto účelu zřídilo Sdružení pro probaci a mediaci v justici ve spolupráci s Probační a mediační službou ČR internetové stránky www.spj.cz/opp. Na těchto stránkách určených zejména nevládním neziskovým organizacím, které mají zájem o zařazení do seznamu požadavků na OPP, je možné dovědět se základní informace o trestu OPP, o jeho výkonu, o roli jednotlivých institucí (soudy, PMS, obce a obecně prospěšné instituce) při výkonu tohoto trestu, ale také o zahraničních či domácích zkušenostech. Zájemci zde rovněž dostanou odpověď na nejčastější otázky související s trestem OPP, mohou si stáhnout formuláře různých žádostí či záznamů a v diskusním fóru si mohou přečíst i názory odborné veřejnosti a občanů, včetně odsouzených k trestu OPP, na tento institut.

6.5 Kontrola výkonu trestu OPP a vedení řádného života

Kontrolu výkonu trestu OPP a kontrolu vedení řádného života upravuje *Metodický postup střediska PMS v rámci zajištění možnosti ukládání a výkonu trestu OPP*. Podle tohoto materiálu, pokud klient (odsouzený) zahájil samotný výkon prací a trest vykonává podle dohodnutého harmonogramu, probační úředník (asistent) provádí kontrolu dle aktuální

potřeby, minimálně jedenkrát za dva měsíce, a to osobně, telefonicky, písemně či e-mailem. Získané informace zaznamenává do probačního spisu, popř. sběrného správního spisu. Tuto probační činnost vykonává příslušné středisko PMS průběžně a dle individuálních okolností případu až do ukončení výkonu trestu OPP. Při provádění kontroly nad průběhem výkonu trestu OPP postupuje příslušné středisko PMS v součinnosti s příslušnou institucí, popř. s dalšími zainteresovanými subjekty (např. s městskou policií apod.) Instituce pro tento účel shromažďuje informace získané vlastním sledováním výkonu prací a eviduje aktuální počet odpracovaných hodin a kvalitu odvedené práce.

Zjistí-li instituce, že odsouzený neprovádí bez závažného důvodu uložené práce, vyrozumí o tom neprodleně středisko PMS, s nímž dále spolupracuje na řešení situace. V případě, že probační úředník (asistent) získá informaci o tom, že klient trest OPP řádně nevykonává a nedodrží dohodnutý harmonogram prací, kontaktuje klienta za účelem zjištění důvodů porušení podmínek výkonu trestu OPP a iniciuje osobní schůzku. V případě, že klient přes upozornění nadále trest OPP nevykonává, příslušné středisko PMS mu doporučeně do vlastních rukou zašle poslední výzvu k nástupu trestu OPP. Pokud klient do 14 dnů od převzetí poslední výzvy nezačne trest OPP vykonávat, podává probační úředník (asistent) soudu návrh na přeměnu trestu OPP v nepodmíněný trest odnětí svobody. Tento návrh může podat i instituce, v níž měl odsouzený trest OPP vykonávat.

Probační úředník (asistent) rovněž provádí kontrolu nad vedením řádného života odsouzeného. Za tímto účelem provádí probační úředník (asistent) úkony směřující k tomu, aby klient vedl v průběhu výkonu trestu řádný život, dodržoval soudem uložená přiměřená omezení a povinnosti, odčinil následky trestného činu a učinil kroky vedoucí k nápravě vztahů s poškozeným, uhradil náklady trestního řízení a posiloval své schopnosti žít v souladu se zákony a odstraňoval případná rizika své recidivy trestné činnosti.

7. Právní úprava institutu OPP ve vybraných zemích

7.1 Rakousko

V Rakousku je prvé řadě třeba zdůraznit, že OPP neexistují jako samostatný trest a nepřicházejí v úvahu u dospělých pachatelů. Jsou upraveny pouze v rámci institutu předběžného zastavení trestního stíhání mladistvého soudem podle zákona o soudnictví v trestních věcech mládeže z roku 1988. Soud předběžně zastaví trestní řízení pro trestný čin mládeže, jestliže je stav věci dostatečně objasněný, na zavinění nelze pohlížet jako na těžké a potrestání není nutné k tomu, aby se obviněný zdržel dalších trestních jednání. Zákon upravuje dvě formy předběžného zastavení trestního stíhání. První forma je předběžné zastavení na zkušební dobu od jednoho do dvou let. Druhou formou je předběžné zastavení s podmínkou splnění jednoho nebo více úkolů. Právě jedním z těchto úkolů je provedení neplacené obecně prospěšné práce. Při nařízení opatření OPP se přihlíží k tomu, aby výkonem OPP nebyla narušena školní docházka nebo příprava na povolání. Maximální výměra opatření OPP může činit 6 hodin denně, 18 hodin týdně a 60 hodin celkem, přičemž nelze překročit dobu 3 měsíců. Soud může požádat zejména probační pomoci a pomoci soudu mládeže o zprostředkování obecně prospěšných prací. Soud si rovněž vyžádá souhlas zařízení, v jehož rámci se mají OPP vykonávat.

7.2 Spolková republika Německo

Německé trestní právo nezná obecně prospěšné práce jako samostatnou sankci.

Podle úpravy v obecném trestním právu existují 3 formy OPP:

- a) *OPP uložené namísto výkonu náhradního trestu odnětí svobody* - nařízení náhradního trestu odnětí svobody předpokládá, že nemůže být z objektivních důvodů zaplacen uložený peněžitý trest. Je-li nařízen výkon náhradního trestu odnětí svobody, zkoumá se, zda místo něj nelze provést obecně prospěšné práce.
- b) *OPP uložené při zastavení vyšetřování při nepatrné škodě nebo při podmíněném odsouzení* - v rámci institutu odkladu trestu na zkušební dobu (podmíněné odsouzení) může soud odsouzenému uložit povinnosti, které slouží jako zadostiučinění

za spáchaný delikt a jimiž může být i povinnost vykonat obecně prospěšnou práci.

c) *OPP nařízené mladistvému (14 - 18 let) nebo mladému dospělému (18 - 21 let)* - zákon o soudnictví nad mládeží reaguje na kriminalitu mládeže prostřednictvím výchovných opatření, kázeňských prostředků a trestů. Jedním z výchovných opatření je možnost uložit mladistvému pachateli povinnost vykonat práce, rovněž tak v rámci kázeňských prostředků. Práci lze uložit i při odkladu trestu mladistvým na zkušební dobu nebo při podmíněném odsouzení nebo při probační pomoci.

Při zajišťování OPP mají významnou roli sociální pracovníci sociálních služeb justice, kteří se mj. spolu s odsouzeným podílejí na hledání místa práce či dohlížejí na odsouzeného během výkonu trestu OPP. Pokud není práce řádně vykonávána, je odvoláno povolení k výkonu práce a dojde k výkonu trestu odnětí svobody, to platí jen pro ad a). Práce musí být vykonávána bezplatně, nesmí sloužit k výdělečným účelům a musí být prováděna ve prospěch veřejnosti. V úvahu přecházejí práce v charitativních zařízeních, nemocnicích, sportovních spolcích, domovech důchodců, záchranných službách či práce v oblasti životního prostředí apod.

7.3 Švýcarsko

Ve Švýcarsku mají odsouzení k trestu odnětí svobody nepřesahujícímu 3 měsíce na vybranou, zda budou vykonávat obecně prospěšné práce nebo vykonají ve vězení uložený trest odnětí svobody. Pokud si odsouzený zvolí obecně prospěšné práce, je mu trest odnětí svobody přepočítán na obecně prospěšné práce, přičemž jednomu dni odnětí svobody odpovídají 4 hodiny obecně prospěšných prací. Obecně prospěšné práce představují rovněž alternativu k peněžitému trestu. Není-li odsouzený k peněžitému trestu schopen zaplatit, může si trest odpracovat. Za odpracovanou hodinu dostane 15 franků a za dvě hodiny tak může odpracovat jednu svou denní pokutovou sazbu.

Odsouzení vykonávají práce v nemocnicích, domovech, ale také v lese při ochraně životního prostředí. Povinností je přijmout vzdělávací nabídky a účastnit se programů sociálního výcviku s ohledem na spáchanou trestnou činnost.

Na realizaci výkonu trestu obecně prospěšných prací se podílí probační služba. Zdůraznit je třeba také významný podíl dobrovolníků, kteří se účastní zajišťování a koordinace výkonu trestu obecně prospěšných prací.⁶⁰

7.4 Nizozemí

V Nizozemí byl v roce 1982 oficiálně zahájen experiment pro ukládání trestu obecně prospěšných prací, který spočíval v tom, že státní zastupitelství v některých případech navrhovalo obecně prospěšné práce namísto postoupení věci soudu. Aplikace této sankce byla v Nizozemí pozoruhodná tím, že k uzákonění trestu obecně prospěšných prací došlo až v roce 1989. Do té doby byl tento trest ukládán a poté vykonáván bez zákonného podkladu. „Vysvětlení lze nalézt podle vrchního státního zástupce pana Cremerse v mentalitě národa, který je vzhledem k přírodním a geografickým poměrům založen na konsensu a spolupráci, ale také v tom, že nizozemská společnost má poměrně velkou důvěru k soudcům a státním zástupcům“.⁶¹

Nizozemská právní úprava vyžaduje pro uložení této sankce splnění celé řady podmínek. Oproti naší úpravě soud odsuzuje pachatele k nepodmíněnému trestu odnětí svobody na určitou dobu a následně jako určitou nabídku obviněnému uloží i obecně prospěšné práce. Ty mohou být uloženy místo trestu odnětí svobody do 6 měsíců. Zákon stanoví maximální výměru trestu obecně prospěšných prací, a to 240 hodin. Minimální hranice takto určena není, ale v praxi soudy zpravidla ukládají nejméně 20 hodin obecně prospěšných prací. Je-li trest vyměřen do 120 hodin, musí být odpracován do šesti měsíců od právní moci rozsudku. Trest ve vyšší výměře (120 až 240 hodin) je nutné vykonat do jednoho roku od pravomocného uložení. Trest obecně prospěšných prací je koncipován jako alternativa k trestu odnětí svobody.

⁶⁰ Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici: Poslání a organizační struktura probační a mediační služby; soubor referátů, příspěvků, závěrů a doporučení mezinárodního semináře, Praha 13.11. 1997, Projekt obecně prospěšných prací ve Švýcarsku, příloha č. 1 k časopisu České vězeňství č. 1/1999, s. 32 a n. 97) Canivell, J. M.: Systémy trestní justice v Evropě a Severní Americe, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1999, s. 27 - 28.

⁶¹ Urbánek, J.: Trest obecně prospěšných prací v Nizozemském království a v České republice, Trestněprávní revue č. 7/2003, s. 201.

Není však alternativou k peněžitému trestu, ani k podmíněnému trestu odnětí svobody spojenému s probací. Rozhodnutí ukládající tuto sankci může být spojeno s povinností odsouzeného podrobit se sociálnímu výcviku či určitým kurzům. Nizozemský trestní zákon vyžaduje pro uložení tohoto trestu souhlas pachatele. Jeho souhlas je opatřen při soudním jednání nebo písemně či prostřednictvím obhájce. Trest obecně prospěšných prací může být uložen za jakýkoli trestný čin, soudce je omezen pouze horní hranicí trestu obecně prospěšných prací.

Zvláštností je, že tento trest může uložit také státní zástupce. V takovém případě nejprve probační pracovník předběžně projedná podmínky výkonu trestu obecně prospěšných prací s pachatelem a opatří si jeho souhlas. Následně je věc projednána před státním zástupcem, který může ihned usnesením uložit obecně prospěšné práce ve výši do 120 hodin.⁶²

Pokud o uložení tohoto trestu rozhoduje soudce, může v odsuzujícím rozsudku stanovit konkrétní práce, které bude odsouzený vykonávat, nebo ponechá takové určení na probačním pracovníkovi. Odsouzeného je možné s jeho souhlasem také převést z výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody do výkonu trestu obecně prospěšných prací. Po odsouzení soudem probíhá seznamovací schůzka odsouzeného s probačním pracovníkem, na níž je odsouzený obeznámen s obsahem trestu obecně prospěšných prací, a je s ním sepsána smlouva o místě, druhu, způsobu a podmínkách výkonu práce. Dále je také poučen o odpovědnosti za škodu a o pojištění, protože každý odsouzený k výkonu obecně prospěšných prací musí být pojištěn. Jestliže odsouzený nevykonává řádně stanovené práce, je mu dána nejprve písemná výstraha a při opakovaném porušování pracovních povinností je výkon obecně prospěšných prací ukončen a státní zástupce navrhne, aby byl vykonán zbytek trestu odnětí svobody. Soud však přesto může rozhodnout, že odsouzenému bude dána možnost pokračovat ve výkonu obecně prospěšných prací.⁶³

K nařízení výkonu trestu odnětí svobody dochází tehdy, pokud odsouzený nenastoupí k výkonu uložené práce, nechová se podle pravidel na pracovišti, pozdě dochází do práce, nevykoná trest v zákonné lhůtě. Soud přitom přihlíží k tomu, kolik hodin odsouzený již odpracoval.

⁶² Připravovaná novela zákona počítá až se 180 hodinami.

⁶³ Urbánek, J.: Trest obecně prospěšných prací v Nizozemském království a v České republice, *Trestněprávní revue* č. 7/2003, s. 202.

O této přeměně může rozhodnout rovněž státní zástupce a proti jeho rozhodnutí je přípustný opravný prostředek, o němž rozhodne soud. Při přeměně trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody se stejně jako v naší úpravě počítají každé 2 hodiny nevykonaného trestu obecně prospěšných prací za jeden den trestu odnětí svobody. Nizozemský trestní zákon nespojuje však s vykonáním trestu obecně prospěšných, případně s upuštěním od zbytku trestu, účinky zahlazení odsouzení.

Odpovědnost za výkon trestu obecně prospěšných prací je v Nizozemí svěřena státnímu zástupci. Realizací výkonu tohoto trestu jsou ovšem pověřeni pracovníci Probační služby, která koordinuje a řídí obecně prospěšné práce. Probační služba⁶⁴ pro pachatele vyhledá práci a státního zástupce informuje o průběhu vykonávané práce. Obsahem trestu obecně prospěšných prací je opět práce vykonávaná osobně, bezplatně a ve svém volném čase, a to při úklidech veřejných ploch, čištění parků, práce v sociálních ústavech, domovech důchodců. V Nizozemí však vznikají i nové projekty, které umožňují odsouzené zařazovat k odbornějším činnostem. Takový je např. projekt Forten, při kterém odsouzení provádějí rekonstrukci historické památky a výstavbu památníku obětem koncentračního tábora z doby druhé světové války. Do takového projektu zatím může být zařazen jen malý počet odsouzených k trestu obecně prospěšných prací, kteří jsou schopni zvládnout poměrně náročné rekonstrukční práce. Probační úředníci věnují velkou pozornost výběru vhodných odsouzených, zjišťují motivaci odsouzeného, ochotu pracovat stabilně, odbornou kvalifikaci atd. Důkladně ověřují způsobilost odsouzených k odpovědnému provádění určených prací a za tím účelem jsou odsouzení po určitou zkušební dobu sledováni při výkonu méně náročných prací, např. v lese. V Nizozemí vzniká podobných projektů více. Tento druh sankce není orientován pouze na samotný výkon uložené práce, nýbrž na vytváření předpokladů pro to, aby odsouzený případně našel trvalou práci. Praktické zkušenosti ukazují, že účast na takovýchto projektech je pro odsouzené velkým přínosem, neboť si tak osvojí určité pracovní návyky a získají motivaci k trvalé pracovní činnosti. To je posilováno i tím, že sami odsouzení mohou sledovat výsledky své práce a rovněž veřejnost pozitivně vnímá jejich podíl na opravě historických objektů.⁶⁵

⁶⁴ Pracovníci Probační služby nejsou a ani nikdy nebyli justičními úředníky. Soudci ani státní zástupci jím nemohou dávat žádné pokyny. Srovnej Urbánek, J.: Trest obecně prospěšných prací v Nizozemském království a v České republice, *Trestněprávní revue* č. 7/2003, s. 202.

⁶⁵ v. spj.cz/opp (dne 20.10.2004)

Nizozemský systém dbá rovněž na to, aby „pokud je to možné, existovala vazba mezi spáchaným trestným činem a povahou vykonávané práce“, což pachateli umožní zažít na vlastní kůži některé důsledky svého činu.⁶⁶ Odsouzený je např. odsouzen k obecně prospěšné práci spočívající v odstraňování graffiti, v úklidu sportovního areálu jako reakce na jeho vandalství apod.

V nizozemském systému trestů existuje také trest spočívající v plnění určitého úkolu. Soud jej může uložit až na 480 hodin a v rámci něho lze uložit trest obecně prospěšných prací ve výměře až 240 hodin nebo jinou sankci spočívající v povinnosti účastnit se různých sociálně výchovných projektů a programů, např. kurzu pro opilé řidiče, pro agresivní jedince, kurzy pro pachatele sexuálně motivovaných deliktů apod.⁶⁷ S obecně prospěšnými pracemi se v nizozemské trestní justici můžeme setkat v rámci dalších projektů. V roce 1995 byla na základě pozitivních zkušeností legislativně zakotvena činnost středisek HALT, která vznikala v jednotlivých městech po vzoru města Rotterdam, jež jako první reagovalo na drobnou kriminalitu mladistvých. Účast na programu HALT představuje alternativu k trestnímu stíhání mladistvých pachatelů, kteří jsou podezřelí ze spáchání méně závažné trestné činnosti (např. ničení majetku, projevy vandalství). Místo trestního stíhání mohou tito mladiství pachatelé vykonávat obecně prospěšnou činnost nebo nahradit způsobenou škodu. Mladistvý má tak volbu, zda se zapojí do programu HALT nebo zda bude trestně stíhán. Pokud přijme nabídku střediska, je zařazen do výchovného programu, který je zaměřen na vyjednávání mezi ním a obětí. Účast v programu je spojena i s dalšími omezeními, např. povinností absolvovat vzdělávací kurz. Mladistvý je průběžně veden i k tomu, aby vykonal obecně prospěšné práce, které mu mohou být uloženy v rozmezí 4 až 20 hodin. Dohled nad jejich prováděním zajišťují pracovníci střediska. Práce se má co nejvíce vztahovat k trestné činnosti mladistvého, tzn. že mladistvý bude například pracovat přímo v poškozeném obchodě, bude odstraňovat nápisy na zdech apod. Práci vykonává osobně, bezplatně a ve svém volném čase, především o víkendech a prázdninách. V případě porušení výchovného programu je věc předána policii a státnímu zastupitelství k trestnímu stíhání.⁶⁸

⁶⁶ Přesličková, H., Gajdoš, R., Krutina, M.: Obecně prospěšné práce, Český helsinský výbor, Praha 2003, s. 19.

⁶⁷ Urbánek, J.: Trest obecně prospěšných prací v Nizozemském království a v České republice, *Trestněprávní revue* č. 7/2003, s.202.

⁶⁸ srovnej Sotolář, A., Šámal, P., Kučírková, L., Augustinová, P., Ouředníčková, L., Doubravová, D.: Nizozemský model uplatnění alternativních trestů a mediace v trestních věcech a další perspektivy rozvoje mediální a probační služby v České republice, část II, *Právní praxe* č. 10/1999, s. 607, 608.

V roce 1982 byl v Nizozemí oficiálně zahájen experiment pro ukládání trestu OPP, kdy státní zastupitelství mohlo v některých případech navrhnout trest OPP namísto postoupení věci soudu. Tento experiment trval až do roku 1989, kdy počet případů již činil 6000 z původních 100 v roce 1982. V roce 1989 byl institut OPP zakotven do trestního zákona a stal se vedle trestu odnětí svobody a peněžitého trestu třetím nejčastěji užívaným. Trest OPP je ukládán soudem pachatelům trestných činů, u nichž by soud zvažoval trest odnětí svobody do 6 měsíců. Trest OPP je možno uložit v maximální výměře 240 hodin. Jeho realizací jsou pověřeni probační pracovníci, kteří v Nizozemí působí již od roku 1823. Při OPP jde o neplacenou práci v obecný prospěch. Většinou se práce vykonávají jednotlivě, ale v poslední době se uplatňuje i výkon prací skupinou odsouzených. Od roku 1995 je realizace trestu OPP svěřena specializovaným pracovištím, která vykonávají nejen dohled a kontrolu, ale i sociální pomoc pachatelům.

7.5 Belgie

V Belgii se obecně prospěšné práce ukládají od roku 1994. Může jej uložit jednak veřejný žalobce, a to v rámci vyjednávání mezi obžalovaným a poškozeným až do výše 120 hodin a jednak soud jako podmínku při odkladu výkonu trestu odnětí svobody a od roku 2002 i jako trest samostatný místo trestu odnětí svobody. Soud může uložit OPP v rozsahu od 20 do 300 hodin, které musí být vykonány do 12 měsíců. Kromě toho může OPP uložit vyšetřující soudce jako alternativu ke vzetí obviněného do vazby, což ale bývá kritizováno jako porušení zásady presumpce nevin. Od roku 1999 může OPP uložit rovněž vedení věznice v případě předčasného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Odsouzený musí trest OPP vykonat bezplatně, ve svém volném čase a ve prospěch veřejnosti. Odsouzený musí souhlasit s výkonem trestu OPP. Počet uložených trestů OPP se v Belgii neustále zvyšuje, a to z 199 v roce 1994 až na 5497 v roce 2002.

7.6 Francie

Ve Francii byl trest obecně prospěšných prací zaveden v roce 1984. Soudem uložená obecně prospěšná práce může mít povahu samostatné trestní sankce, nebo povahu podmínky

při odkladu výkonu trestu odnětí svobody.

Obecně prospěšná práce patří mezi skupinu tzv. nápravných trestů, kterou, jde-li o přečin sankcionovaný trestem uvěznění, může soud uložit ve výměře 40 až 240 hodin. Uložená obecně prospěšná práce je pak vykonávána v obecném zájmu a bezplatně. Tento trest nelze vyslovit vůči obviněnému, který jej odmítne nebo který není přítomen jednání. Předseda soudního tribunálu ještě před vyslovením rozsudku informuje obviněného o jeho právu odmítnout vykonání práce ve veřejném zájmu. Souhlas pachatele je jako jeden z předpokladů resocializačního účinku obecně prospěšné práce, nezbytným požadavkem pro její uložení. Trest obecně prospěšných prací nelze uložit místo trestu odnětí svobody, pokud pachatel byl v posledních pěti letech odsouzen pro závažný trestný čin, tj. byl odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v délce přesahující 4 měsíce.⁶⁹

Trest obecně prospěšných prací nemůže být kumulován s trestem pokuty nebo denní pokuty. Soudce ukládající obecně prospěšné práce vyrozumí organizaci, v jejíž prospěch bude práce vykonávána. Tomu může předcházet i zprostředkování styku mezi pachatelem a organizací. Pachatel je podroben lékařskému vyšetření a soud je povinen přihlížet k jeho zdravotní způsobilosti pro výkon uložené práce.

Výkon obecně prospěšné práce jako samostatné sankce může být uložen v rozsahu od 40 do 240 hodin a časově rozložen na dobu až 18 měsíců. U mladistvých pachatelů (16 - 18 let) se rozsah hodin zkracuje na polovinu a celková doba výkonu prací se omezuje na jeden rok. Uložená doba výkonu může být upravována z vážných zdravotních, rodinných, sociálních či profesionálních důvodů odsouzeného. Pokud je odsouzený zaměstnán, nesmí doba zaměstnání a doba výkonu obecně prospěšné práce denně přesáhnout 12 hodin. Na výkon obecně prospěšných prací se vztahují všechny podmínky a omezení vyplývající z pracovněprávních předpisů, např. pokud jde o noční práci, bezpečnost a hygienu při práci apod. Na odsouzeného se vztahují dále i předpisy o sociálním pojištění. Odsouzený si však sám hradí náklady spojené s výkonem práce, např. cestovné, stravu, ubytování aj.⁷⁰ Činnosti prováděné v rámci výkonu trestu obecně prospěšné práce spočívají zejména v údržbě a zlepšování životního prostředí, údržbě budov a veřejných zařízení, údržbě a čištění komunikací a veřejných dopravních prostředků, pomoci při organizování sportovních,

⁶⁹ Vůjtek, J.: Výzkum institutu obecně prospěšných prací, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1998, s. 17

⁷⁰ Vůjtek, J.: Výzkum institutu obecně prospěšných prací, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1998, s. 18.

zájmových akcí, pomoci v oblasti sociální péče o spoluobčany, pomoci ve školských zařízeních apod. Probační úředníci jsou v osobním kontaktu s odsouzenými, sledují výkon trestu, navštěvují místo, kde jsou práce prováděny, a informují soud při případných komplikacích.

7.7 Velká Británie

Velká Británie má bohaté a z evropských zemí nejobsáhlejší zkušenosti s aplikací trestu obecně prospěšných prací, neboť tento druh trestu byl do systému britské trestní justice zaveden na počátku 70. let dvacátého století (Criminal Justice Act z roku 1972).

Obecně prospěšné práce jako samostatný trest může soud uložit pachateli trestného činu, za který by mohl být uvězněn, a to při splnění následujících předpokladů:

- pachatel dosáhl věku 16 let,
- v místě bydliště pachatele existují reálné možnosti pro výkon obecně prospěšných prací (tj. působí zde probační úředník, soud je obeznámen s povahou těchto prací apod.),
- soudu byla předložena zpráva probačního úředníka, že pachatel vzhledem ke své osobě a svým poměrům je schopen výkonu práce,
- pachatel s uložením takového trestu souhlasí,
- pro výkon konkrétní práce mohou být pachateli vytvořeny potřebné předpoklady.

Při splnění uvedených podmínek soud nařídí výkon obecně prospěšných prací ve výměře nejméně 40 hodin a nejvíce 240 hodin. Uložené práce musí být vykonány do 12 měsíců od vnesení rozsudku.⁷¹

Odsouzený vykonává obecně prospěšné práce bezplatně ve svém volném čase.

Konkrétní práce musí splňovat požadavek obecné prospěšnosti a přinášet užitek většímu okruhu občanů. Důraz je ovšem kladen i na to, aby šlo o činnosti, při kterých je odsouzený v osobním styku s ostatními členy společnosti, kterým poskytuje různé služby, např. pomoc starým a bezmocným osobám v domácnostech či ústavech. Výkon obecně prospěšné práce nemá mít pouze charakter plnění uložené povinnosti, ale pokud

⁷¹ Vůjtek, J.: Výzkum institutu obecně prospěšných prací, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1998, s. 16

možno má vést i k pozitivnímu vztahu ke společnosti a přinášet konkrétní prospěch občanům.⁷² Nejčastěji tak odsouzení provádějí práce spočívající v údržbě venkovních prostor zařízení pro děti, údržbě zahrádek osamělých invalidních osob, jedná se ale i o práci s duševně a tělesně postiženými osobami, dále o pomocné práce v nemocničních zařízeních, pomoc při renovaci kulturních památek, udržování chráněných přírodních území, kempů apod. Osoby nebo organizace, které mají z této činnosti prospěch, mají povinnost uhradit probačním agenturám pouze hodnotu spotřebovaného materiálu, byl-li nějaký spotřebován.⁷³ Podle soudní praxe je výkon obecně prospěšných prací ukládán nejčastěji u trestných činů krádeže, neoprávněného užívání cizího motorového vozidla, u trestných činů v dopravě a u některých případů úmyslného poškozování cizího majetku nebo při lehčích případech ublížení na zdraví. Předchozí odsouzení za jinou trestnou činnost nevylučuje možnost uložení tohoto druhu trestu. Konkrétní druh a průběh soudem uložené obecně prospěšné práce stanoví probační úředník, který pro každého odsouzeného vyhotoví plán prací, sleduje jejich průběh a organizuje potřebné podmínky pro jejich náležitý výkon.⁷⁴

V případě, že odsouzený nevykonává práci ve stanoveném rozsahu a kvalitě, nebo v průběhu výkonu trestu spáchá další trestný čin, probační úředník navrhne příslušnému soudu, aby předvolal odsouzeného. Před soudem pak musí probační úředník dokázat, že odsouzený zmařil výkon trestu. Soud může i přesto ponechat trest obecně prospěšných prací v platnosti a uložit odsouzenému pokutu. Pokud se soud ale rozhodne ukončit výkon trestu obecně prospěšných prací, může odsouzenému uložit jakýkoli zákonný trest, tzn. i opakovaně uložit obecně prospěšné práce. Při dalším spáchání trestného činu v průběhu výkonu alternativního trestu již zpravidla soud výkon obecně prospěšných prací ukončí a rozhodne o uložení trestu odnětí svobody, a to za oba trestné činy.⁷⁵

⁷² Vůjtěch, J.: Výzkum institutu obecně prospěšných prací, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1998s. 17.

⁷³ Fico, R.: Trest probácie a verejnoprospešnej práce jako alternativ trestu odňatia slobody / Angličko, Wales /, Justičná revue č. 8-9/1991, s. 42.

⁷⁴ Vůjtěch, J.: Výzkum institutu obecně prospěšných prací, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1998s. 17.

⁷⁵ Fico, R.: Trest probácie a verejnoprospešnej práce jako alternativ trestu odňatia slobody / Angličko, Wales /, Justičná revue č. 8-9/1991, s. 42.

7.8 Španělsko

Ve Španělsku mohou být obecně prospěšné práce uloženy nikoli jako trest, nýbrž jako opatření, a to mladistvým pachatelům. Toto opatření je v trestním zákoníku zahrnuto mezi tzv. méně přísné a tzv. nepříliš vysoké tresty.⁷⁶

7.9 Finsko

Součástí finského právního systému se veřejně prospěšné práce staly v roce 1990, kdy byl zahájen tříletý experiment, během něhož byla tato sankce ověřována ve 12 venkovských oblastech a šesti městech. Veřejně prospěšné práce představují trest nahrazující nepodmíněný trest odnětí svobody. Spočívají v pravidelném a bezplatném výkonu stanovené práce pod dohledem a lze jimi nahradit tresty odnětí svobody v trvání až do osmi měsíců. Veřejně prospěšné práce mohou být pachateli uloženy v rozmezí od 20 do 200 hodin. Nezbytným předpokladem pro jejich uložení je souhlas pachatele a dále existence důvodného předpokladu, že pachatel stanovené práce skutečně vykoná.

Dohled nad výkonem tohoto trestu zajišťuje Finské sdružení pro probaci a postpenitenciární péči. Jestliže pachatel neplní veřejně prospěšné práce, sdružení jej může varovat a v případě závažného porušení podmínek výkonu uloženého trestu informuje státního zástupce, který pak může žádat, aby soud přeměnil trest veřejně prospěšných prací na trest odnětí svobody.⁷⁷

7.10 Rusko

Rovněž v ruské právní úpravě můžeme nalézt tento institut, označený jako povinné práce. Povinné práce mohou být uloženy jako samostatný trest.

Spočívají v tom, že odsouzená osoba vykonává ve volném čase mimo hlavní pracovní poměr nebo studium bezplatně společensky prospěšné práce, jejichž formu určují orgány místní samosprávy. Povinné práce lze odsouzenému uložit ve výměře od 60

⁷⁶ Canivell, J. M.: Systémy trestní justice v Evropě a Severní Americe - Španělsko, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1999, s. 27 - 28.

⁷⁷ Joutsen, M.: Systémy trestní justice v Evropě a Severní Americe - Finsko, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1995, s. 32

do 240 hodin a denně mohou být odpracovány pouze čtyři hodiny.

Pokud se odsouzený úmyslně vyhýbá výkonu uložených prací, tento trest je nahrazen trestem omezení svobody nebo arestem.⁷⁸ V takovém případě se doba, po kterou odsouzený vykonával povinné práce, započítává pro stanovení doby omezení svobody nebo arestu, a to tak, že jeden den omezení svobody nebo arestu odpovídá 8 hodinám povinných prací.⁷⁹

7.11 Spojené státy americké

V USA soudy široce využívají možnosti ukládat výkon obecně prospěšných prací jako samostatnou trestní sankci, vedle toho je ovšem výkon takových prací ukládán jako podmínka stanovená soudem při různých variantách probace. Ukládání této sankce je ve státech USA ponecháno zcela v kompetenci jednotlivých soudců, což souvisí s tradiční úlohou soudce jako „tvůrce práva“. Přesto převládají názory, že by pojetí a ukládání této alternativní sankce mělo být vymezeno zákonem. Soudce se při ukládání OPP jako samostatné trestní sankce obvykle řídí podmínkami a možnostmi, které poskytují různé programy zpracované a zajišťované oficiálními a často nevládními institucemi a organizacemi. Jsou vykonávány např. řemeslnické či pomocné údržbářské práce, práce v nemocnicích, v domovech důchodců, v zařízeních Červeného kříže, ve veřejných knihovnách, v městských úřadech, pečovateli o zvířata apod. Organizace, které řídí a zajišťují tyto programy jsou povinny informovat soud, že odsouzená osoba provedla práce v plném rozsahu. Jestliže nejsou řádně vykonávány, soud připomene tuto povinnost odsouzené osobě zvláštním rozhodnutím. Za nerespektování této výstrahy se ukládá samostatná sankce. Soudce při ukládání trestu OPP úzce spolupracuje s probačním úředníkem, který projednává nabízené programy s pachatelem. Přestože je v USA v soudní praxi široce využíváno ukládání OPP jako samostatného trestu za méně

⁷⁸ Arest spočívá v držení odsouzeného v přísné izolaci od společnosti a ukládá se na dobu jednoho až dvou měsíců. Pokud arest nahrazuje povinné či nápravné práce, může být uložen i na dobu kratší než jeden měsíc. Nelze jej uložit osobám, které v době vynesení rozsudku nedovršily šestnáctý rok věku, dále těhotným ženám a ženám pečujícím o děti do osmi let.

Omezení svobody znamená držení odsouzeného, který v době vynesení rozsudku dovršil osmnáctý rok věku, ve zvláštním ústavu, kde je nad ním vykonáván dohled, aniž by byl izolován od společnosti. Pokud nahrazuje povinné práce, může být uložen na dobu kratší než jeden rok.

⁷⁹ Institut pro kriminologii a sociální prevenci: Trestní zákon Ruské federace, Praha 2003, s. 27, 28.

závažné trestné činy, existuje řada nevyjasněných otázek. Jednoznačně je pocíťována potřeba závazné legislativní úpravy.

7.12 Srovnání zahraničních právních úprav vybraných zemí s právní úpravou ČR

Při porovnávání institutu obecně prospěšných prací v našem právním řádu a v právních řádech jiných států, kde byl tento trest zaveden, lze nalézt podstatné rozdíly, které nezřídka demonstrují nedostatky naší právní úpravy. To je patrně možné přičíst malým zkušenostem s aplikací trestu obecně prospěšných prací, což vyplývá i z poměrně krátké historie této sankce.

Zahraniční úpravy se při ukládání trestu obecně prospěšných prací vyznačují těmito základními kritérii:

1. Pozornost je upřena především na výběr pachatelů, kterým je trest obecně prospěšných prací ukládán. Tento trest je ukládán prvotrestaným a mladistvým pachatelům. Zákoné úpravy stanoví, za spáchání jakých trestných činů lze trest obecně prospěšných prací uložit. Jedná se o trestné činy, za které by připadalo v úvahu uložení krátkodobého trestu odnětí svobody. Krátkodobým trestem odnětí svobody se rozumí trest ve výměře maximálně v trvání od 3 do 6 měsíců, v některých zemích až do 12 měsíců. Například v Nizozemí může být trest obecně prospěšných prací uložen tehdy, pokud by jinak byl uložen trest odnětí svobody do šesti měsíců. V Anglii, Francii a Nizozemí se trest obecně prospěšných prací ukládá jako hlavní trest nebo jako specifická podmínka při podmíněném odsouzení. V Německu obecně prospěšné práce představují alternativu trestu nespojeného s odnětím svobody a ne nikoli alternativu k hlavnímu nepodmíněnému trestu odnětí svobody.⁸⁰ Náš trest obecně prospěšných prací je alternativou k trestu odnětí svobody. Trestní zákon umožňuje jeho uložení za trestné činy, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let. Takto vymezený okruh trestných činů je oprávněně kritizován jako příliš široký.⁸¹ Zahraniční právní úpravy tak dovolují uložit tento druh trestu skutečně jen za méně závažné trestné činy.

⁸⁰ Vůjtěch, J.: Výzkum institutu obecně prospěšných prací, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1998, s. 20.

⁸¹ Srovnej např. Hanák, V.: Sazba trestu obecně prospěšných prací a jeho přeměna v trest odnětí svobody, Právní praxe č. 4/1998, s. 235; Vanduchová, M.: K novému trestu obecně prospěšných prací, Právní praxe 7/1996, s. 399; Urbánek, J.: Trest obecně prospěšných prací v Nizozemském království a v České republice, Trestněprávní revue č. 7/2003, s. 203.

2. Odlišná je rovněž výměra trestu obecně prospěšných prací, která v zahraničí činí maximálně 240 hodin (Nizozemí, Francie, Velká Británie). V našem právním řádu je naopak výslovně horní hranice stanovena na 400 hodin. Spodní hranice trestu obecně prospěšných prací činí zpravidla 40 hodin (Velká Británie, Francie), někde 60 hodin (Rusko). Ve většině úprav je také pamatováno na výkon obecně prospěšných prací mladistvými pachateli a za tím účelem je stanoveno, že tento trest jim lze uložit v polovině zákonné trestní sazby.
3. Zahraniční úpravy také zpravidla jako nezbytný předpoklad pro uložení trestu obecně prospěšných prací požadují souhlas pachatele s uložení tohoto trestu. Naproti tomu naše právní úprava se souhlasem pachatele nepočítá, od roku 2002 však soud přihlíží ke stanovisku pachatele, což ale nevylučuje uložit tento trest i při negativním postoji pachatele.
4. V evropských státech jsou práce vymezeny velmi široce, takže kromě údržby a čištění veřejných budov, údržby veřejných prostranství, čištění veřejných komunikací zahrnují i práce v nemocnicích, domovech důchodců, sociálních ústavech, sportovních či zájmových klubech. Odsouzení mohou trest vykonávat i formou pomoci starým a bezmocným lidem v domácnosti. Může jít ale také o zcela speciální projekty, které využívá např. Nizozemí - projekt Forten apod. Zákonné vymezení obecně prospěšných prací je orientováno především na obecnou prospěšnost. Musí jít tedy o práci ve prospěch širokého okruhu lidí. Velký důraz státy kladou na to, aby odsouzený vykonával práce v úzké vazbě na svou trestnou činnost, je-li to možné. Nejde tedy jen o to odsouzeného potrestat za jeho trestný čin uložení obecně prospěšných prací, ale co nejzřetelněji mu ukázat, proč bylo jeho jednání škodlivé, a dát mu možnost podílet se na odstranění následků jeho činu.
5. V zahraničí trest obecně prospěšných prací nebývá ukládán recidivistům, ačkoli to právní úpravy připouštějí. Naopak u nás je tento trest ukládán běžně i recidivistům, kterým hrozí krátkodobý trest odnětí svobody. Ve Francii nelze trest obecně prospěšných prací uložit pachateli, který byl v posledních pěti letech odsouzen pro závažný trestný čin nebo pro jiný trestný čin k nepodmíněnému trestu odnětí svobody delšímu než 4 měsíce.⁸²

⁸² Vůjtek, J.: Výzkum institutu obecně prospěšných prací, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1998s. 21

Zahraniční právní úpravy tedy umožňují uložení trestu obecně prospěšných prací pouze za méně závažné trestné činy a tento druh trestu je ukládán místo krátkodobých trestů odnětí svobody, jejichž výše je stanovena maximálně na 12 měsíců. Trest obecně prospěšných prací je tak aplikován zejména u prvotrestaných pachatelů a mladistvých a výlučně za trestné činy menší závažnosti. Pro mladistvé pachatele je stanovena zvláštní výměra, zpravidla poloviční. Recidivistům není tento trest ukládán, přestože to není zákonem vyloučeno. Podle naší právní úpravy je naopak možné trest obecně prospěšných prací uložit i za úmyslné trestné činy, které jsou zákonem ohroženy horní hranicí trestní sazby až pěti let. Takto může být tento trest uložen rovněž pachatelům, jejichž trestnou činnost by šlo jen stěží hodnotit jako méně závažnou. Obecně prospěšné práce jsou často nevhodně aplikovány i u recidivistů, kterým hrozí krátkodobý trest. Výměra trestu obecně prospěšných prací je v naší právní úpravě stanovena na 50 až 400 hodin, což v zahraničí nalezneme jen zřídka.⁸³ Od účinnosti speciální úpravy trestní odpovědnosti mladistvých (ZSVM) je i u nás, stejně jako v zahraničí, pro mladistvé snížena výměra trestu obecně prospěšných prací na polovinu.

⁸³ Vítěch, J.: Výzkum institutu obecně prospěšných prací, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1998.s. 21.

8. Odpovědnost za škodu

Při výkonu trestu obecně prospěšných prací může i při maximální ostražitosti dojít ke škodě na majetku nebo na zdraví. Škoda může v tomto případě vzniknout jak zadavateli práce, odsouzenému, tak i třetím subjektům. Obecně nese odpovědnost za škodu dle ustanovení § 415 a násl. občanského zákoníku ten, kdo ji zavinil. Předpokladem vzniku odpovědnosti je porušení právní povinnosti, které je v příčinné souvislosti se vzniklou škodou. Obce a obecně prospěšné instituce, u nichž odsouzený vykonává obecně prospěšné práce, nesou odpovědnost za škodu, která vznikne při provádění těchto prací odsouzenému, případně třetím osobám, ledaže prokáží, že škodu nezavinily. I zde se tedy uplatňují zákonem předvídané možnosti exkulpace - vyvinění.

Pokud by vznikla odsouzenému zaviněním obce škoda, obec by byla povinna nahradit skutečnou škodu a ušlý zisk, přičemž při určení výše škody se podle ustanovení § 443 občanského zákoníku vychází z ceny věci v době poškození.

Jestliže by snad při výkonu obecně prospěšných prací došlo ke vzniku škody na zdraví, náleželo by odsouzenému bolestné a náhrada za ztížení společenského uplatnění, dále náhrada za ztrátu na výdělků jak po dobu pracovní neschopnosti, tak i po jejím skončení nebo při invaliditě a případně i náhrada za ztrátu na důchodu (§ 444 a násl. obč. zákoníku). V těchto případech lze připustit i povinnost obce uhradit přiměřené, účelně vynaložené náklady na léčení. Pro případ úmrtí odsouzeného během výkonu trestu se zde obdobně uplatní povinnost obce hradit přiměřené náklady spojené s pohřbem. Navíc pokud by odsouzený měl vyživovací povinnost, byla by obec také povinna hradit náklady na výživu pozůstalých, pokud by tyto nebyly hrazeny dávkami důchodového zabezpečení (§ 447a a násl. obč. zákoníku).⁸⁴

Shora popsaná úprava odpovědnosti za škodu vzniklou při výkonu trestu obecně prospěšných prací nevychází z rámce pracovněprávní úpravy, což je pro odsouzeného nepříznivé, pokud by při výkonu trestu utrpěl úraz, který *nebyl zaviněn*.

⁸⁴ Srovnej Metodický návod pro okresní úřady a obecní úřady k zajištění výkonu trestu obecně prospěšných prací; k tomu také Malinová, K.: Náhrada škody způsobené při výkonu trestu obecně prospěšných prací, Právní praxe č. 4/1998, s. 242.

V takovém případě mu totiž nevzniká nárok na náhradu škody, zatímco zákoník práce i v tomto případě počítá s náhradou za věcnou škodu, za ztrátu na výdělků, za bolest a ztížení společenského uplatnění i s náhradou nákladů na léčení. Odsouzený by tedy v případě úrazu, který mu vznikl při výkonu trestu a který mu znemožňuje chodit do svého zaměstnání, dostával pouze dávky nemocenského pojištění.⁸⁵

Postavení odsouzených k trestu obecně prospěšných prací je z hlediska náhrady škody méně výhodné než postavení odsouzených k trestu odnětí svobody. Odsouzení k trestu odnětí svobody, kteří jsou zařazeni k výkonu práce, odpovídají podle ustanovení § 37 a násl. zákona č. 169 /1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, za škodu, kterou způsobí Vězeňské službě, podnikatelskému subjektu nebo organizaci, u nichž jsou zařazeni k výkonu práce, zaviněným porušením povinností při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s tím v rozsahu a za podmínek stanovených zvláštními právními předpisy vztahujícími se na zaměstnance v pracovním poměru, a to obdobně jako ostatní pracovníci (§ 250 zákoníku práce). Podle uvedeného ustanovení se odpovědnost za škodu způsobenou odsouzenými jinak řídí obecnou úpravou občanského zákoníku. Za škodu, která vznikne odsouzenému při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s plněním těchto úkolů, odpovídá věznice nebo podnikatelský subjekt nebo organizace, k nimž byl odsouzený k výkonu práce zařazen podle zákoníku práce (§ 265 a násl. zákoníku práce). Obdobně pak odpovídá věznice, podnikatelský subjekt nebo organizace odsouzenému za škodu vzniklou pracovním úrazem nebo nemocí z povolání a za škodu způsobenou na odložených věcech a při odvracení škody rovněž podle příslušných ustanovení zákoníku práce.

Z výše uvedeného vyplývá, že odsouzení k trestu obecně prospěšných prací v otázkách náhrady škody nepožívají zvláštní ochrany, kterou přiznává zákoník práce zaměstnancům a která se vztahuje i na odsouzené k trestu odnětí svobody, kteří byli zařazeni k výkonu práce.

Jako vhodné řešení se tu nabízí pojištění, které by pro tyto účely uzavírali zadavatelé práce, tedy obce a obecně prospěšné instituce, a aby toto pojištění zahrnovalo

⁸⁵ Malinová, K.: Náhrada škody způsobené při výkonu trestu obecně prospěšných prací, Právní praxe č. 4/1998, s.242.

nezaviněné i zaviněné škody na majetku i na zdraví, které mohou vzniknout odsouzenému, ale i třetím osobám. Pojištění by navíc mělo zahrnovat škody způsobené požárem nebo škody na životním prostředí, přičemž konkrétní pojistné podmínky je prozatím třeba dohodnout individuálně s jednotlivými pojišťovny s ohledem na vykonávané práce. Pro tyto účely lze schválit uvažovaný záměr zákonného pojištění, které by do budoucna měla přinést právní úprava. Otázkou tu však stále zůstává, který ze subjektů by měl pojistné platit. Podle doporučení Rady Evropy by to neměl být odsouzený ale ani obec. Pokud by měly pojistné platit obce, mohlo by to být demotivujícím faktorem proto, aby nalézaly pro odsouzené pracovní uplatnění. Proto je zřejmě nejoptimálnější, aby toto pojištění hradil stát.⁸⁶

Předcházení vzniku škod může přímo v praxi napomoci dodržování určitých zásad, z nichž alespoň některé se tu pokusím nastínit.

8.1 Škody na majetku

Pokud jde o majetkové škody, v první řadě je vhodné sjednat pojištění nemovitostí a jejich vybavení pro případ požáru, který, by mohl při práci vzniknout. Není také vhodné svěřovat odsouzenému věci větší hodnoty, např. poskytnout mu hned na začátku drahou sekačku na trávu. Takový přístup lze připustit u odsouzených, kteří se již osvědčili a zadavatel, vycházející z dobrých zkušeností s konkrétním odsouzeným, může odsouzenému důvěřovat, že poskytnuté vybavení bude užito v souladu s dojednanými podmínkami práce. Z praxe jsou známy případy zpronevěry či krádeže, kdy zapůjčené nářadí nebylo vráceno. Právě obce velmi často argumentují tímto rizikem, neboť obec vše, co je v jejím majetku, je ze zákona povinna evidovat a nemá možnost odpisu majetku, eviduje tedy veškeré i poničené nářadí, proto právě tyto negativní skutečnosti mohou vést i k nepřilíš velké ochotě obcí umísťovat odsouzené ve svém obvodu. Obdobná situace může vzniknout v případě, kdy odsouzený bude vykonávat kvalifikovanou práci, např. práce na PC, programování apod. I tady je nutné předtím, než bude odsouzenému umožněn např. volný přístup do kanceláří

⁸⁶ Malinová, K.: Náhrada škody způsobené při výkonu trestu obecně prospěšných prací, Právní praxe č. 4/1998, s.242.

a k technickému vybavení, opět prověřit osobu odsouzeného, protože v takovém okamžiku nelze jistě případné ztráty hradit z pojištění. V jednotlivých případech bude záležet na konkrétním vztahu odsouzeného a zadavatele, především na důvěře získané na základě dobrých zkušeností.⁸⁷

Zadavatelé postupují tak, že vydávají pracovní nářadí a pomůcky odsouzenému proti podpisu, který je vyžadován i při navrácení věcí. Podpis pak slouží k evidenci poskytnutého nářadí a případně může být použit jako důkaz při nevrácení věcí. Doporučuje se rovněž, aby odsouzený pracoval pod dohledem nebo v kolektivu. Pro vyloučení vzniku majetkové škody odsouzenému je vhodné zajistit pro odsouzeného uzamykatelnou skříňku na jeho osobní věci.

Pro případ, že by odsouzený odcizil, zpronevěřil, či poškodil úmyslně cizí majetek, vystavuje se tak trestní odpovědnosti, přičemž pokud by způsobil škodu nepatrnou, tedy do 5 000,- Kč, vzniká mu odpovědnost za přestupek dle § 50 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích. Při obou variantách je nutné samozřejmě neprodleně informovat Policii ČR a také probačního úředníka.

8.2 Škody na zdraví

Při úvahách o odpovědnosti za škody, které mohou vzniknout v souvislosti s výkonem trestu obecně prospěšných prací, nelze pominout škodu na zdraví. Před samotným započítáním prací je nezbytné odsouzeného řádně poučit o bezpečnosti práce. K předcházení vzniku škod na zdraví vede nejen toto poučení, které se zaznamenává a předkládá k podpisu odsouzenému, ale svou úlohu sehraje i případně průběžná kontrola dodržování předpisů o bezpečnosti práce, hygienických a zdravotních předpisů.

Navíc je na zadavateli, aby předem zhodnotil konkrétní druh práce a ověřil schopnosti a dovednosti odsouzeného a přidělil mu přiměřený druh práce. Nezbytností je samozřejmě používat při práci ochranné pomůcky a provádět práci obvyklým způsobem. Pokud dojde při práci k pracovnímu úrazu, je třeba jej zaznamenat do knihy úrazů a zajistit odpovídající ošetření.

⁸⁷ srovnej Přesličková, H., Gajdoš, R., Krutina, M.: Obecně prospěšné práce, Český helsinský výbor, Praha 2003, s. 36.

V případě vážného úrazu s pracovní neschopností delší než tři dny, je třeba vše nahlásit inspektorátu bezpečnosti práce a pokud by snad vyvstalo podezření ze zaviněného zranění, je třeba uvědomit Policii ČR, která následně prošetří, zda okolnosti nasvědčují tomu, že byl případně spáchán trestný čin ublížení na zdraví úmyslně či z nedbalosti. V neposlední řadě je třeba o každém pracovním úrazu informovat rovněž příslušného probačního úředníka. Pracovní neschopnost je pak důvodem pro přerušeni lhůty, která je určena pro výkon trestu.

8.3 Škody na životním prostředí

V souvislosti s odpovědností za škodu nelze nezmínit i rizika, která se mohou týkat životního prostředí. Při výkonu určité práce může dojít ke vzniku závažných a rozsáhlých škod na životním prostředí, které mohou být spojeny s velkými výdaji vynaloženými na jejich odstranění. Příkladem může být závadná látka vypuštěná do vody, půdy či ovzduší, požár lesa apod. Proto je vhodné poučovat odsouzené také o těchto rizicích a přijmout opatření, která zabrání jejich vzniku.

8.4 Zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci osobám odsouzeným k výkonu trestu obecně prospěšných prací

V právním řádu ČR je bezpečnost a ochrana zdraví při práci zajištěna především pracovněprávními předpisy, které upravují vztahy zaměstnavatele a zaměstnance, tedy pracovněprávní vztahy. Bezpečnosti práce se týká ustanovení hlavy páté zákoníku práce a prováděcích předpisů. Z dalších předpisů je třeba zmínit i zákon o ochraně veřejného zdraví a vztahující se prováděcí předpisy, které se zaměřují na hygienu práce.

Při výkonu trestu obecně prospěšných prací stejně jako při jakékoli lidské činnosti může dojít ke škodám nejen na majetku, ale i na zdraví či životním prostředí. V popředí zájmu tedy zcela jistě bude i otázka prevence a předcházení tomuto vzniku škod. Na tomto místě lze odkázat na základní pravidla Bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (BOZP), která má dodržovat nejen osoba, vykonávající trest obecně prospěšných prací, ale i instituce, v jejíž prospěch je práce vykonávána.

Při úvahách o eliminaci vzniku škod se nabízí celá řada faktorů, které mohou mít vliv na nerušený výkon trestu obecně prospěšných prací:

1) Řádné a prokazatelné poučení

Předně je zapotřebí odsouzeného před samotným započítím prací řádně poučit o pravidlech bezpečnosti práce a v závislosti na druhu vykonávané práce i např. o návodech na obsluhu strojů, přístrojů, pomůcek, nářadí, o vlastnostech chemických látek apod. Upozornit je třeba i na to, že v případě, že by odsouzený při výkonu práce utrpěl úraz, je nutné jej okamžitě nahlásit a provést o tom písemný záznam, který odsouzený podepíše.

V zájmu zadavatele je, aby odsouzeného nejen poučil, ale o poučení také učinil záznam opatřený podpisem odsouzeného, přičemž takový doklad by měl obsahovat alespoň minimální údaje, sloužící k identifikaci osoby poučené (odsouzený), osoby provádějící poučení (zadavatel, případně konkrétní pracovník, který má věc na starosti), datum a místo, kde bylo provedeno poučení, určení soudu, který vydal příslušný rozsudek, datum uložení trestu, obsah poučení, místo výkonu práce, a to celé pak po seznámení doplnit podpisem odsouzeného a osoby, která poučení provedla.

Takové dokumenty je pak nutné pečlivě uschovat. Archivovat je vhodné i některé další dokumenty jako je korespondence s odsouzeným, s příslušnými úřady, zápisy o projednání podmínek výkonu trestu obecně prospěšných prací, harmonogramy prací, zápisy o úrazech, evidenci již vykonané práce apod. Takové písemnosti mohou být v případě potřeby užity jako důkaz. Samozřejmostí je i to, že takové dokumenty nebudou nikterak zneužity ani zveřejněny, nedostanou se do nepovolaných rukou a osobní údaje v nich obsažené budou přísně chráněny.

2) Dodržování příslušných právních předpisů při práci a kontrola jejich dodržování

Při provádění prací v rámci výkonu trestu obecně prospěšných prací je nezbytné dodržovat právní normy bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (BOZP), hygienické a další předpisy, např. bezpečnostní pravidla pro práci ve výškách, v lese, stavební činnosti, práce v horku, práce s chemickými látkami apod. Doposud je znám vážný případ poranění oka, k němuž došlo zasažením vápnem z protrženého pytle. Takovým případům lze předcházet právě důsledným dodržováním bezpečnostních norem na pracovišti. V této souvislosti je vhodné také stanovit pravidla pro kuřáky, u kterých

existuje riziko způsobení požáru.

3) *Výběr vhodné práce s ohledem na schopnosti a dovednosti pracovníka*

Nejen z hlediska bezpečnosti by měl být samotný výběr těchto prací zaměřen především na bezpečné a nijak odborně náročné práce, které nevyžadují speciální podmínky a u nichž je riziko případného úrazu, poranění či styku s nebezpečnými látkami co nejmenší. Je na zadavateli, aby posoudil náročnost zadávané práce a ověřil schopnosti, dovednosti a celkovou způsobilost odsouzeného k výkonu konkrétní práce. Obtížnější práce či práce vyžadující odborné znalosti je vhodné zadávat odsouzeným, kteří se již osvědčili a u kterých lze s ohledem na jejich rozumové schopnosti, odborné dovednosti, případně manuální zručnost usuzovat na to, že zadanou práci úspěšně vykonají bez zmíněných rizik.⁸⁸

4) *Zdravotní způsobilost*

Právní úprava trestu obecně prospěšných prací v ustanovení § 45a odst. 2 tr. zákona předpokládá, že soud při uložení tohoto trestu přihlédne ke zdravotní způsobilosti pachatele a tento trest neuloží, je-li pachatel zdravotně nezpůsobilý k soustavnému výkonu práce. Zjišťováním zdravotního stavu se tedy soud zabývá již při rozhodování, zda bude trest obecně prospěšných prací uložen. Zdravotní způsobilost musí být následně ověřena také v rámci vykonávacího řízení, když soud nařizuje výkon trestu a rozhoduje o druhu a místě výkonu trestu obecně prospěšných prací. To má význam především proto, že podstatou tohoto trestu je práce, kterou odsouzený vykonává osobně. S ohledem na zdravotní způsobilost může podle ustanovení § 339 odst.1 a 2 trestního řádu předseda senátu výkon trestu obecně prospěšných prací na potřebnou dobu odložit či přerušit, jestliže z lékařských zpráv předložených odsouzeným nebo vyžádaných s jeho souhlasem vyplývá, že v důsledku přechodného zhoršení zdravotního stavu není odsouzený schopen trest vykonat. Pokud je zadavatel přesvědčen, že je třeba ještě před zahájením práce ověřit zdravotní způsobilost odsouzeného ve vztahu ke konkrétnímu druhu práce, kterou zamýšlí odsouzenému přidělit, může tak učinit na základě dohody s odsouzeným, a to u zařízení závodní lékařské preventivní péče.

⁸⁸ srovnej Přesličková, H., Gajdoš, R., Krutina, M.: *Obecně prospěšné práce*, Český helsinský výbor, Praha 2003, s. 32.

Pokud zadavatel nemá zajištěnu závodní lékařskou preventivní péči, je možné po dohodě s odsouzeným ověřit jeho zdravotní způsobilost u lékaře, u něhož je odsouzený registrován. K tomuto účelu sdělí zadavatel druh a konkrétní specifika práce. Pro těhotné ženy, kojící matky a ženy do konce 9. měsíce po porodu platí navíc zákaz určitých prací stanovený zákoníkem práce a prováděcí vyhláškou č. 288/2003 Sb.

Na závěr těchto úvah lze zmínit i ustanovení § 340a trestního řádu, dle kterého předseda senátu upustí od výkonu trestu obecně prospěšných prací nebo jeho zbytku, jestliže je odsouzený v důsledku změny svého zdravotního stavu dlouhodobě neschopen tento trest vykonat.

5) Prevence rizik

Je povinností zadavatele zajišťovat prevenci rizik na pracovišti. Za součinnosti odborníka na BOZP identifikuje rizika, která se při výkonu pracovních činností mohou objevit, a zpracovává plán k jejich předcházení a eliminaci. Za tímto účelem také provádí školení, umísťuje bezpečnostní značky na pracovišti, vybavuje pracoviště prostředky sloužícími k zabránění vzniku úrazu (např. zábradlí), poskytuje ochranné pomůcky jako např. rukavice, brýle, obuv, dýchací roušky apod. V těchto otázkách je příslušným orgánem státního dozoru nad bezpečností práce Český úřad bezpečnosti práce. V krajských městech působí jednotlivé inspektoráty, na které se lze také obrátit při řešení konkrétní problematiky a předejít tak sankcím ukládaným za nedostatky, které byly zjištěny při kontrole či při šetření vzniklého pracovního úrazu.⁸⁹

6) Pracovní úraz, nemoc z povolání

Pokud by odsouzený při výkonu trestu obecně prospěšných prací utrpěl úraz, je zadavatel povinen vyšetřit okolnosti, za kterých došlo k úrazu, a tuto skutečnost také zaznamenat v knize úrazů.

V případě, že by odsouzený onemocněl nemocí, u níž existuje předpoklad, že příčinou tohoto onemocnění byla práce prováděná v rámci výkonu trestu obecně

⁸⁹ srovnej Přesličková, H., Gajdoš, R., Krutina, M.: *Obecně prospěšné práce*, Český helsinský výbor, Praha 2003, s. 33.

prospěšných prací, je třeba zajistit lékařské vyšetření, jehož výsledkem bude lékařský posudek z příslušného zdravotnického zařízení nebo oddělení nemocí z povolání. Tento lékařský posudek pak bude podkladem pro rozhodnutí, zda se jedná o nemoc z povolání či nikoli.

7) Nástroje, pracovní pomůcky a ochranné pomůcky

Při provádění konkrétní práce je odsouzený při manipulaci s pracovními pomůckami povinen dbát pokynů a návodů výrobce např. chemikálií, náradí, přístrojů a dalších materiálů. Odsouzeného k trestu obecně prospěšných prací je třeba pro výkon konkrétní práce vybavit osobními ochrannými pomůckami, seznámit jej s používáním těchto prostředků a poučit jej o rizicích spojených s řádným neuzíváním těchto ochranných pomůcek.

9. Zhodnocení platné právní úpravy a jejího předpokládaného vývoje

Novelou trestního zákona provedenou zákonem č. 152/1995 Sb., byl s účinností od 1.1.1996 rozšířen systém trestů o nový druh trestu obecně prospěšných prací, který má představovat alternativu k trestu odnětí svobody.

Právně ukotven je trest obecně prospěšných prací v ustanovení § 27 tr. zákona. Vymezení trestu obecně prospěšných prací a předpokladů pro jeho uložení je provedeno v ustanovení § 45 a 45a tr.zákona. Na hmotněprávní vymezení trestu obecně prospěšných prací navazují procesní ustanovení § 335 až 340b tr.řádu upravující výkon tohoto trestu.

V zásadě lze trest obecně prospěšných prací považovat za dostačující.

Vyhověno bylo již ohlasům, které kritizovaly tehdejší právní úpravu, jež nebrala v úvahu postoj pachatele k možnosti uložení trestu obecně prospěšných prací. Od 1.1.2002 tehdy došlo k žádané změně a soud ukládající tento trest přihlíží také ke stanovisku pachatele týkajícího se možnosti uložení obecně prospěšných prací. Přesto i nadále zůstává diskutována otázka, zda by uložení obecně prospěšných prací nemělo být podmíněno výslovným souhlasem obviněného. Z penitenciárního hlediska je souhlas obviněného žádoucí zejména, pokud jde o pozitivní motivaci k výkonu obecně prospěšných prací a o dosažení převýchovného efektu tohoto druhu trestu⁹⁰. Zakotvení souhlasu pachatele jako nezbytné podmínky pro uložení trestu obecně prospěšných prací je vyžadováno také ve většině již zmíněných zahraničních úprav.

Změny v právní úpravě přinesly také rozšíření okruhu subjektů, v jejichž prospěch je možné obecně prospěšné práce vykonávat. Dosavadní úprava umožňovala vykonávat obecně prospěšné práce pouze ve prospěch obcí. To výrazně omezovalo možnosti umístění odsouzených k výkonu obecně prospěšných prací a v důsledku toho i ukládání tohoto trestu. V současné době lze trest obecně prospěšných prací vykonávat nejen ve prospěch obcí, ale také ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí.

Nově bylo upraveno ukládání obecně prospěšných prací mladistvým pachatelům.

⁹⁰ Vůjtěch, J., Karabec, Z., Kotulan, P., Rozum, J.: Základní poznatky z výzkumu institutu obecně prospěšných prací, Český vězeňství, č. 1/2000, s. 33.

Nová právní úprava trestní odpovědnosti a trestání mladistvých pachatelů provedená zákonem č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, s sebou přinesla také tolik očekávanou změnu výměry trestního opatření obecně prospěšných prací. Od 1.1.2004 může soud uložit mladistvému trestní opatření obecně prospěšných prací v maximální výměře 200 hodin, což je polovina horní hranice trestní sazby trestu obecně prospěšných prací.

Přestože v dosavadní poměrně krátké historii tohoto institutu došlo ke změnám a právní úprava již nesporně významně pokročila, je nutné poukázat na některé nedostatky stávající právní úpravy, které by měly být zvažovány při budoucích legislativních změnách.

Oprávněná kritika je věnována horní hranici trestní sazby u trestních činů, za které lze trest obecně prospěšných prací uložit. Podle stávající právní úpravy může být tento druh trestu uložen, odsuzuje-li soud pachatele trestního činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice trestní sazby nepřevyšuje pět let. Z takového vymezení vyplývá poměrně široký okruh trestních činů, u kterých lze trest obecně prospěšných prací uložit, daný právě zmíněnou horní sazbou. Otázkou je, zdali trest obecně prospěšných prací za takových to podmínek vyhovuje své charakteristice jako trestu pro pachatele méně závažných trestních činů. Přihlédneme-li ke skutečnosti, že takto lze aplikovat trest obecně prospěšných prací i tehdy, jedná-li se např. o trestní čin „úplatkářství“ či útok na veřejného činitele podle § 155 odst. 1, 2 tr. zákona, které nemůžeme považovat za méně závažné trestné činy, dává toto zákonné vymezení zřejmě příliš široký prostor pro ukládání tohoto trestu, což možná odporuje prapůvodní myšlence a účelu trestu obecně prospěšných prací, který má sloužit k potrestání pachatele méně závažného trestného činu, a bylo by nesprávné vykládat si jej jako „náhradu“ za výkon trestu odnětí svobody s rozsáhlými možnostmi aplikace. K této otázce již byly právními experty vysloveny návrhy, zda by tento trest neměl být ukládán za trestné činy ohrožené trestní sazbou do tří let, což by i při přeměně celých 400 hodin trestu obecně prospěšných prací na nepodmíněný trest odnětí svobody odpovídalo zhruba jedné třetině hranice této trestní sazby⁹¹.

V případných uvažovaných změnách by bylo vhodné provést snížení celkové výměry trestu obecně prospěšných prací z dosavadních 400 hodin aspoň na 300 hodin. Podle stávající úpravy je možné uložit pachateli obecně prospěšné práce ve výměře až do 400 hodin. Praxe však ukazuje, že tato výměra je se zřetelem na zákonnou jednoroční lhůtu, v níž musí být trest obecně prospěšných prací vykonán, příliš vysoká.

⁹¹ k tomu podrobněji Vůjtek, J.: Výzkum institutu obecně prospěšných prací, Institut kriminologie a sociální prevenci, Praha 1998, s. 85-88.

Vzhledem k tomu, že podstatou tohoto trestu je výkon prací, který odsouzený provádí ve svém volném čase, zpravidla po příchodu ze zaměstnání a o víkendech, vzniká tu riziko, že odsouzený i přes svoji snahu nestihne trest v celém rozsahu vykonat a zbytek trestu pak bude přeměněn v nepodmíněný trest odnětí svobody. Taková situace může nastat především u zaměstnaných odsouzených. Příčiny přitom nemusí být jenom na straně odsouzených. Ti bývají často umístováni k provádění sezónních prací, jejichž potřeba v průběhu roku v závislosti na ročním období kolísá. Tento návrh lze podpořit i poukazem na zahraniční právní úpravy, které připouštějí uložení trestu obecně prospěšných prací ve výměře zpravidla do 240 hodin.

Průběh výkonu trestu obecně prospěšných prací může být komplikován situací, která objektivně odsouzenému brání pokračovat ve výkonu uloženého trestu. Trestní řád pamatuje svými ustanoveními o přerušení a odkladu výkonu trestu na případ, kdy odsouzený je stížen chorobou, která mu brání ve výkonu trestu. Stejně tak může být výkon trestu přerušen těhotné ženě či matce novorozeného dítěte na dobu jednoho roku po porodu. Právní úprava však neobsahuje ustanovení o možnosti přerušení výkonu trestu obecně prospěšných prací v případě, kdy odsouzený bez svého zavinění nemůže pokračovat v určené práci, přestože projevuje snahu trest řádně a včas vykonat. Může se jednat o případ, kdy obec či obecně prospěšná instituce nemá pro odsouzeného nařizený druh práce, např. proto, že již byla provedena, nebo se jednalo o sezónní práci. Řešení takto vzniklé situace není jednoduché, obzvláště musí-li odsouzený trest vykonat v jednoroční lhůtě a trestní řád prozatím takový důvod přerušení výkonu trestu nepřipouští. V dané situaci bude jistě zaležet na konkrétních okolnostech a důvodech, pro které nebyl trest včas vykonán. Pokud by však odsouzený skutečně projevoval snahu trest vykonat a k výkonu trestu nedošlo z objektivních příčin, které mu nelze přičítat, byla by přeměna zbytku trestu v trest odnětí svobody nespravedlivá. Výchozí diskem by mohlo být právě přerušení výkonu trestu obecně prospěšných prací, přičemž doba přerušení by se do jednoroční lhůty nezapočítávala⁹².

Pozornost je třeba upřít také na úpravu přeměny trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody, k níž dochází v případě, že pachatel v době od odsouzení do skončení výkonu trestu nevedl řádný život nebo zaviněně nevykonal ve stanovené době uložený trest. Vzájemný přepočítací poměr je přitom závazně stanoven tak, že každé i jen započaté dvě hodiny nevykonaného trestu obecně prospěšných prací se přeměňují na jeden den odnětí svobody.

⁹² Vůjtek, J.: Výzkum institutu obecně prospěšných prací, Institut kriminologie a sociální prevencí, Praha 1998, s. 100, 101.

Stávající úprava tak může nahrávat spekulacím odsouzených o tom, který trest pro ně bude výhodnější. Bude-li tedy pachatel odsouzen k maximální výměře 400 hodin obecně prospěšných prací, může zcela záměrně trest nevykonávat a ten pak bude přeměněn na 200denní odnětí svobody, což je méně než 7 měsíců. Přitom ale obviněný může být odsouzen za trestný čin, za jehož spáchání může hrozit trest odnětí svobody delší než je tato doba. Nelze proto vyloučit, že některý pachatel již v okamžiku, kdy je mu trest ukládán, může být rozhodnut, že trest obecně prospěšných prací nevykoná. Tyto obavy by rozptýlila změna vzájemného poměru obou dob např. každá započatá jedna hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací se přemění v jeden den trestu odnětí svobody.

Větší prostor pro ukládání trestu obecně prospěšných prací by vznikl, pokud by trestní zákon neuváděl demonstrativní výčet druhů prací, které lze v rámci výkonu tohoto trestu provádět. Zdá se, že obce a obecně prospěšné instituce se přidrží tohoto výčtu a nejčastěji nabízejí práce uvedené v zákoně. Jedná se přitom v podstatě o nekvalifikované pomocné a manuální práce. Tím se okruh možností po umístění odsouzených poněkud zužuje. Povaha zákonem uváděných prací se může také osobám s vyšším vzděláním, vyšší odbornou kvalifikací nebo vyšším společenským postavením jevit jako degradující trest, což by bylo v rozporu s obecnou zásadou trestního práva, že výkonem trestu nesmí být ponížena lidská důstojnost. Využití odborných znalostí dovedností u odsouzeného spíše posílí jeho pocit akceptace trestu a zvýší očekávaný výchovný efekt trestu⁹³. Sami odsouzení budou jistě práci vykonávat více ochotněji, pokud budou přesvědčeni o jejím významu, užitečnosti a prospěšnosti. Těžko můžeme očekávat výrazný nápravný efekt tohoto trestu, pokud bude mít pocit, že provádí téměř zbytečnou práci. Provádění kvalifikovanějších činností pak navíc může samotným obcím či obecně prospěšným institucím přinést více znatelný prospěch.

S předstřeným návrhem však úzce souvisí otázka odpovědnosti za škodu, která může být při výkonu trestu obecně prospěšných prací způsobena. Současná právní úprava rozhodně není optimální. Nejen že odpovědnost za škodu způsobenou při výkonu obecně prospěšných prací není komplexně vyřešena, ale navíc obava z případné náhrady vzniklé škody vede obec a obecně prospěšné instituce často k tomu, že váhají s využíváním možností, které pro ně představuje trest obecně prospěšných prací⁹⁴. V případě, že by byly využívány odborné znalosti a dovednosti odsouzeného k provádění kvalifikovanější práce,

⁹³⁻⁹⁴ Vůjtek, J.: Výzkum institutu obecně prospěšných prací, Institut kriminologie a sociální prevenci, Praha 1998, s. 99.

bude otázka odpovědnosti za škodu jistě více aktuální, protože riziko škody může být větší. Z tohoto důvodu by úprava odpovědnosti za škodu měla být nejen předmětem odborných diskusí, ale co nejdříve také předmětem legislativních změn. Je však nutné upozornit na skutečnost, že objektivní odpovědnost za škodu by neměla být pro obec či obecně prospěšné instituce příliš velkou zátěží. V opačném případě by totiž tyto subjekty zřejmě neměly takový zájem aktivně se spolupodílet na výkonu trestu. Řešením by mohl být uvažovaný záměr pojištění obcí a obecně prospěšných institucí, příp. odsouzených, přičemž pojistné by hradil stát⁹⁵.

Pro naši právní úpravu se zdrojem inspirací mohly stát i některé zahraniční právní úpravy, které v souvislosti s ukládáním trestu obecně prospěšných prací počítají s mnohem větší iniciativou státních zastupitelství. V našich podmínkách státní zástupci mohou v hlavním líčení navrhnout trest obecně prospěšných prací. Státní zástupci však tento druh trestu nenavrhují příliš často, přestože jsou v konkrétním případě splněny zákonné předpoklady pro jeho uložení⁹⁶. Důvodem je skutečnost, že státním zástupcům nejsou zaslány seznamy požadavků obcí a obecně prospěšných institucí na provedení obecně prospěšných prací. Státní zástupci tak v okamžiku, kdy navrhují pro obviněného trest, vycházejí jen se znalosti povahy spáchaného trestného činu a možností nápravy pachatele. Nemají však přehled o potřebě prací a nemohou tak odpovědně navrhovat tento trest. S uvedeným seznamy tak vzroste jejich informovanost o aktuálních možnostech umístění k výkonu obecně prospěšných prací a tím nepochybně i počet jejich návrhů na uložení tohoto druhu trestu.

V neposlední řadě je třeba také uvést, že význam trestu obecně prospěšných prací jsou do značné míry způsobeny nedostatečným zajištěním jak na úrovni obcí, tak i středisek Probační a mediační služby. Zřízení tohoto nového subjektu přispělo k dotvoření předpokladů pro fungování a uplatňování této alternativní sankce. Vysoká odbornost, profesionalita a maximální pracovní nasazení probačních úředníků však v podmínkách enormní přetíženosti, způsobené velkým nárůstem klientely, prodělává opravdu náročnou zatěžovací zkoušku. V roce 2003 na jednoho probačního úředníka v průměru připadlo 126 případů. Střediska Probační a mediační služby jsou natolik vytížena, že nejsou schopna zajistit osobní dohled nad výkonem trestu obecně prospěšných prací. Řešení této situace by napomohlo rozšíření počtu probačních úředníků.

⁹⁵ Malinová, K.: Náhrady škody způsobené při výkonu trestu obecně prospěšných prací, Právní praxe č.4 /1998, s. 243.

⁹⁶ Uvedený závěr vyplývá z výsledků výzkumu institutu obecně prospěšných prací provedených v roce 1997 Institutem kriminologie a sociální prevence k tomu srovnej Vůjtek, J.: Výzkum institutu obecně prospěšných prací, Institut kriminologie a sociální prevence, Praha 1998, s. 31, 96, 100. Shodný závěr vyplývá také z výročních zpráv PMS.

To je však již otázka politiky státu, zda se stát rozhodne pro takovou „investici“ a poskytne finanční prostředky pro rozšíření stávající, a nutno dodat, že velmi kvalitní, základny Probační a mediační služby. Tím by se uplatňování této sankce, která je spojena s velkými očekáváními, stalo více efektivní.

Závěr

Na závěr lze dodat, že trest obecně prospěšných prací je nesporně nejprogresivnějším opatřením evropského trestního práva za posledních několik let, do kterého jsou vkládány velké naděje z hlediska jeho budoucího využití. Tento trest v rámci systému trestní justice přináší řadu zřejmých pozitiv. Nezpochybnitelnou pozici při uplatňování této sankce zastává Probační a mediační služby, a to nejen při zajišťování samotného výkonu trestu, ale především svým působením na pachatele a svou pomocí a podporou, kterou odsouzeným nabízí. Důležitý je taky vklad společnosti, která by měla převzít svůj díl odpovědnosti a stát se tak skutečným aktérem při realizaci tohoto opatření. Potřebná je změna nazírání celé společnosti na odsouzené, kteří vykonávají trest, neboť tento trest předpokládá iniciativu a také komunikaci mezi společností a odsouzeným.

Nezbývá než popřát, aby se naše trestní justice ubírala dít, podle mého názoru, správným směrem.

10. Statistické údaje o trestu obecně prospěšných prací

V této kapitole je předloženo několik statistických údajů týkajících se ukládání trestu obecně prospěšných prací.

Vývoj počtu soudy uložených trestů obecně prospěšných prací a nepodmíněných trestů odnětí svobody v letech 1996 – 2005

RoK	počet uložených trestů						
	celkem	OPP	podíl v %	nepod.trest	podíl v %	PO	podíl v %
1996	57974	725	1,3	13375	23,1	37020	63,9
1997	59777	1600	2,7	13933	23	37190	62,2
1998	54083	1776	3,3	14656	27,1	33059	61,1
1999	62595	3215	5,1	15340	24,5	38188	61
2000	63211	7084	11,2	14114	22,3	35617	56,3
2001	60182	8835	14,7	12533	20,8	32817	54,5
2002	65098	13424	20,6	9659	14,8	34942	53,7
2003	66131	13592	20,6	9797	14,8	35676	53,9
2004	68443	13031	19	10192	14,9	36162	52,8
2005	67561	11990	17,7	10072	14,9	36006	53,3

Pramen: Ročenka kriminality za rok 1996-2005, Ministerstvo spravedlnosti ČR

Z uvedeného grafu vyplývá, že v prvních letech své existence byl trest obecně prospěšných prací využíván jen v nepatrné míře. Ještě v roce 1998 tvořily nepodmíněné tresty odnětí svobody více než ¼ uložených trestů, ovšem v průběhu následujících let se podíl trestu obecně prospěšných prací počal výrazněji zvyšovat a v roce 2002 poprvé převýšil počet uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody. Tento trend ve stabilizované podobě pokračoval i v roce 2003 a 2004. Zatímco v roce 1998 bylo uloženo pouze 1776 trestů obecně prospěšných prací a 14656 nepodmíněných trestů odnětí svobody, v roce 2003 již bylo uloženo celkem 13592 trestů obecně prospěšných prací a pouze 9797 nepodmíněných trestů odnětí svobody. Z uvedených údajů vyplývá, že trest obecně prospěšných prací se v praxi osvědčil jako zamýšlená alternativa nepodmíněného trestu odnětí svobody. Přes mírný pokles v roce 2005 (o 1,3% ve srovnání s rokem 2004) zůstávají obecně prospěšné práce druhým nejčastěji ukládaným trestem.

Počet ukládaných trestů obecně prospěšných prací v jednotlivých soudních krajích v letech 2001 až 2006

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Praha	1029	1962	2006	1782	1802	1351
Středočeský kraj	1019	1416	1399	1669	990	939
Severočeský kraj	1420	2349	2300	2083	1728	1636
Jihočeský kraj	468	897	1045	1051	908	849
Západočeský kraj	1119	1641	1465	1394	1351	1315
Východočeský kraj	1209	1657	1743	1403	1281	1249
Severomoravský kraj	2283	3043	3201	3227	2864	2934
Jihomoravský kraj	1633	2391	2280	2209	2107	2233
Celkem	101180	15356	15439	14418	13031	12512

Pramen: Ředitelství Probační a mediační služby ČR

Údaje uvedené v této tabulce byly získány ze statistických údajů, které pro své potřeby zpracovává Probační a mediační služby. Celkové počty uložených trestů obecně prospěšných prací nejsou shodné se statistickými údaji, které uvádějí Ročenky kriminality. Tento nesoulad je způsoben tím, že zatímco Ročenka kriminality eviduje pravomocně uložené tresty obecně prospěšných prací v daném roce, statistika Probační a mediační služby eviduje tyto tresty až od okamžiku, kdy jsou konkrétní trestní případy předány střediskům Probační a mediační služby. V důsledku toho pak zejména na přelomu roku může být již pravomocně uložený trest obecně prospěšných prací zaevidován střediskem Probační a mediační služby v následujícím roce.

Z údajů uvedených v tabulce je patrné, že tradičně je nejvíce tento trest ukládán v regionech Severní Čechy, Severní a Jižní Morava. Důvodem je pravděpodobně skutečnost, že tyto regiony jsou nejvíce zatíženy kriminalitou a je zde také nejvyšší procento nezaměstnanosti. Z podrobnějších údajů za jednotlivé soudní kraje je patrné, že v roce 2006 došlo k největšímu úbytku ve srovnání s rokem 2005 v soudním kraji Praha a kraji severočeském. V kraji severomoravském a jihomoravském byl naproti tomu v tomto roce zaznamenán mírný nárůst.

Na závěr lze konstatovat, že Probační a mediační služba završila v roce 2006

šestý rok své existence jak dokazují statistické údaje během těchto šesti let se jí podařilo v systému trestní spravedlnosti velmi dobře etablovat a její činnost nepochybně přispívá ke zmírnění zatíženosti soudů i Vězeňské služby. I když v roce 2006 došlo k mírnému poklesu v počtech nově evidovaných případů, musíme mít na zřeteli skutečnost, že probační úředníci a asistenti pracují současně se značným množstvím případů evidovaných v předchozích letech (kromě trestu obecně prospěšných prací se jedná o probační a parolové činnosti spojené s instituty podmíněného odsouzení s dohledem, podmíněného propuštění s dohledem, podmíněné upuštění od potrestání s dohledem i náhradu vazby s dohledem). To ve skutečnosti znamená, že se služba v roce 2006 zabývala vyšším počtem případů, než které představují data prezentující počet nově evidovaných případů PMS v roce 2006. Aby však mohla služba i v následujících letech v dostatečné kvalitě dostávat všem svým závazkům, bude nezbytné aby se zaměřila na další personální posílení služby a na postupné vytváření specializací probačních úředníků a asistentů.

Přehled trestných činů, za které byl trest obecně prospěšných prací v roce 2006 soudy nejčastěji ukládán:

a) podle hlav zvláštní části TrZ

Hlava	Počet
Hlava I (§91-§115)	0
Hlava II (§118-§152)	52
Hlava III (§153-§178)	1780
Hlava IV (§179-§195)	160
Hlava V (§196-§209a)	1199
Hlava VI (§210-§218b)	1364
Hlava VII (§219-§230)	501
Hlava VIII (§231-§246)	690
Hlava IX (§247-§258)	6178
Hlava X (§259-§265)	15
Hlava XI (§266-§272)	15
Hlava XII (§273-§295)	30

Pramen: Ročenka kriminality za rok 2006, Ministerstvo spravedlnosti ČR

b) podle jednotlivých ustanovení zvláštní části TrZ

Trestný čin	počet OPP
§ 247 krádež	3836
§ 171 maření výkonu úředního rozhodnutí	1488
§ 213 zanedbání povinné výživy	1297
§ 250b úvěrový podvod	876
§ 202 výtržnictví	795
§ 238 porušování domovní svobody	590
§ 250 podvod	488
§ 221 ublížení na zdraví	432
§ 248 zpronevěra	281
§ 201 ohrožení pod vlivem navykové látky	224
§ 249 neoprávněné užívání cizí věci	186
§ 155 útok na veřejného činitele	134

Pramen: Ročenka kriminality za rok 2006, Ministerstvo spravedlnosti ČR

Shora uvedené údaje potvrzují, že trest obecně prospěšných prací je v souladu s jeho charakteristikou ukládán za méně závažnou trestnou činnost. Nejčastěji je ukládán za trestný čin krádeže, což je ale způsobeno i tím, že sama krádež je nejčastěji se vyskytujícím trestným činem. Velmi často je tento trest ukládán za trestné činy maření výkonu úředního rozhodnutí, zanedbání povinné výživy, podvod, resp. Úvěrový podvod, porušování domovní svobody a výtržnictví. Poněkud diskutabilní je poměrně časté uložení tohoto trestu za trestný čin útoku na veřejného činitele (podobný údaj byl zjištěn i rovněž z Ročenky kriminality za rok 2004).

11. Seznam zkratek

aj.	= a jiné
a násl., a n.	= a následující
apod.	= a podobně
atd.	= a tak dále
č.	= číslo
resp.	= respektive
Sb.	= sbírka zákonů
tj.	= to je
tzn.	= to znamená
tr. zákon/TrZ	= trestní zákon č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů
tr. řád	= trestní řád, zákon č. 141/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů
ZSVM	= zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů
zákon o Probační a mediační službě	= zákon č. 257/2000 Sb., ve znění pozdějších předpisů
občanský zákoník	= zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
zákoník práce	= zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

12. Seznam právních předpisů a použité literatury

a) právní předpisy:

- zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění trestní řád, trestní zákon a další předpisy, včetně důvodové zprávy
- zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
- Metodický návod pro okresní a obecní úřady k zajištění výkonu trestu obecně prospěšných prací, Ministerstvo spravedlnosti, 22.1.1996
- Doporučení č. R (92) 16 Výboru ministrů Rady Evropy členským státům k Evropským pravidlům o trestech a opatřeních realizovaných ve společenství, Rada Evropy, 1992
- Doporučení REC (2000) 22 O zdokonalování implementace Evropských pravidel o alternativních trestech a opatřeních, revize Evropských pravidel a doprovodné zásady pro dosažení účinnějšího dosažení alternativních trestů a opatření, český překlad Jan Žižka, rok 2003, IKSP

b) literatura

- Karabec, Z., Rozum, J.: K problematice souhlasu pachatele s uložení trestu obecně prospěšných prací. Právní praxe č. 4/1998. s. 227-230
- Malinová, K.: Náhrada škody způsobená při výkonu trestu obecně prospěšných prací. Právní praxe č. 4/1998. s. 241-243
- Rizman, S., Sotolář, A., Šámal, P.: K problematice alternativních trestů a opatření. Praha (IKSP), 2003
- Rozum, J. a kol.: Ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a uplatňování alternativ trestního práva, Praha, (IKSP), 2004
- Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha. C. H. Beck, 2000
- Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.: Trestní zákon, Komentář. 5. vydání, Praha C. H. Beck 2003

- Vanduchová, M.: K novému trestu obecně prospěšných prací. Právní praxe č. 7/1996, s. 397-401
- Vůjtěch, J. a kol.: Výzkum institutu obecně prospěšných prací. Praha, (IKSP), 1998
- Vůjtěch, J. a kol.: Účinky transformace trestního zákonodárství na stav kriminality a zvyšování efektivnosti justice ve vztahu k bezpečnosti občanů ČR v horizontu roku 2000, Praha, (IKSP), 2001
- Fico, R.: Trest probácie a verejnoprospešnej práce jako alternativ trestu odňatia slobody (Anglicko, Wales), Justičná revue 8-9/1991, s.39 a n.
- Hanák, V.: Sazba trestu obecně prospěšných prací a jeho přeměna, Právní praxe č. 4/1998, s. 231 a n.
- Joutsen, M.: Systémy trestní justice v Evropě a Severní Americe – Finsko, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1995, s. 32
- Karabec, Z., Blatníková, Š.: K problematice dlouhodobých trestů odnětí svobody, Kriminallistika č. 3/2004, s. 194 a n.
- Barbořík, M.: Trest obecně prospěšných prací, aktuální problémy a jejich řešení, Trestní právo č. 5/20006, s. 4-12
- Karabec, Z., Diblíková, S., Macháčková, R.: Krátkodobé tresty odnětí svobody, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 2000
- Kotulan, P.: K pojmu obecné prospěšnosti při ukládání trestu obecně prospěšných prací, Právní praxe č. 4/1998, s. 222 a n.
- Král, V., Baxa, J., Šámal, P., Púry, F.: Trestní řád, II. díl., 4. dopl. a přeprac. vydání, C. H. Beck, Praha 2002
- Kratochvíl, V. a kol.: Trestní právo hmotné – obecná část – 2. vydání, MU Brno 1996
- Kroftová, A.: Probační a mediční služba významný aktér při naplňování alternativního trestání, Parlamentní zpravodaj č. 10/2004, s. 12 a n.
- Lortie, S., Polanski, M., Sotolář, A., Válková, H.: Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a v České republice. Příručky Ministerstva spravedlnosti ČR, svazek 59, Praha 2000, s. 212 a n.
- Marešová, A.: Důsledky dlouhodobého uvěznění, Trestní právo č. 4/2004, s. 23-24, č. 5/2004, s. 18 a n.
- Mc Kee, J. – Y.: Systémy trestní justice v Evropě a Severní Americe – Francie, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 2003, s. 32-33
- Metodický standard činnosti Probační a mediční služby v oblasti trestu obecně

prospěšných prací

- Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M.: Trestní právo hmotné – I. Obecná část, Praha: Aspi Publishing, 2003
- Osmančík, O. a kol.: K problematice alternativních trestů a opatření, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1996
- Ouředníčková, L.: Alternativní a restorativní justice v legislativě a justiční praxi České republiky, Parlamentní zpravodaj č. 10/2004, s. 10 a n.
- Přesličková, H., Gajdoš, R., Krutina, M.: Obecně prospěšné práce, Český helsinský výbor, Praha 2003
- Púry, F., Vojtek, P.: Rozhodnutí ve věcech trestních, Soudní rozhledy č. 8/2001, s. 284 a n.
- Rizman, S., Sotolář, A., Válková H.: K vybraným otázkám novel trestních kodexů, Sborník příspěvků, závěrů a doporučení ze semináře s mezinárodní účastí konaného v Srní 15.-17.11.1995, SPJ Praha – Bonn
- Sdružení pro rozvoj sociální prevence v trestní justici: Poslání a organizační struktura probační a mediační služby, soubor referátů, příspěvků, závěrů a doporučení mezinárodního semináře, Praha 13.11.1997, příloha č. 1 k časopisu České vězeňství č. 1/1999
- Sotolář, A.: K některým specifikům uplatnění zvláštních způsobů řízení v trestních věcech mladistvých, Trestněprávní revue č. 3/2004, s. 65 a n.
- Sotolář, A.: Nad judikaturou k obecně prospěšným pracím, Soudní rozhledy č. 12/2001, s. 438 a n.
- Sotolář, A., Ouředníčková, L., Slovák, Z.: Mediační a probační služba v České republice, Právní praxe č. 7-8/1997, s. 443 a n.
- Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi, Praha C.H.Beck, 2000
- Sotolář, A., Slovák, Z.: K problematice ukládání trestů z hlediska připravované rekodifikace trestního práva hmotného, Trestní právo č.5/1996 s. 9 a n.
- Sotolář, A., Slovák, Z.: Ke koncepci probační a mediační služby ČR, Právní rozhledy č. 6/1996, s. 254 a n.
- Sotolář, A., Slovák, Z., Šámal, P.: K reformě trestního procesu a nové koncepci mediační a probační služby ČR, Právní praxe č. 7-8/1997, s. 402 a n.
- Sotolář, A., Šámal, P., Kučírková, L., Augustinová, P., Ouředníčková, L., Doubravová,

- D.: Nizozemský model uplatnění alternativních trestů a mediace v trestních věcech a další perspektivy rozvoje mediační a probační služby v České republice, Právní praxe č. 9/1999, s. 568 a n., č. 10/1999, s. 607 a n.
- Sotolář, A., Válková, H., : Trestní opatření v trestních věcech mladistvých, Trestněprávní revue č. 2/2005, s. 29 a n.
 - Statistické údaje Probační a mediační služby ČR za rok 2001-2004
 - Suchý, O., Válková, H.: Obecně prospěšné práce jako alternativa trestu odnětí svobody v mezinárodním srovnání, Právní rozhledy č. 4/1996, s. 151 a n.
 - Šámal, P., Sotolář, A., Válková, H., Hrušáková, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, Komentář, 1. vydání, C. H. Beck, Praha 2004
 - Tuzar, V.: Ještě k trestu obecně prospěšných prací, Soudce č. 1/2001 s. 15 – 16 a n.
 - Urbánek, J.: Trest obecně prospěšných prací v Nizozemském království a v České republice, Trestněprávní revue č. 7/2003, s. 200 a n.
 - Válková, H.: Výzkum obětí trestného činu v České republice, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1997
 - Válková, H., Sotolář, A.: Čin jinak trestný a možné reakce na něj v systému soudnictví ve všech věcech mládeže, Trestněprávní revue, č. 7/2004, s. 197 a n.
 - Válková, H., Voňková, J.: Restorativní justice – trestní politika pro 21. století, Trestní právo č.1/2000 s. 4 a n.
 - Vanduchová, M.:K novému trestu obecně prospěšných prací, Právní praxe 7/1996, s. 397 a n.
 - Voňková, J., Chalupová, J.: Sociální práce s pachateli, Leges Praha 1992
 - Vůjtěch, J.: Výzkum institutu obecně prospěšných prací, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1998
 - Vůjtěch, J.: Problematika součinnosti a spolupráce orgánů při uplatňování institutu obecně prospěšných prací, Právní praxe č. 4/1998, s. 236 a n.
 - Vůjtěch, J., Karabec, Z., Kotulan, P., Rozum, J.: Základní poznatky z výzkumu institutu obecně prospěšných prací, České vězeňství č. 1/2000, s. 32 a n.
 - Zezulová, J., Kabátová, I.: Několik poznámek k alternativnímu trestu obecně prospěšných prací, Trestní právo č. 6/1997, s. 9 a n.
 - Barbořík, Michal: Trest obecně prospěšných prací – Aktuální problémy a jejich řešení, Trestní právo č.5/2006, s. 4-12
 - internetové odkazy:

1. www.spi.cz/opp
2. www.psp.cz

13. SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1. Stanovisko obviněného k uložení trestu obecně prospěšných prací

Příloha č. 2. Podnět střediska PMS k podání stížnosti pro porušení zákona

Příloha č. 3. Požadavek na vykonání obecně prospěšných prací

Příloha č. 4. Harmonogram výkonu trestu obecně prospěšných prací

Příloha č. 5. Dohoda o realizaci výkonu trestu obecně prospěšných prací

Příloha č. 6. Pozvánka k projednání výkonu trestu obecně prospěšných prací

Příloha č. 7. Poučení o BOZP a PO

Příloha č. 8. Projednání podmínek výkonu trestu obecně prospěšných prací

Příloha č. 9. Poslední výzva k nástupu trestu obecně prospěšných prací

Příloha č. 10. Návrh na přeměnu trestu obecně prospěšných prací

Příloha č. 11. Hodnocení výkonu trestu obecně prospěšných prací

středisko

.....soudu/státnímu zastupitelství v

ke Sp.zn.: ...

č.j. ...PM.....

Vdne.....

Stanovisko obviněného k uložení trestu obecně prospěšných prací

Jméno a příjmení klienta:

nar.:

RČ:

č. OP:

trvale bytem:

přechodně bytem:

zaměstnání:

pracovní dovednosti:

Dnešního dne jsem byl/a probačním úředníkem (asistentem)poučen/a o podmínkách TOPP a dotázán/a na stanovisko k případnému uložení trestu obecně prospěšných prací ve smyslu §45a odst. 2 trestního zákona.

Prohlašuji, že k dnešnímu dni mi nejsou známa žádná zdravotní omezení, která by bránila ve výkonu trestu obecně prospěšných prací. Pokud mi tento trest bude rozhodnutím soudu uložen, budu jej řádně vykonávat dle dohodnutého časového harmonogramu.

Poučení:

Byl/a jsem poučen/a, že trest obecně prospěšných prací musím vykonat osobně a bezplatně ve svém volném čase, dle dohodnutého harmonogramu, nejpozději však do jednoho roku ode dne, kdy soud výkon tohoto trestu nařídil. Pokud bych ve stanovené době uložený trest zaviněně nevykonal/a, tento se přeměňuje na trest nepodmíněný, a to tím způsobem, že každé i jen započaté dvě hodiny nevykonaného trestu obecně prospěšných prací se počítají za jeden den trestu odnětí svobody. Po celou dobu výkonu trestu obecně prospěšných prací povedu řádný život, nedopustím se žádných trestných činů ani přestupků a budu spolupracovat s pracovníky PMS ČR.

Jméno a příjmení
podpis klienta

Jméno a příjmení, podpis+razítko
probační úředník/asistent PMS ČR

středisko

Ministerstvo spravedlnosti ČR
Odbor organizace a dohledu
Vyšehradská 16
128 10 Praha 2

Sp. zn.: ...PM.....

V..... dne.....

Podnět střediska PMS ČR k podání stížnosti pro porušení zákona

(Okresním) soudem v bylo dne rozhodnuto v trestní věci ods. nar. vedené pod spisovou značkou OS ... sp. zn. o uložení trestu OPP v délce hodin. Toto rozhodnutí nabylo právní moci dne V současné době ods. tento trest vykonává/nevykonává a z počtu uložených hodin TOPP má k dnešnímu dni odpracováno hodin.

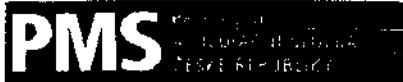
Dne bylo (okresním) soudem v rozhodnuto v trestní věci téhož odsouzeného nar. o uložení dalšího trestu OPP v délce hodin. Tato trestní věc je vedena u OS pod sp. zn. Toto rozhodnutí nabylo právní moci dne

V době rozhodnutí OS v o uložení dalšího trestu OPP nebyl prvně uložený trest OPP vykonán - z celkového počtu hodin TOPP uložených v rámci prvního rozhodnutí bylo vykonáno hodin (*popřípadě s výkonem trestu OPP nebylo vůbec započato apod. - nutné doplnit dle okolností daného případu*).

V důsledku těchto okolností pak bylo střediskem PMS ČR v dne zjištěno, že v případě ods. činí počet takto uložených a dosud nevykonaných hodin trestu OPP celkem, což znamená, že celkový počet uložených a zároveň dosud nevykonaných hodin trestů OPP je vyšší než horní hranice výměry stanovené trestním zákonem.

.....
podpis pracovníka a razítko

Přílohy: kopie rozhodnutí soudu, sdělení příslušné instituce o počtu již vykonaných hodin trestu OPP, kopie usnesení o nařízení výkonu trestu

Příloha č. 3

adresa střediska

středisko

Středisku Probační a mediační služby v dne.....

(středisko Probační a mediační služby následně informuje příslušný soud)

POŽADAVEK NA VYKONÁNÍ OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ

Název instituce.....

Zřizovatel, adresa, IČO

Předmět činnosti.....

Požadujeme výkon těchto prací.....

Rozsah (předpokládaný počet hodin za rok)

Kolik lidí současně je možno zaměstnat.....

Časové možnosti pro zajištění místa výkonu trestu OPP (sezónní práce, víkendy atd.)

Zvláštní požadavky (kvalifikace, zdravotní průkaz atd.)

Bereme na vědomí povinnost sdělit místnímu středisku Probační a mediační služby každou podstatnou změnu těchto požadavků.

Odpovědná kontaktní osoba – jméno a příjmení, tel., e-mail, podpis, razítko:

středisko

Dohoda o realizaci výkonu trestu obecně prospěšných prací (OPP)

Na základě usnesení soudu v č.j. o nařízení výkonu trestu OPP

ze dne počet hodin místo výkonu

se odsouzený/á:

narozen/a:

bytem:

a městský, obecní úřad, nezisková organizace (poskytovatel místa výkonu trestu OPP)

dohodli na výkonu trestu OPP takto:

1. Odsouzený(á) zahájí výkon trestu OPP dne a práce budou dokončeny nejpozději do dohodnutého termínu, tedy dne (doba trvání nesmí překročit lhůtu jednoho roku od nařízení výkonu trestu OPP).
2. Poskytovatel místa výkonu trestu OPP poučil odsouzeného o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci a požární ochraně v rozsahu daném příslušnými právními předpisy pro dohodnutý druh práce a učinil o tom písemný záznam, podepsaný odsouzeným, který je přílohou této dohody. V případě potřeby poskytovatel místa výkonu trestu OPP předá proti podpisu odsouzenému kromě nářadí a pracovních pomůcek také ochranné pracovní pomůcky. Odsouzený se zavazuje je řádně používat a v případě jejich ztráty nebo svěvolného poškození je povinen je nahradit, jinak mu nebude umožněno pokračovat ve výkonu trestu OPP.
3. Harmonogram výkonu trestu OPP je zpracován na základě potřeb poskytovatele místa výkonu a dle časových možností odsouzeného. Odsouzený/á se na jeho vypracování podílí a dohodnuté termíny jsou pro něj/ni závazné. **Odsouzený/á bere na vědomí, že pokud se bez omluvy opakovaně nedostaví ve sjednaném termínu, může být tato dohoda ze strany poskytovatele místa výkonu zrušena ještě před jejím ukončením.**
4. Odsouzený/á bere na vědomí poučení, že je povinen/povinna provádět určené práce osobně, bezplatně, a že poskytovatel místa výkonu OPP bude hlásit Probační a mediační službě - středisku nejméně 1x za 2 měsíce počet odpracovaných hodin, datum ukončení výkonu trestu či veškerá neplnění dohodnutých podmínek výkonu trestu OPP, zejména jestliže určené práce nejsou bez závažného důvodu prováděny vůbec, nebo nejsou prováděny ve stanovené době nebo kvalitě.

Po ukončení výkonu trestu OPP bude kopie této dohody zaslána místně příslušnému středisku PMS ČR.

v dne

podpis odpovědného zástupce+ razítko organizace
odsouzené(ho)

podpis

středisko

Č.j.

V dne

Pozvánka k projednání výkonu trestu obecně prospěšných prací

Vážený pane ,

rozsudkem/trestním příkazem soudu v ze dne,
, který nabyl právní moci dne Vám byl uložen **trest obecně prospěšných prací ve výměře**
..... hodin.

Výkon trestu obecně prospěšných prací spočívá v povinnosti odpracovat ve Vašem volném čase, bezplatně a osobně určený počet hodin ve prospěch města, obce nebo neziskové organizace.

Pracovníci Probační a mediační služby ČR (PMS) jsou soudem pověřeni projednat s Vámi bližší podmínky výkonu Vašeho trestu a dohodnout konkrétní místo, kde budete trest vykonávat, druh prací a časový harmonogram.

V této souvislosti Vás žádám, abyste se dostavil

.....
do střediska PMS na

Vaše účast je nutná, v případě, že se ze závažných důvodů nemůžete k projednání výkonu trestu dostavit, je možné si domluvit náhradní termín na tel:

Na setkání si vezměte doklad totožnosti, potvrzení o zaměstnání, popř. doklad o hrazení škody a nákladů trestního řízení.

S pozdravem

.....
vedoucí střediska

Poučení odsouzeného o BOZP a PO

Potvrzení

Jméno, příjmení, datum narození:

Probační značka:

Potvrzuji tímto, že jsem byl dne..... poučen o povinnostech dodržování podmínek bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a požární ochrany při výkonu trestu obecně prospěšných prací.

Zvláště jsem byl seznámen:

1. s povinností dbát při práci na své zdraví a zdraví osob, kterých se dotýká jednání odsouzeného.
2. s povinností používat vhodný oděv a obuv, případně pracovní oděv a obuv.
3. s povinností používat osobní ochranné pracovní prostředky tam, kde je to nutné pro ochranu zdraví.
4. ženy s pracemi, zakázanými ženám, zejména s hmotnostními limity pro manipulaci s předměty.
5. se zákazem výkonu trestu obecně prospěšných prací pod vlivem alkoholu a jiných omamných prostředků.
6. s předpisy o zacházení s el. zařízeními (přísl. články ČSN 34 3108, např. při práci s elektrickou sekačkou trávy atp.)
7. s bezpečností práce při pobytu na komunikacích s provozem dopravních prostředků (např. § 3 a 54 vyhl. č. 99/89 Sb.).
8. s postupem při zranění, které nezanechá pracovní neschopnost a s postupem při zranění, které zanechá pracovní neschopnost.
9. se základy požární ochrany vyplývající ze zákona o požární ochraně (zákaz kouření při manipulaci s hořlavými kapalinami, např. při ředění barev, zákaz vypalování trávy, postup při vzniku požáru atp.).
10. s návodem k údržbě a s bezpečností práce s mechanickým nářadím, spotřebiči a případně stroji.

V..... dne:.....

.....
podpis odsouzeného

V..... dne:.....

.....
proškolic:

středisko

č.j. soudu v

č.j. ...PM

Projednání podmínek výkonu trestu obecně prospěšných prací - podklad pro vydání usnesení o nařízení trestu

Jméno a příjmení klienta:

Datum narození:

Bydliště:

Povolání:

Pracovní dovednosti a zkušenosti:

Zdravotní stav, omezení (dlouhodobé léčby, operace,
alergie):

Překážky pro výkon trestu OPP (základní vojenská služba, mateřská dovolená):
.....

Soudem uložené přiměřené povinnosti či omezení:
.....

Projednané místo výkonu trestu OPP: (např. Obecní úřad v)
kontaktní osoba:
tel:

Druh prací:

Výměra trestu OPP: počet hodin

Časové možnosti: (např. pondělí – pátek od – do, víkendy od – do)
.....

Klient se zavázal odpracovat uložený trest v dohodnuté lhůtě
.....od převzetí usnesení o nařízení trestu.

Příloha č. 9

adresa střediska

středisko

Adresa klienta

Č.j. soudu.....

Č.j. ...PM.....

Vdne.....

Poslední výzva k nástupu výkonu trestu obecně prospěšných prací

Vážený pane/vážená paní,

rozsudkem/trestním příkazemsoudu vze dne,
Č.j., který nabyl právní moci dneVám byl uložen trest obecně
prospěšných prací ve výměřehodin.

Tento trest Vám byl usnesením soudu ze dneč.j.....nařízen
vykonat v

Obecní úřad/nezisková organizace nám sdělila, že trest řádně nevykonáváte, neplníte
uzavřený harmonogram prací a máte odpracováno pouze hodin.

**Důrazně Vás tímto naposledy vyzývám, abyste se ihned dostavil na určené místo
výkonu trestu a začal trest obecně prospěšných prací řádně vykonávat dle
sjednaného harmonogramu. Tato skutečnost bude do 14 dnů ověřena. V případě, že
nadále nebudete trest řádně vykonávat, podáme soudu návrh na přeměnu zbytku
trestu OPP na trest nepodmíněný. Ve Vašem případě se jedná odnů odnětí
svobody.**

Máte-li závažné důvody, pro které nemůžete trest obecně prospěšných prací vykonávat,
kontaktujte mne ihned na tel:.....

S pozdravem

.....
razítko a podpis probačního
pracovníka

Na vědomí: soud, příslušná instituce

středisko

Okresnímu soudu v

Č.j.

Č.j.PM

V dne

Věc: návrh Probační a mediační služby ČR, střediska, na přeměnu trestu obecně prospěšných prací (zbytku trestu) ve výměře hodin uloženého odsouzenémurozsudkem Okresního soudu vze dnesp. zn.....na trest odnětí svobody

Odsouzenému, nar., bytem, byl rozsudkem Okresního soudu vze dnesp. zn. za trestný čin podle § tr. zákona uložen trest obecně prospěšných prací ve výměřehodin. Citovaný rozsudek nabyl právní moci

Usnesením Okresního soudu vze dnesp. zn.....bylo podle § 336 odst. 2 tr. řádu rozhodnuto, že odsouzený bude trest obecně prospěšných prací vykonávat při Obecním úřadu vna úklidu a údržbě veřejných prostranství.

Odsouzený s faktickým výkonem uloženého trestu nikdy nezapočal (odpracoval pouze....., naposledy pracoval dne

Odsouzený.....byl pozván k projednání vzniklé situace do střediska Probační a mediační služby v dne (ve dnech).....K jednání se však nedostavil. Na písemné výzvy k nástupu výkonu trestu obecně prospěšných prací ze dnezaslané Probační a mediační službou, středisko, odsouzený nereagoval ani přes upozornění, že mu může být trest obecně prospěšných prací přeměněn na trest nepodmíněný, pokud se k výkonu trestu ve lhůtě 14 dnů nedostaví.

Z uvedeného je tedy zřejmé, že odsouzený se výkonu uloženého trestu obecně prospěšných prací bez vážných důvodů vyhýbá, když na výzvy k výkonu uloženého trestu nereagoval. Poukazujeme na ustanovení § 45a odst. 4 tr. zákona, podle něhož soud přemění trest obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody, jestliže odsouzený zaviněně nevykonal ve stanovené době uložený trest.

Vzhledem ke shora uvedeným skutečnostem

n a v r h u j e m e ,

aby Okresní soud vrozhodl, že se podle § 45a odst. 4 tr. zákona za použití § 340b odst. 1 tr. řádu přeměňuje odsouzenémunevykonaný trest obecně prospěšných prací z rozsudku Okresního soudu vze dnesp. zn.....na trest odnětí svobody.

Informujte, prosím, naše středisko o dalším řízení v této věci, děkujeme.

Na vědomí: místně příslušné státní zastupitelství

Jméno a příjmení
úředník PMS ČR
středisko+razítko

Hodnocení výkonu trestu OPP:

Výkon trestu obecně prospěšných prací byl ukončen dne

Celkem bylo na určené práci odpracováno hodin

Tím **byl** – **nebyl** splněn výkon trestu obecně prospěšných prací

Celkové zhodnocení trestu OPP

.....

Oznámeno Probační a mediační službě středisko - dne.....

podpis odpovědného zástupce + razítko
organizace